

LÄNSSTYRELSEN KALMAR LÄN
INFORMERAR

ODLINGSLANDSKAPET I KALMAR LÄN

- Bevarandeprogram

NYBRO KOMMUN

Utgiven av: Länsstyrelsen i Kalmar län, augusti 1995

Kulturmiljöenheten
Lantbruksenheten
Miljövårdsenheten

Författare: Lennart Nilsson
Kerstin Ahlberg
Birgitta Eriksson Nilsson

Kalmar läns museum

Redigering: Kerstin Lindell

Omslagsbild: Flygfoto över Skedebäckshult, Madesjö socken.
Foto: Nybro kommun.

Illustrationer: Om ej annat anges: Nils Forshed från böckerna "Om hävden
upphör" av Urban Ekstam och Nils Forshed samt "Ängar" av
Urban Ekstam, Mårten Aronsson och Nils Forshed.
Bild s 5: Bengt Andersson, Länsstyrelsen

Foto: Om ej annat anges: Länsstyrelsen.

Karttillstånd: Lantmäteriet medgivande 95.0328

Tryckt hos: Länsstyrelsens tryckeri 1995

Upplaga: 150 ex

Meddelande 1995:12
1995-08-25

Innehållsförteckning

Allmänt om bevarandeprogrammet	5
Odlingslandskapet i Kalmar län.....	13
Nybro kommun	29
Naturen.....	29
Jordbruket	29
Sammanställning.....	29
Bevarandeområden i Nybro kommun.....	30

Bevarandekområden i Nybro kommun

Nybro kommun.....	30
Naturen	30
Jordbruket.....	28
Sammanfattning	28
Bevarandekområden i Nybro kommun	30
Kråksmåla socken	33
1. Mjöshult	33
2. Lindshult.....	33
3. Kråksmåla.....	33
4. Jordeberg	34
5. Torshult & Torshultamåla	34
6. Bölemåla.....	34
7. Nyemåla	35
8. Holmaryd.....	35
Bäckebo socken.....	36
9. Bönemåla.....	36
10. Svensboryd	36
11. Bäckebo	36
12. Stenbrohult	37
13. Näversjö	39
14. Luvehult	40
15. Stödstorp.....	40
16. Stora Alebo.....	41
Hälleberga socken	43
17. Applaryd.....	43
18. Högelycke, Villköl & Norrbäck	43
19. Stibbetorp	44
20. Stengårdsholma	44
Kristvalla socken	45
21. Sjöbo.....	45
22. Bränntorp.....	45
23. Skårebo (Kvarnamålen).....	45
24. Räggekulla.....	47
25. N & S Gunnabo	47
26. Duvetorp	48
27. Stämmeryd	48
28. Rössbo Övra & Kolstaden.....	49
29. Rössbo Släta	50
30. Maltebo.....	50
31. Ingelsryd.....	51

Madesjö socken	53
32. Flögstorp	53
33. Smedstorp	53
34. Skedebäckshult	53
35. Madesjö - Gränö	54
36. Kolsbygd.....	54
37. Krumhall	54
38. Björnahult	55
39. Högemåla.....	55
40. Parismåla.....	56
41. Råddemåla	56
42. Gangsmad	56
43. Ekaryd.....	58
44. Markustorp.....	59
45. Torestorp.....	59
46. Östra Resebo	59
47. Bondetorp	60
48. Ljusås	61
49. Persmåla.....	61
50. Spaksmåla.....	62
51. Madesjö Kyrkby & Riddartorp.....	62
52. Hagnebo	63
53. Västra Madesjö	63
54. Otteskruv.....	63
55. Ebbehult	65
56. Agebo.....	65
Sankt sigfrids socken	67
57. Överstatorp.....	67
58. Gårdsryd.....	67
59. Mölebo (Grindmåla)	67
60. Kulla	68
61. Källeback	68
62. Brändebo	68
Örsjö socken	69
63. Ärngisslahyltan	69
64. Sävsjö.....	69
65. Kopparfly	69
66. Nässjömåla.....	71
67. Kolfly	71
68. Olofsbo	72
Oskars socken.....	73
69. Björnasjö.....	73

Biäleho i Bråhövden. Oskarshamns kommun. Foto länsstyrelsen.

ALLMÄNT OM BEVARANDEPROGRAMMET

Bakgrund

Det öppna landskapet, jordbrukslandskapet är ett resultat av många generationer jordbrukares hårda arbete för att kunna försörja sig och sina familjer. I landskapet omkring oss finns mängder av spår som berättar om deras möda för att bryta och odla marken. Stensträngar och odlingsrösen som visar var de hade sina åkrar. Trägårdsgårdar och stenmurar som talar om var förfäderna hade sina djur.

Bondens landskap kom att bli ett rum för biologisk mångfald. Öppenheten gav ett ökat utrymme för gamla arter och skapade också utrymme för nya arter av såväl växter som djur. Åkerholmar, diken och stenmurar är exempel på livsmiljöer som är direkt knutna till odlingslandskapet.

Det kulturella rummet, odlingslandskapet är förutsättningen för det naturliga rummet, naturlandskapet. Samtidigt gäller förstås det omvända, naturen är en förutsättning för det

kulturella värdet. Dessa båda går hand i hand, det är omöjligt att skilja natur- och kulturvärden ifrån varandra.

I och med nya arbetsmetoder inom jordbruket kan man i dag se hur det gamla öppna odlingslandskapet blir mer och mer sällsynt. Mekaniseringen har medfört att åkrar och slåtterytor lagts ihop till större enheter, lador försvinner, diken läggs igen, åkerholmar rensas bort och odlas upp. Mångfalden i landskapet går förlorad, istället får vi ett rationellt och lättkött landskap. Följden blir att det växt- och djurliv som är gynnat eller beroende av hävden får mindre utrymme i landskapet och riskerar att helt försvinna. Många av de arter som är hotade i Sverige idag är knutna till odlingslandskapet.

För att motverka de negativa konsekvenserna av förändringen i jordbruket har riksdagen fastställt ett miljömål (SFS 1989/90:146). Utgångspunkten för detta är att ett rikt och

varierat odlingslandskap skall finnas i hela landet. De delar av odlingslandskapet som innehåller höga natur- och kulturvärden skall bevaras så intakta som möjligt. Detta skall göras genom en rad olika åtgärder. Grunden är att alla som brukar mark, skall ta hänsyn till de värden som finns i området. Detta uttrycks bland annat i Skötsellagens hänsynsparagrafer. Ett annat instrument är den särskilda ersättning för landskapsvård som kan ges till brukare som får extra kostnader för hänsyn till särskilda värden. Denna ersättning kan utgå till områden med höga natur- och kulturvärden.

Till sist är det ändå så att den viktigaste landskapsvårdaren är den intresserade och miljömedvetna jordbrukaren som, genom sin kunskap och sitt arbete bedriver ett modernt jordbruk på ett sådant sätt att natur- och kulturvärden bevaras. Landskapet är inte bara en vacker bakgrund, utan en arbetsplats för många människor, och förutsättningen för många fler människors dagliga bröd.

Programbeskrivning

Detta bevarandeprogram är det första mer heltäckande försök att skildra de natur- och kulturvärden som finns i Kalmar län. Programmet är länsstyrelsens långsiktiga program för bevarande av dessa värden och kommer att revideras när så bedöms erforderligt.

Bevarandeprogrammet har upprättats av länsstyrelsen. Länsstyrelsen skall verka för ett brett engagemang, och medverkan, i bevarandearbetet från andra regionala myndigheter, organisationer och kommuner. Medverkan skall syfta till att inblandade parter blir delaktiga och känner ansvar för programmets genomförande.

Inom länsstyrelsen har en arbetsgrupp, med representanter från bl a miljövårdsenheten, kulturmiljöenheten och lantbruksenheten deltagit. För varje kommun har utsetts en kontaktperson som har medverkat såväl med lokala kunskaper om odlingslandskapet som med kommunala intentioner som bl a tagit sig uttryck i kommunens översiktsplanering.

En samverkan mellan stat och kommun är helt nödvändig, både i planering och genom-

förande av bevarandeåtgärder i odlingslandskapet. Detta för att nå ett optimalt resultat av insatta medel från samhällets sida. Arbetet har följts av en referensgrupp med representanter från skogsvårdsstyrelsen, länsmuséet, länets kommuner, kommunförbundets länsavdelning. Lantbrukarnas Riksförbund, Sveriges Jordägarförbund, Hushållningssällskapet, ideella naturvårdsrörelsen och hembygdsrörelsen.

Bevarandeprogrammet har varit ute på remiss i länet samt till Jordbruksverket, Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket. Detta för att så långt möjligt nå en samsyn i frågor som rör bevarande av odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärden.

Programmets status

Bevarandeprogrammet har förankrats i länsstyrelsen på sådant sätt att det utgör beslutsunderlag vid vägning mellan bevarandeintressen och andra intressen angående nyttjande av jordbruksmark (nedläggning, omläggning, exploateringsföretag etc). Bevarandeprogrammet kommer att antagas av länsstyrelsens styrelse.

Mål

Miljömålet i den nya livsmedelspolitiken är att slå vakt om ett rikt och varierat odlingslandskap och att minimera jordbrukets miljöbelastning på grund av växtnäringsläckage och användning av bekämpningsmedel. Det är viktigt att odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärden bevaras. Ett rikt och varierat odlingslandskap är av central betydelse för att säkra den genetiska mångfalden hos växter och djur. Jordbruket skall således beakta behovet av en god miljö och en långsiktigushållning med naturresurserna.

Jordbruk skall även i framtiden bedrivas i samtliga kulturlandskapsregioner. Värdefulla bebyggelsehistoriska lämningar och strukturer från olika tiders och regioners odlingssystem skall bibehållas. Olika bygder, med sina skilda typer av markutnyttjande, skall finnas representerade i hela landet. Kontakten med och förståelsen för det historiska arvet får inte gå förlorade.

Landskap från Häggemåla, Mönsterås kommun. Foto länsstyrelsen.

I *Naturvårdsplan för Sverige*, som är naturvårdsverkets strategi för säkerställandearbetet (skydd med stöd av naturvårdslagen), anges följande som mål för säkerställandearbetet:

Att säkerställa de värdefullaste delarna av odlingslandskapet, med sina skilda typer av naturliga slätter- och betesmarker och därmed förhindra att omistliga delar av vårt kulturarv går förlorade. Detta är en angelägen uppgift och ett nödvändigt led i arbetet med att förhindra fortsatt utarmning av landskap, biotoper, flora och fauna.

För kulturmiljövårdens del kan konstateras att fornlämningar i odlingslandskapet är säkerställda genom lagen om kulturminnen mm. För kulturmiljövården är det en angelägen uppgift att också säkerställa odlingslandskapets andra kulturhistoriska värden.

Målet är således att säkerställa ett, med hänsyn till de naturgeografiska och kulturhistoriska regionindelningarna, representativt urval av olika typer av värdefulla odlingslandskap.

I naturvårdsverkets långsiktiga handlings-

program för hotade arter anges följande beträffande målet för artskyddet:

”Inom ramen för det övergripande målet att bevara den biologiska mångfalden, syftar arbetet med att skydda hotade arter till att alla i landet naturligt förekommande arter skall kunna fortleva i livskraftiga bestånd. Vad gäller prioriteringen inom artskyddsarbetet påpekas härvid bland annat att Sverige har ett särskilt ansvar för globalt hotade arter, i synnerhet de arter för vilka svenska bestånd utgör en betydelsefull del av världspopulationen. Med livskraftiga bestånd avses att bestånden skall vara tillräckligt stora för att hålla risken för utdöende till följd av genetisk, demografisk eller miljömässig osäkerhet på en låg nivå. Med en hotad art avses en art vars långsiktiga överlevnad i livskraftiga bestånd inte är säkrad.

I artskyddsarbetet ingår att så långt möjligt bevara den genetiska variation som en art representerar. Således måste även bevarandet av geografiska underarter och åtskilda populationer beaktas.”

De kulturpolitiska målen anger att kultur-

miljövården skall vårda minnen av hela samhällets historia. Arvet från bondesamhället skall liksom arvet från andra samhällsformer föras vidare och bevarandet inriktas på samlade miljöer som inkluderar såväl landskapet som monument och objektvård. Kulturmiljövården skall alltså tillvarata de miljöer i odlingslandskapet som alltifrån äldsta tid och framåt visar historiska förlopp.

De övergripande målen skall uppnås genom att

- motverka passiva hot
- motverka aktiva hot
- utbyta information och erfarenheter

Motverka passiva hot

Passiva hot såsom nedläggning etc kan motverkas genom att:

- skapa förutsättningar för en levande landsbygd där jordbruk med djurhållning kan bedrivas
- jordbruket inklusive husdjursskötseln bedrivs på ett sådant sätt att odlingslandskapets stora natur- och/eller kulturmiljövården bevaras så långt möjligt bevara uppfattbara och sammanhängande miljöer och landskapsrum med värdefulla lämningar och strukturer som tydligt representerar olika kolonisationsskeden
- så långt möjligt bevara brukningsenheter med naturliga fodermarker (slätter- och betesmarker) för att förhindra fortsatt utarmning av odlingslandskapets hävdformade biotoper med dess hävdgynnade eller hävdberoende flora och fauna
- genomföra de insatser och åtgärder i artbevarandearbetet som preciseras i nämnda handlingsprogram för hotade arter
- betala ersättning till jordbrukare som bedriver jordbruk i områden med höga bevarandevärden på sådant sätt att natur- och kulturmiljövården bevaras
- genomföra säkerställande, skydd och vård (enligt naturvårdslagen) av de värdefullaste delarna av odlingslandskapet.

Motverka aktiva hot

- hindra energiskogsodling, skogsplantering, borttagande av odlingshinder och dikning i odlingslandskap med höga bevarandevärden

om åtgärden motverkar natur- och kulturmiljövårdena

- hindra exploateringsföretag av olika slag (täktverksamhet, vägbyggen kraftledningsbyggen, nybebyggelse etc) i områden med höga natur- och kulturmiljövården som kan ta påtaglig skada,
- hindra spridning av handelsgödsel och kemiska bekämpningsmedel på naturliga slätter- och betesmarker, åkerrenar, åkerholmar och dikesrenar.

Informera, diskutera, byta erfarenhet

- informera lantbrukare och allmänhet om odlingslandskapets natur- och kulturmiljövården,
- diskutera och byta erfarenhet med lantbrukare i bevarandefrågor.

Mål för bevarandet av natur- och kulturmiljöer

- Alla förekommande naturtyper ska finnas kvar i en sådan utsträckning att de kan bibehållas i ekologisk balans.
- En rik och varierad fauna och flora ska bibehållas. De naturligt förekommande växt- och djurarterna ska bevaras i livskraftiga och reproducerande populationer.
- Jordbruket ska fortleva i alla bygder, inte bara koncentreras till de bygder som tidigt togs i anspråk, utan också finnas kvar i de senare koloniserade bygderna
- De markslag (åkrar, ängar och hagar) som skapats av ett brukningssätt som använts från järnåldern och fram till nutid ska finnas kvar.
- Anläggningar (hägnader, odlingsrösen, åkerholmar, mangelgravar osv) som är lämningar av äldre brukningssätt (starkt knutna till de lokala naturförutsättningarna) och återspeglar en äldre teknik, ska bevaras
- Regionala skillnader ska bevaras. Det gäller i hög grad byggnadstraditionen men även i mark- och materialanvändning
- Byggnader som representerar skilda tids-epoker eller skilda sociala förhållanden, vare sig de är unika eller typiska ska bevaras.
- Fasta fornlämningar i kulturlandskapet ska

vårdas, bevaras och levandegöras.

Syfte

Syftet med bevarandeprogrammet är att utgöra underlag för följande åtgärder:

- Tillämpning av naturresurslagens (NRL) bestämmelser om:
 - ekologisk särskilt känsliga områden (2 kap 3 § NRL)
 - områden av betydelse från allmän synpunkt på grund av dess naturvärden och kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet (2 kap 6 § 1 st NRL)
 - områden av riksintresse för naturvärden, kulturminnesvärden och friluftslivet (2 kap 6 § 2 st NRL)
 - områden som med hänsyn till de samlade natur- och kulturvärdena i sin helhet är av riksintresse (3 kap NRL).

Dessa bestämmelser anger att områdena skall eller skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan skada eller påtagligt skada natur- och kulturmiljön. Bestämmelserna skall tillämpas vid planläggning och tillståndsprövning enligt en rad andra lagar.

Bevarandeprogrammen kommer att utgöra ett av underlagen för framtida översyn av områden av riksintresse för naturvärden, kulturmiljövärden och friluftslivet vad gäller odlingslandskapet (se nedan).

- Fysisk planering på olika nivåer. Programmet bör samspela med den översiktliga fysiska planeringen i kommunerna. Det kan utgöra underlag för överbäganden i den kommunala översiktsplaneringen. I översiktsplanen kan kommunen redovisa sin viljeinriktning beträffande bevarande av odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärden och ange vilka hänsyn som skall tas till dessa intressen vid prövning av exploateringsföretag. Programmet kan på motsvarande sätt utgöra underlag för upprättande/revidering av regionala och kommunala naturvårdsplaner/-program och kulturmiljöprogram.
- Översyn och eventuell revidering av naturvårdsverkets och riksantikvarieämbetets beslut angående områden av riksintresse för

naturvård, kulturmiljövård och friluftsliv, där odlingslandskapet motiverar riksintresset.

- Samordning och styrning av samhällets olika former av ekonomiska ersättningar och stödresurser till de (för natur- och kulturmiljövärden) värdefullaste områdena och där bevarandenyttan av insatserna bedöms bli störst. Exempel på sådana resurser är bl a EU's miljöstöd, ersättningen för landskapsvård i odlingslandskapet, anslagen för Naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet, anslagen för Vård mm av kulturlandskap och fornlämnningar, statliga medel för vård av naturreservat mm, kommunala medel etc. Samordning av olika former av bidrag och ersättningar, såväl statliga som kommunala, måste ske för att få en effektiv, optimal och framsynt användning av insatta medel.
- Tillämpning av bestämmelserna i skötselagen om anmälningsplikt för nedläggning av jordbruksmark inklusive beslut om "12-månadersområden" (4 § SkL). Programmet utgör underlag för bedömning av konsekvenserna, från natur- och kulturmiljösynpunkt, av nedläggning av jordbruksmark.
- Beslut om statligt stöd för omställningsåtgärder i jordbruket. Principen bör vara att medel ur detta anslag inte skall utgå om omställningsåtgärden motverkar preciserade natur- och kulturmiljövärden av hög dignitet. Länsstyrelsen bör istället förhandla med berörd lantbrukare om ersättning för fortsatt hävd av området.
- Säkerställande med stöd av NVL av de för natur- och kulturmiljövärden värdefullaste delarna av odlingslandskapet. Programmet möjliggör en långsiktig och planmässig hantering av säkerställandearbetet. Det gäller bl a planering för nyttjande av statliga medel för markförvärv, inträngsersättning och vård men utgör också ett viktigt underlag för de kommuner som vill engagera sig i säkerställandearbetet.
- Tillämpning av hänsynsreglerna i skötselagen, skogsvårdslagen och naturvårdslagen liksom tillämpning av 19 och 20 §§ naturvårdslagen.
- Samordning mellan bevarandeintressena i odlingslandskapet och skogsplantering på

nedlagd jordbruksmark. I samband med Översiktlig skogsinventering (ÖSI) och annan skoglig inventering och planläggning avgränsas många marker, där jordbruksdriften nyligen upphört eller där driften är så extensiv eller temporär till sin karaktär, att de, trots viss hävd, kan betraktas som skogsmark av skogsvårdsstyrelsen. Många av dessa igenväxande betes- eller slåttermarker bildar ofta ramen runt den idag välhävddade odlingsmarken. Ett bevarande av enbart idag hävddad mark där igenväxningsmarkerna går förlorade genom en olycklig hantering skulle minska värdet av de bevarandeinsatser som utförs. I skogsvårdslagen finns ett reproduktionskrav på äldre nedlagd jordbruksmark och statligt stöd utgår till viss skogsplantering. En samordning av denna verksamhet med bevarandeprogrammet är därför viktig.

- Information till markägare och allmänhet om odlingslandskapets bevarandevärden.

Metod

Följande arbetsmetodik har använts vid upprättande av bevarandeprogrammet:

- Genomgång och sammanställning av uppgifter från olika inventeringar, naturvårdsverkets och riksantikvarieämbetets beslut om områden av riksintresse, naturvårdsplaner, kulturmiljöprogram, kommunernas översiktsplaner etc. På grund av behovet och nödvändigheten av att snarast få fram bevarandeprogrammet har det inte funnits tid för någon ny omfattande inventering.

- Precisering av bevarandevärdena i det agrara vardagslandskapet samt vad tillämpning av (hänsyn enligt) 6 a § SkL innebär för länet.

- Bedömning av bevarandevärdet inom särskilt utvalda områden med länet som referensområde. Detta moment innebär värdering och klassificering av bevarandevärdet enligt särskilda kriterier.

Stenmurar vid Barnebo, Högsby kommun. Foto länsstyrelsen.

Kulturmiljövårdens urvalskriterier

De områden som valts ut på grund av sina värden för kulturmiljövården är sådana som särskilt väl

- visar hur marken utnyttjats i ekonomiskt avseende under flera århundraden, alltifrån de betesområden där de första jordbrukarna gav upphov till stenålderskulturen ända till den sena fasen under 1800- och 1900-talen.

- representerar traditionell markanvändning med ängsslåtter och betesdrift på skogsbeten och hagmarker då åkern vandrade i ängen och där åkerbruk och boskapsskötsel var en sammanhängande funktion. Marken har varit organiserad i inägor och utmarker, där inägan med bebyggelsen utgjort kärnan i driften. Åkerformer, hägnader, gärdesgränser, fågator, odlingsrösen osv berättar om olika tiders markorganisation och jordbruksteknik.

- utgör odlingssystem som är karaktäristiska i Kalmar län. De har utvecklats efter naturförutsättningarna i länet, men visar också länets kulturella särdrag. Dagens jordbruksföretag avspeglar i driftsinriktningen på det hela taget historiska förhållanden och har behållit sina karaktäristiska bebyggelselägen.

Naturvårdens urvalskriterier

De områden som valts ut på grund av sina värden för naturvården är sådana som har kvar biologiska värden som är knutna till den markanvändning som kännetecknar regionen eller bygden. Det är då fråga om områden som uppvisar en traditionsbunden kontinuitet i markanvändningen och därför hyser biologiska värden vilka är resultat av en genom tiden relativt oförändrad hävd.

Helhetssyn

Urvalet av områden bygger på en helhetssyn. Det finns starka samband mellan bevarandet av den hävdgynnade floran och faunan och de kulturhistoriska värdena i landskapet. Alla dessa aspekter har vägts in vid bedömningen. Största totala värde har oftast sådana områden som har en kombination av natur- och kulturmiljövården av nationell klass. Urvalet har

därför koncentrerats till bygder med ett mångformigt odlingslandskap. Till exempel där åker omväxlar med riklig förekomst av naturliga betesmarker kombinerat med många äldre odlingsspår och byggnader.

Urvalet innebär en prioritering av större sammanhängande miljöer som gårdar, byar eller hela bygder. Sådana kriterier som att området besöks av många människor, att området ger skönhetsupplevelser eller möjlighet till olika studier kan också vägas in vid urval av områden men de bör ses som stödkriterier och kan inte tillmätas samma betydelse som de rena natur- och kulturmiljövärdena.

Klassificeringen har skett enligt följande:

Klass 1 - högsta bevarandevärde

Klass 2 - mycket högt bevarandevärde

Klass 3 - högt bevarandevärde

Områdena redovisas på den topografiska kartan i skala 1:50 000.

Områdena beskrivs. Bland redovisas hur värdefulla de är och i vilka avseenden de är värdefulla. Resultatet sammanställs.

Redovisning av grundläggande principer för prioritering av områden som bör tas upp i åtgärdsprogrammet och som således bör komma i fråga för aktiva bevarandeåtgärder från samhällets sida under den första treårsperioden.

Underlag

Bland annat följande inventeringar ligger till grund för upprättande av bevarandeprogrammet:

- Områden av riksintresse för naturvård, kulturmiljövård och/eller friluftsliv där odlingslandskapet motiverar riksintresset. Beslut av naturvårdsverket och riksantikvarieämbetet under åren 1987-1989.
- Områden i naturvårdsplaner eller kulturmiljöprogram med odlingslandskap som har uttalat värde.
- Bebyggelseinventeringar. Länsstyrelsens, länsmuseernas med fleras inventeringar av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och bebyggelsemiljöer i odlingslandskapet.

- Fornlämningsregistret. Riksantikvarieämbetets inventeringar av landets samtliga kända fornlämningsmiljöer, i detta fall fornlämningar knutna till odlingsbygder i form av gravanläggningar och andra monument samt agrara lämningar som stensträngar, husgrunder, fossil åkermark etc
- Regionala fornvårdsprogram upprättade av länsstyrelserna och riksantikvarieämbetet.
- Resultat från ängs- och hagmarksinventeringen. Naturvårdsverket och länsstyrelserna genomför en riksomfattande inventering av naturliga slätter- och betesmarker.

I inventeringen sker urvalet av objekt och bedömningen av naturvärdet enligt särskilt angivna kriterier, som framgår av naturvårdsverkets handbok. Objekten klassificeras med hänsyn till bevarandevärdet i följande tre klasser:

Klass 1 - högsta värde

Klass 2 - mycket högt värde

Klass 3 - högt värde

En systematisk inventering och bedömning efter enhetliga principer av odlingslandskapet i sin helhet har dock inte gjorts. Tiden har inte medgivit det.

- Floristiska inventeringar, t ex avslutade och pågående landskapsfloraprojekt.
- Information från naturvårdsverkets och lantbruksuniversitets (SLU) databank för hotade arter.

- Äldre kartmaterial i lantmäteriets arkiv. Äldre lantmäterikartor är de viktigaste källorna till kunskapen om odlingsmarkens användning under olika perioder, också beträffande vegetation och fysiska lämningar. Genom jämförelse mellan exempelvis häradskartor, storskiftes- och lagaskifteskartor kan dagens markslag och bebyggelsegrupperingar dateras. En metod för tillämpning av historiska kartöverlägg finns utarbetad av Kulturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet och publicerades av riksantikvarieämbetet under 1991.

- För Kalmar län finns för en del kommuner en via flygfoto och studier av äldre kartmaterial relativt heltäckande bild av hur och om landskapet har förändrats från 1700-talets mitt och fram till idag.

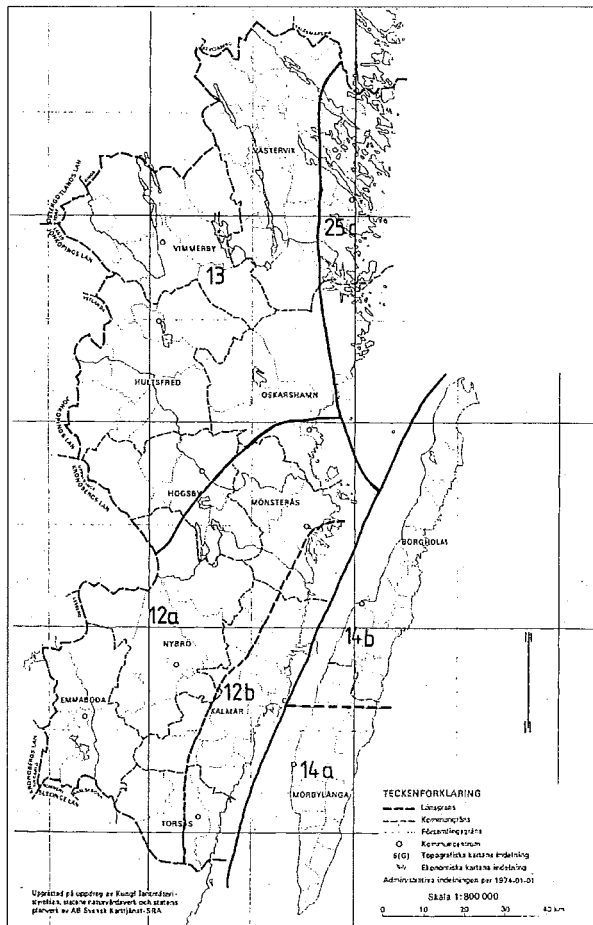
- IR-flygbilder.

- Förändringsstatistik. Kartredovisning och statistik som redovisar relativ andel åker respektive skog per socken för åren 1885, 1932 och 1981. Framtaget av riksantikvarieämbetet genom bearbetning av lantbruksregister, 1990.

- Information från LRF-kretsar, hembygdsföreningar, skogsvårdsstyrelsen, lantbruksenheten, kommuner, naturskyddsföreningar m fl.

ODLINGSLANDSKAPET I KALMAR LÄN

Odlingslandskapets karaktär

Naturgeografiska regioner.

Regionernas numrering i texten anknyter till kartan.

Enligt Nordiska Ministerrådets klassificering omfattas Kalmar län av fyra olika naturgeografiska regioner:

- Sydöstra Sveriges skogs- och sjörika slättområde
- Sydsvenska höglandets centrala och östra delar
- Sörmlands och norra Götalands skärgårdar
- Öland.

Sydöstra Sveriges skogs- och sjörika slättområde (region 12 a) omfattar södra halvan

av länets fastlandsdel upp till en linje Alsterbro – Allgunnen – Finsjö – Oskarshamn. Det omfattar mynningsdelen av Emåns, nedre halvan av Alsteråns samt Snärjebäckens till och med Nättrabyåns huvudflodområden i södra länsdelen.

Terrängen är flack men ger ändå inget bestämt intryck av slätt, beroende på att större delen av området är skogsbevuxet. Moränhöjder och åsar får en framträdande roll i det flacka landskapet.

Berggrunden domineras av urberg (graniter och porfyrrer).

Området, som till hälften ligger över högsta kustlinjen, är till större delen av morän med liten frekvens av kalt berg och föga finsedimentinslag. Isälvsmaterial spelar stor roll och välutbildade åsar förekommer, lokalt med drag av åsnät. Markens podsolering är svag.

Normaltemperaturen under januari varierar mellan -1°C vid kusten och -3°C i inlandet. Under juli är normaltemperaturen omkring 17°C i hela området. Nederbörden är förhållandevis låg (600-700 mm/år; värden korrigerade för avdunstningsförluster i insamlingskärl) liksom avrinningen (150-250 mm/år). Såväl nederbörd som avrinning är lägst närmast kusten och högst i de inre delarna av området.

Barrblandskog dominerar, men i kulturbygder finns starka inslag av lövskog. Blåbärsgranskog blandas speciellt på isälvsmaterial med lavtallskogar. De fåtaliga myrarna är huvudsakligen av tallmossetyp.

Området närmast Kalmarsundskusten bildar en egen underregion (12 b), kännetecknad av bland annat kambrosilurberggrund (sandsten), uppodlat landskap med ekblandskogar, långsmala strandängar med vassvikar samt kraftigt vattenunderskott under vegetationsperioden.

Sydsvenska höglandets centrala och östra delar (region 13) omfattar den norra halvan av länets fastlandsdel utom kustzonen från Figeholm och norrut. Området berörs av Motala ström- Stångåns, Vindåns, Storåns, Bo-

torpsströmmens, Marströmmens, Viråns samt större delen av Emåns avrinningsområde.

Regionen hyser två olika landskapstyper, sprickdalslandskap i de östra delarna och kullig terräng i de västra. Sprickdalslandskapet kännetecknas av att höjdryggar med ett tunt eller rentav inget jordtäckte omväxlar med långsmala, ler- eller vattenfyllda dalgångar. Den kulliga terrängen väster därom är en mer direkt utlöpare av det småländska höglandet, med ett mer kuperat landskap och större höjdskillnader än i Tjustbygden.

Berggrunden domineras av urberg (graniter och porfyrier/hälleflintor). Specifikt för regionen är de skuror eller isälvkanjondalar som bildats i fast berg, exempelvis More kastell. Mest karaktäristiskt för sprickdalslandskapet är att mer än hälften av landytan upptas av kalt berg. Jordlagren, i huvudsak finsediment på dalbottenarna, innehåller i många fall kalkhaltigt material som av inlandsisen transporterats ned från kalkområdena i Östergötland. Bergkullterrängen västerut kännetecknas av morän och grus. Isälvsmaterialet uppträder som åsar, som

ett flertal större deltar till exempel vid Hultsfred, samt som stora sandfält till exempel vid Mörlunda.

Den kulliga terrängen återfinns i huvudsak över högsta kustlinjen, medan sprickdalslandskapet ligger under. Jordmånstypen varierar mellan podsol, brunjord och blandformer.

Normaltemperaturen är under januari omkring -3°C och under juli omkring 17°C i hela området. Såväl nederbörd (650-700 mm/år; korrigerade värden) som avrinning (200 mm/år) ligger på en jämförelsevis låg och jämn nivå inom regionen.

Regionen hör till barrskogsbygden även om ett betydande inslag av ek förekommer, framför allt i sprickdalslandskapet. Tallskogar av hållmarkstyp överväger i öster; längre västerut blir inslaget av tallhed på sandunderlag större. I övrigt dominerar blåbärsgranskog. Myrarna är i allmänhet små men talrika och av tallmossetyp.

Sörmlands och norra Götalands skärgårdar (region 25c) är en underregion inom Östersjökustens skärgårdsområde. I den underre-

En välbetad hållmarkstorräng. Foto länsstyrelsen.

gion som förekommer i länet saknas skär-
gårdsbjörkskog, samtidigt som årsmedeltem-
peratur och vattenunderskott under vegeta-
tionsperioden är högre än i huvudtypen. Om-
rådet, som omfattar den nordöstra delen av
Kalmar län från Figeholm och norrut, ligger i
sin helhet under högsta kustlinjen. Det berör
de kustnära delarna av de mindre avrinnings-
områdena från Viråns mynning och norrut till
länsgränsen.

Landskapet har sprickdalskaraktär som i
havsbandet övergår i skärgård med fjärdar,
öar och skär.

Området vilar på urbergsgrund, där bland
annat de äldsta geologiska bildningarna i länet
– Västervikskvartsit och Loftahammarsgra-
nit – ingår.

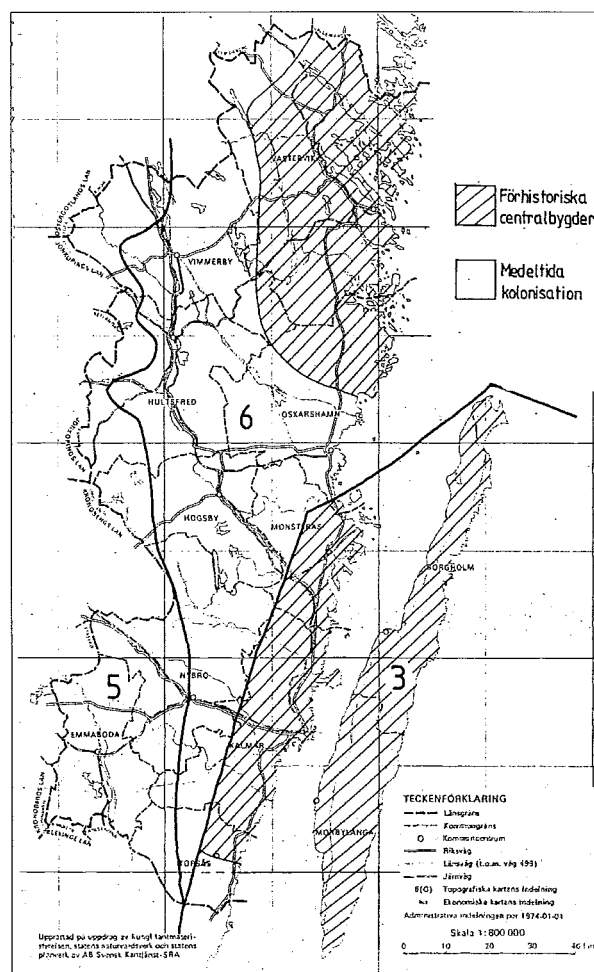
Kännetecknande för området är vidare de
tunna jordlagren, som påverkats av vågor och
bränningar i samband med landhöjningen. Berg
i dagen förekommer med hög frekvens. Finse-
dimenten i dalgångarna är i allmänhet kalkpå-
verkade. Enstaka små åsstråk förekommer.

Klimatet utmärks av milda vintrar samt
torra och varma somrar. Årsnederbörden är
låg (650-700 mm/år; korrigerade värden) lik-
som avrinningen (200 mm/år).

Hällmarkstallskog förekommer på klippor
längs kusten. Innanför finns barrskog som i
närheten av bebyggelse övergår i ädellövskog,
främst med ek. Kalskärgård finns utbildad i
yttre kustbandet, där särskilt fågelskären har
en artrik vegetation av spillningsgynnade
växtarter. Skogsgränsen mot kalskärgården
utgörs av tall.

Havsstränderna är övervägande steniga
med ett glest växttäck. I skyddade lägen,
främst i anslutning till större vikar finns
strandängar på finkorniga sediment.

Slätt är den förhärskande terrängformen på
Öland (region 14). Huvuddragen i landskapet,
som i sin helhet legat under högsta kustlinjen,
bestäms av mot ost- sydost svagt stupande
lagerserier av kambrosiluriska sedimentberg-
arter. Berggrunden består i huvudsak av orto-
ceratitkalksten med underliggande alunskiffer.
Den senare går i dagen här och var utmed den
västra landborgsbranten.

Agrara kulturlandskapsregioner i Kalmar län

Regionernas numrering anknyter till kartan.

Region 3: Öland och sydostsmåländska slättbygden

Naturgeografisk bakgrund

Regionen sammanfaller med de naturliga jord-
bruksområdena Kalmarslätten och Öland.
Berggrunden utgörs vid Kalmarskusten främst
av kambrisk sandsten och på Öland i sin helhet
av kambrosiluriska sedimentbergarter, huvud-
sakligen kalksten. Slättområdet vid Kalmar-
kusten karaktäriseras av genom sprickdalar
sönderskurna platåer. Slätt är den förhärskande
terrängformen på Öland. Regionen har som
helhet legat under högsta kustlinjen och tillhör
huvudsakligen ek- och granskogsregionen. Re-
gionen motsvaras av de naturgeografiska regi-
onerna 12b och 14a + b (sydöstra Smålands
skogs- och sjörika slättområden och Öland).

Historisk tillbakablick

Regionen var centralbygd under förhistorisk tid och medeltid. Andelen adliga säterier är relativt ringa. Regionen dominerades före skiftena av tresäde längs smålandskusten och av två- och tresäde på Öland. Bebyggelsen utgjordes till stor del av solskiftade regelbundna byar, på Öland ofta i form av radbyar. Torpbebyggelsen har varit av relativt begränsad omfattning. Särskilt gällde detta för Öland. Gårdsformen var götisk. Utflyttningen av gårdar i samband med skiftet var relativt omfattande.

Dagens landskap

Regionen karaktäriseras av hög uppodlingsgrad och hög gårdstäthet. Godsbildningen är relativt ringa. Bebyggelsen utgörs huvudsakligen av byar. På Öland finns ännu bilden av de stora radbyarna kvar. Vegetabilieproduktionen uppvisar en hög andel odling av vall, sockerbetor och trädgårdsprodukter. Den omfattande vallodlingen är avhängig av den stora animalieproduktionen i området i form av nötboskap och får.

Region 5: Sydsvenska höglandets skogsbygder

Naturgeografisk bakgrund

Regionen överensstämmer med produktionsområdet sydsvenska höglandet. Berggrunden domineras av gnejs och granit. Områdets södra och västra delar utgörs huvudsakligen av flacka landskapspartier, med inslag av spridda restberg. Områdets östra del är främst kuperad bergkullterräng. Regionen domineras av morän. Huvuddelen av området har legat över högsta kustlinjen. Vegetationszonen är ek- och granskogsregionen. Området motsvaras av delar av de naturgeografiska regionerna 11, 12 och 13 (sydsvenska höglandets och smålandsterrängens myrrika västsida, sydöstra Smålands skogs- och sjörika slättområden, sydsvenska höglandets centrala och östra delar).

Historisk tillbakablick

I området fanns skilda förhistoriska centralbygder, omslutna av förhistorisk marginalbygd och medeltida kolonisationsområde. I de centrala bygderna fanns under medeltid och stormaktstid riklig förekomst, men dessa var i

allmänhet ganska små och gav i regel inte upphov till någon större godsbildning. Ett viktigt undantag är Visingsö med omgivning- ar som bildade Visingsborgs grevskap under 1600-talet. Det dominerande odlingssystemet var ensäde, med undantag av den nordöstra delen av regionen där tvåsäde var förhärskande. Bebyggelsen karaktäriserades före skiftena av ensamgårdar och mindre byar. Torpbebyggelsen var relativt omfattande i regionens nordvästra, norra och sydöstra del. Gårdsformen var i väster den västsvenska gården och i öster den götiska. Skiftet medförde att en relativt stor andel av gårdarna fick flytta ut, främst då i de starkt exploaterade förhistoriska centralbygderna.

Dagens landskap

Regionen karaktäriseras av låg uppodlingsgrad. Högsta uppodlingsgraden finns omkring Växjö i Kronobergs län. Godsbildning är genomgående ringa. Gårdstätheten är i allmänhet låg, med undantag av ett stråk norr och söder om Växjö. Dagens vegetabilieproduktion uppvisar en hög andel för främst odling av vall, vilket är avhängigt den omfattande animalieproduktionen i form av nötboskap och får.

Region 6: Östra götalandets mellanbygder

Naturgeografisk bakgrund

Regionen sammanfaller till stor del med östsvenska dalbygden och till en mindre del med skogsbygderna i Östergötland och Småland. Berggrunden utgörs främst av urberg. Landskapet är relativt flackt och får sin karaktär av genom sprickdalar sönderskurna plåtar. Jordarten är huvudsakligen morän. Regionen har som helhet legat under högsta kustlinjen. Området motsvaras av den östra delen av region 13 och del av region 35 (sydsvenska höglandets centrala och östra delar. Östersjökusten med skärgårdar samt Åland).

Historisk tillbakablick

Mellan Västervik och Valdemarsvik finns ett område som kan betecknas som förhistorisk centralbygd. För övrigt var området huvudsakligen förhistorisk marginalbygd och medeltida kolonisationsområde. Området hade en gles spridning av adliga sätesgårdar av i

allmänhet mindre omfattning. Regionen tillhörde det östsvenska solskiftesområdet med tvåsåde som dominerande produktionssystem. Byarna var som regel små, regelbundna och högt belägna i terrängen. Torpbebyggelsen var relativt omfattande i områdets norra del. Gårdsformen var götisk. Andelen utflyttade gårdar vid skiftet var förhållandevis hög. Det torde dock härvid finnas stora regionala skillnader.

Dagens landskap

Landskapet karaktäriseras av låg uppodlingsgrad och ringa bebyggelsetäthet. Godsbildningen är relativt ringa. Bebyggelsen utgörs av mindre byar, sällan över fem gårdar. Vegetabilieodlingen är i norra delen av regionen omfattande vad gäller brödsädesodlingen och

odling av baljväxter. Södra delen av regionen uppvisar en stor vallodling och sockerbetsodling. På animaliesidan dominerar nöt- och fårproduktion i områdets södra del. I norra delen av regionen förekommer omfattande uppfödning av höns och kycklingar.

Jordbruksstatistik

I tabellen nedan redovisas statistik från 1995 vad gäller följande:

- Areal åker inkl vall i hektar
- Areal betesmark i hektar
- Antal mjölkkor, totalantalet nötdjur, totalantalet får samt antalet företag i varje kommun som har resp djurslag.

Kommun	Åker Ha	Bete ha	Mjölkkor / företag	Summa nöt / företag	Summa får / företag
Borgholm	21 319	11 879	9 063/268	26 623/398	7 567/80
Emmaboda	2 524	1 488	445/19	2 803/119	880/19
Hultsfred	8 073	2 929	3 009/106	9 958/223	843/21
Högsby	4 417	2 229	1 203/43	5 741/115	976/21
Kalmar	21 531	3 472	5 472/129	16 481/226	2 928/44
Mönsterås	6 766	1 568	1 957/59	6 744/125	892/21
Mörbylånga	19 974	12 113	5 595/162	19 711/255	3 514/43
Nybro	5 529	3 048	1 584/65	7 562/238	1 890/40
Oskarshamn	4 235	1 763	1 097/47	4 642/140	1 446/36
Torsås	6 651	1 451	2 926/86	9 213/184	1 093/30
Vimmerby	9 340	4 210	4 478/148	13 414/260	1 680/27
Västervik	20 851	6 217	6 074/174	19 142/327	4 196/88
Summa Kalmar län	131 209	52 366	42 903/1 300	142 034/2 610	27 905/470

Artebäck i Förlösa socken, Kalmar kommun. Foto Kalmar läns museums arkiv.

Kolonisations- och odlingshistoria i Kalmar län

För att förstå, läsa och värdera odlingslandskapet behöver man kunskaper om gamla tiders samhälle. Naturförutsättningarna och de markslag som hävdats har format odlingslandskapet. Men bilden av landskapets innehåll framträder tydligare när man även ser till faktorer som statens makt och inflytande, jordbrukets organisation, marknaderna för jordbruksprodukter och de sociala skiktningarna. Dessutom är kolonisationsförloppet av stor betydelse för att regionala skillnader uppstått.

Stenålder

Införandet av åkerbruk och boskapsskötsel är troligen den viktigaste förändringen i människans historia. De tidigaste kända försöken att bruka jorden här finner vi ca 5 000-4 000 f Kr. Då var klimatet tämligen varmt. Landet täcktes till större delen av lövskog och hade ett mycket större inslag av sjöar och våtmarker än idag.

I Södermøre med lagom fukthållande mark av finkornig mo och lera, där boskapsskötsel sannolikt har haft stor betydelse, finner man den första bondebygden i länet.

Även på Öland i Torslunda, Vickleby och Resmo socknar slog man sig ned tidigt. I länets norra delar koloniserades områden innanför kustsocknarna längs vattendragen Emån och Alsterån i Högsby, Långemåla och Virserums socknar. Dösar och stenkammargravar uppfördes under yngre stenålder. Den enda kända dösen i länet finns i Resmo socken på Öland. Dessa gravar är de enda synliga spår vi har idag efter de första bönderna. I Resmo finns de nordligaste exemplen längs Sveriges östkust. De utgör den yttersta utkanten på ett gravskick som annars finns spritt i hela västeuropa.

Bronsålder

Yngre stenålderns betes- och åkermarkskulturer hade öppnat gläntor i urskogen. Landskapet öppnades ytterligare under bronsåldern. På fastlandet finns två områden som antyder en

koncentrerad bronsåldersbebyggelse. Det ena är Tjust, och då särskilt det inre av Gamlebyviken, där länets tätaste förekomst av hållristningar, rösen och boplatsslämningar finns. Det andra är Möre som är det enda området på fastlandssidan som är rikt på bronsåldersfynd.

Inte heller denna period har efterlämnat några andra spår av det odlade landskapet. Rösen och hållristningar kan dock ge oss en aning om var bronsålderns bebyggelse fanns.

Järnålder

Cirka 500 år f Kr förändrades jordbrukets grundförutsättningar. Klimatet blev kallare och boskapen kunde inte längre gå ute året runt, utan måste stallas upp på vintern. Människorna blev troligen bofasta och kunde hålla fasta åkrar med hjälp av den stallgödsel boskapen lämnade. Inför vintern samlades foder som hö och löv in. På så sätt började man hävda ängar som kom att bli en viktig del i dåtidens brukande.

Den äldsta järnåldersperioden är fyndfattig på fastlandet. På Öland är förhållandena annorlunda. Där är perioderna förromersk järnålder och romerskt järnålder (framförallt) d v s århundradena kring år 0 rikt representerade. Grunden för blomstringen var boskapskötsel och export av hudar och lädervaror till den romerska armén som låg förlagd i Nord- och Mellaneuropa vid den här tiden. Järnålderns fuktiga klimat har troligen haft en positiv påverkan på jordbruksnäringen på Öland. Här finns stora boplatsskomplex med fågator och fällor samt fossila (övergivna) åkerlappar bevarade på de öppna sjömarkerna. Där och i Mittlandsskogen finns rester av järnåldersbebyggelse. Det förefaller som om Kalmarbygden tjänat som Ölands utmark under perioden. Man tror att ätten (grupper om 20-30 personer) under järnåldern gemensamt ägde jorden och brukade den utan någon specialiserad arbetsfördelning.

Jordbruket skapade ett mycket ojämnt överskott. Ätten ansvarade för försvaret, religionen och rättsskipningen. När bosättningen blev fast krympte odlingsenheterna till hushåll på ca fem till tio personer, d v s en familj. Dessa hölls samman i hövdingadömen eller folkland.

Från medeltid till 1700-tal

Vid 1000-talets början var slättbygderna helt koloniserade. Spannmålsodlingen hade på slätten intagit en dominerande plats på bekostnad av boskapsskötseln, men boskapen höll kvar sin betydelse genom att bidra med gödsel och draghjälp. Nya redskap och bättre brukningsteknik möjliggjorde en omfattande nyodling under tidig medeltid. Den tekniska utvecklingen var mer omfattande än under senare medeltid och växelverkade med själva jordbrukets förändring.

Fram till 1300-talets början ökade befolkningen vilket medförde att jordbruket och bebyggelsen expanderade. Byarna i de centrala områdena blev efterhand stora, med många gårdar, medan de områden som uppodlades senare tenderade att mestadels ha byar med färre gårdar eller ensamgårdar.

Nyodlingen lades först i närheten av den gamla bebyggelsen där äldre enheter eventuellt kunde delas upp, men snart hade expansionen nått marginalen och man fick istället ta upp mark på utmarker och även i allmänningsskogar.

Vid mitten av 1300-talet inträffade en nedgång i hela Europa, den s k "agrarkrisen". Någon entydig förklaring till denna finns inte, men en av orsakerna var de farsoter, som drog fram, bl a digerdöden. Många gårdar ödelades, främst i nykoloniserade områden medan kärnbygderna klarade sig bättre genom krisen. På många håll i Sverige ändrades nu inriktningen på jordbruket från spannmålsodling tillbaka till boskapskötsel. Boskapskötseln hade också god avsättning genom den marknad för smör och oxar som bl a fanns i Nordtyskland. Kronan stödde exporten eftersom den innebar ett extra tillskott till statskassan.

"Den senmedeltida agrarkrisen" var huvudsakligen en kris för statsmakten och det kyrkliga och världsliga frälset. För skattebönder och andra innebar utvecklingen bättre ekonomiska villkor och ökat inflytande. Under medeltidens slutskede medverkade bönderna i riksdagsliknande möten och hade en viss politisk makt.

Krigens verkningar i Småland märktes på så sätt att landbornas avgifter till godsägarna

sjönk omkring år 1400. Många nybyggen lades öde. Marginella bygder och nyodlingar under tidig medeltid övergavs först. I Kronobergs län var det skogsbygderna i Varend som ödelades och i Kalmar län var det de inre delarna av Tjust. Ännu i början av 1500-talet var ödegårdarna så många att man kan räkna med att minst en tredjedel av bebyggelsen övergivits.

Vissa undersökningar visar dock att den negativa trenden inte var obruten ända fram till medeltidens slut. Det finns tecken på att ödegårdar ägda av Vadstena kloster uppodlades återigen under 1400-talets senare del.

I huvudsak hade läget stabiliserats vid 1400-talets slut. Människorna började återta tidigare odlingar och ny mark sveddes och röjdes igen. Hela 1550- och 1600-talets början präglades av kolonisationen i Småland. Det ligger nära till hands att tro att många nybyggen som upptogs under 1500-talet var senmedeltida ödesmål. Övergivandet av gårdar har därför inte haft någon bestående inverkan på landskapsbilden, d v s den är knappt märkbar för oss. Den är av begränsad omfattning och i huvudsak begränsad till skogstrakterna på gränsen mellan Kronobergs och Kalmar län.

En skattning av befolkningens storlek på 1520-talet har gjorts av L O Larsson. Han anger siffran till minst 65 000 och högst 100 000 människor inom nuvarande Smålands gränser. Kalmar län hade nära kontakter med Hansan och var manufakturbygd med immigration och snabb folkökning. Vi kan därför räkna med att befolkningsökningen var relativt stark här.

Jordens fördelning i Småland mellan självägande bönder, krona, frälse och kyrka varierade under olika perioder. Vid medeltidens slut ägde kyrkan ca 25% medan kronan hade ca 6%. Skatteböndernas andel var ca 33%. Frälset något mer. Kyrkans gårdar dominerade i Möre och Tunälän, på andra sidan länsgränsen var skattebönderna vanligare. Frälsejorden var helt dominerande kring Emåns lopp och i Vedbo och Varends gränssocknar. Gustav Vasas reduktion av kyrkans egendom innebar att det mesta av kyrkans jord gick över till kronan. Även nyodlingen innebar en ökning av kronogårdar.

Medeltidens grödor

Det vanligaste sädesslaget under 1500-talet, ungefär två tredjedelar av den odlade säden, var korn. Det användes både som brödsäd och för öltillverkning. Vete odlades i liten utsträckning, och förekom i bakad form endast hos de övre samhällsskikten. Rågen, som också var brödsäd, odlades troligen redan på 1400-talet och var under medeltiden vanlig. Höstråg var också det bästa sädesslaget för svedjebruk under tidig medeltid, men infördes i större skala och på fasta åkrar under 1300-1500-talen i Sveriges östra delar. Havre odlades, men knappast allmänt och främst som hästfoder. Andra grödor var rovor, lin, hampa, humle och i viss mån bönor och ärtor.

1600-talet dominerades av de långvariga krig som Sverige förde. Kronans skuldsättning, krigsskulder och brist på kontanta medel, medförde att lön för tjänster och betalning av de stora privatlån som Sverige tagit för att finansiera kriget, måste betalas med jorddonationer. Ett annat skäl till de många jorddonationerna var att kronan ville knyta vissa befattningshavare och tjänstemän till sig. På så sätt kom stora delar av den växande adelns makt och rikedom att grundas på jorden, adeln blev därför liksom kronan bunden vid sin ställning som brukande jordägare.

På olika sätt har godsbildningen påverkat landskapets utseende i skilda regioner. Säterier är beteckningen på de gårdar som åtnjöt en mer fullständig skattefrihet än övrig frälsejord. De var stamgårdar för många adliga ätter. Fram till 1500-talets mitt låg säterierna i allmänhet i områden vid sidan av den befintliga bondebygden. Genom donationer under 1600-talet kom de däremot att läggas i de centrala odlingsbygderna där bönderna avhystes från gårdar eller byar. Man kan påstå att adeln under 1600- och 1700-talen förändrade landskapet genom privilegier som knöts till säterierna.

Början av 1700-talet var inledningen till en ny tid med nya tankar. Under den närmast följande "frihetstiden" ökade riksdagens makt och även om bondeståndet hade mindre inflytande än de övriga, var de svenska bönderna politiska ställning vid denna tid enastående i Europa.

Men jordbruket hade samtidigt stagnerat och blivit ineffektivt. Därför ägnade man stort intresse åt att utveckla näringslivet under 1700-talet. Viljan att åstadkomma mer rationella jordbruk ledde fram till de olika skiftesreformerna. De första skiftena genomfördes i form av storskifte, en radikal ändring där varje bonde fick all sin mark i en enda brukningsenhet. Detta skifte var svårt att genomföra, då alla i byn måste godkänna det. 1803 fattades beslut om enskifte i riksdagen. Här i länet är det främst Öland som enskiftats. 1827 stadgades om laga skifte, och med det börjar en period av agrar utveckling.

Befolkningens antal ökade allt hastigare under frihetstiden. Ett led i ansträngningarna att försörja landsbygdens befolkning blev att tillåta hemmansklyvningar liksom fritt anläggande av torp på allmänningar.

Spannmålsodlingen fick också konkreta uttryck, t ex på Öland där en mängd väderkvar-

nar byggdes för att kunna ta hand om en större produktion. Under slutet av 1700-talet uppgick antalet väderkvarnar till nära tvåtusen stycken.

Nya grödor gjorde sitt intåg, ärtväxter odlades allt mer och man prövade försiktigt med potatis. Den odlades i början sällan på större åkrar, utan hörde till trädgårdstäppan. Inte förrän man upptäckte möjligheten att använda den till brännvin, breddade odlingarna ut sig och då spred sig också kännedomen om potatisen som matväxt.

1800-tal: Expansion och skifte

Landsbygdens befolkning fortsatte att öka i allt snabbare takt. Under 1800-talets första hälft ökade den med 50-100%. Att befolkningen ökade ledde under 1800-talet till en stor livsmedelsbrist och ett behov av mera åkermark.

En gradvis uppodling av slätterängarna började, samtidigt som många ängar om-

Hage vid Krokshult, Oskarshamns kommun. Foto länsstyrelsen.

vandlades till hagar. Bruket av den odlade marken intensifierades och den höskörd ängen gav fick allt mindre betydelse. Foderväxter odlades nu istället på åkermarken. Ängsmarkerna, som låg i inägomarken, blev oftast åker, när de hade skiftats ut.

När skogens värde som virkesproducent ökade accepterades inte skogsbete längre. Man började använda de magrare delarna av ängen till bete. För jordbrukaren blev det nödvändigt att gå från extensivt till intensivt brukande, eftersom priset på arbetsinsatser stigit. I de befolkningstäta jordbruksbygderna torde den specialiserade markanvändningen ha slagit igenom snabbast. På samfällt ägda marker eller boställen blev i allmänhet den äldre markanvändningen kvar längst.

Laga skiftet och befolkningsökningen fick till följd att hemmansklyvningen ökade på de nyskiftade ägorna, och ledde även till en allt större brist på mark. En omfattande nyodling påbörjades.

För att vinna ytterligare odlingsmark började en omfattande dikningsverksamhet på våtmarker och myrar. Nyodlingsföretagen kom att stödjas av staten och under 1800-talets senare del fick nästan alla större odlingsföretag anslag eller lån av statliga medel. En speciell dikningslag infördes 1879.

Vid 1800-talets mitt uppstod en ny exportmarknad för jordbruksprodukter i Västeuropa och detta innebar stora förändringar inom det svenska jordbruket. Odlingen inriktades på spannmål, i synnerhet havre som bl a exporterades till Storbritannien och Frankrike. Stora områden, som hade utdikats besåddes med havre, men också odlingen av vete ökade kraftigt. För att klara det ökade uttaget ur jorden, behövdes större mängder gödsel. Mot slutet av 1800-talet började konstgödsel i form av superfosfat och chilesalpeter att användas i liten skala. Kvävehaltiga gödselmedel började användas i större skala först långt in på 1900-talet.

Under ungefär samma tidsperiod blev också vallodling av kvävefixerande växter allt vanligare. Tidigare hade ängsarealen varit dimensionerande för åkerarealen men konst-

gödsel och vallodling kombinerat med växelbruk ändrade radikalt på förutsättningarna inom jordbruket. Det gamla uttrycket "äng är åkers moder" stämde inte längre. Arealen naturlig ängs- och betesmark sjönk successivt.

Jordbruksmarknaden nådde en höjdpunkt under 1850- och 1860-talet, men efterföljdes av några svåra missväxter. Industrin behövde allt mer arbetskraft och inflyttningen till städerna började. Under 1870-talet upphörde därför befolkningsökningen på landsbygden. Men varken industrin eller städerna kunde svälja den stora mängden människor som kom och både arbetslösheten och bostadsbristen ökade. Människor började emigrera till andra länder, framför allt till USA.

Det kom också rent administrativa reformer som innebar stora förändringar inom jordbruket. Näringsfriheten som infördes i etapper 1846 och 1864, gav fri etableringsrätt åt vem som helst som önskade starta ett jordbruk.

Genom att en exportmarknad öppnades utvecklades animalieproduktionen - framför allt mejerihanteringen. Stora ladugårdar byggdes, mejeriföreningar startade och nya uppfinningar gjordes för att tillvarata och lagra mjölk och smör. Landsbygdsbankerna som etablerades, gav lån till investeringar i byggnader och maskiner.

När befolkningstrycket ökade kunde inte längre skogen stå för ved och virke och samtidigt lämnas för fritt bete åt kreaturen. Virkesproduktionens betydelse ökade inte minst ekonomiskt. Skogsbetet minskade samtidigt i de utpräglade jordbruksbygderna. Skogsmarken har utarmats. I enlighet med tidens ekonomiska idéer skulle även skogsmarkens produktion ökas och ett led i förverkligandet av detta var att de skiften som genomfördes även omfattade skogen, som nu blev enskild mark.

Skogsbygdens utveckling under senaste århundradena har varit oerhört omvälvande. Under 1800-talet befolkades skogarna av torpare och nybyggare och nya småbruk anlades i rask takt. Genom den enträgna odlingsmödan skedde punktvisa uppodlingar överallt och skogsbygderna öppnades. Bildandet av

småjordbruk omhulldades av staten och under 1870-talet beslutades om avyttring av kronojord.

1900-tal

Fram till 1920-talet ökade åkerarealen i hela landet och jordbruket intensifierades ytterligare. Odlingssmarken nådde sin största omfattning omkring 1930. Den samlade jordbruksmarken, åker, äng och hage, omfattade då 4,8 miljoner ha, varav 3,7 miljoner utgjordes av åker. Gårdarnas antal var ca 300 000.

Under krigsåren bromsades utvecklingen tillfälligt men efter 1945 kom jordbruket att karaktäriseras av en allt snabbare minskning av såväl areal som antalet företag.

Konkurrensen med industrin gjorde högre lantarbetarlöner nödvändiga och bidrog därmed till en snabb mekanisering. På mindre gårdar kunde man inte bekosta stora maskin-parker. Istället införlivades dessa gårdars mark med större granngårdar. Inom kort lades också torpen ned och deras jord övertogs av modergården eller planterades med skog.

I slättbygderna gällde i hög grad fortsatt strukturrationalisering med sammanslagning av brukningsenheter. I skogsbygderna kom det i stället att handla om nedläggning av åkermark. Följden blev att landskapet slöt sig kring bebyggelsen i skogsbygden medan slättbygden fick allt färre men större brukningsenheter.

Under 1960-talet fortsatte omvandlingen i ännu snabbare takt och nu över hela landet. Genom riksdagsbeslut planerades nedläggningen. Jordbrukare skulle ha samma ekonomiska standard som industriarbetare. De gårdar som inte gav en sådan avkastning skulle upphöra och bonden söka sig till industrin.

Jordbruksproduktionen skulle ligga på en nivå som bestämdes i förhållande till rikets behov vid en eventuell avspärrning.

De områden som sist koloniserades och uppodlats blev också de som först lades ned. Slättbygderna klarade sig betydligt bättre och har idag praktiskt taget all åkermark i behåll.

Arealförlusten blev enorm. Av de 4,6 milj ha jordbruksmark som fanns 1944 har idag

omkring 1,4 milj lagts ned. De flesta ängs- och hagmarkerna har gått förlorade liksom 800 000 ha åker. Under samma period minskade de yrkesverksamma jordbrukarnas antal med närmare 80 %. Under den snabbaste omvandlingsperioden på 1960-talet lades varje dag tiotals gårdar ner i landet. Ändå kunde allt större skördar bärgas genom effektiv användning av nya kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel.

Det har tagit mer än fyrtio år att lägga ner 800 000 ha åker. Den nu aktuella livsmedelspolitiken förutsätter att ytterligare 500 000 ha omedelbart läggs ned. Detta för med sig att vi måste göra medvetna ansträngningar för att rädda odlingslandskapets växter och djur annars ser framtidsperspektivet mörkt ut. Lika illa kan utvecklingen bli för bebyggelsen om vi inte slår vakt om de värden som skapats av generationers arbete.

Vad som i historiens ljus kommer att framstå som vår tids tillskott till odlingslandskapet är svårt att sia om. Det är oomtvistligt så, att det vi uppskattar idag är det som tidigare generationer förvaltat och förbättrat. Då inte bara med tanke på tillfället utan också med avsikten att det skall bli till nytta och glädje för barn och barnbarn.

Bebyggelsen och dess struktur

Bebyggelsens anpassning till topografin

Gamla gårds- och byplatsers anpassning till terrängförhållandena sammanfaller i regel med markernas beskaffenhet. I de delar av landet som varit täckta av hav har bebyggelsen funnit sina gynnsammaste lägen på sydslutningen av morän- och bergsknallar som skjuter upp ur lerbottarna. I områden över högsta kustlinjen (HK) i västra Kalmar län har bebyggelsen sökt sig till svackor och dalstråk med källor och bäckar. Den vid laga skiftet eller enskiftet utflyttade gårdsbebyggelsen saknar denna terränganpassning.

Bebyggelsen har således vanligen förlagts till höjder i terrängen. Ofta ligger bebyggelsen överst på gränsen mellan skogsmark och åker, där nedanför åkern och längst ned sidvallsängen.

Haddarp på 1920-talet. Lönneberga socken i Hultsfreds kommun. Foto Kalmar läns museums arkiv.

Mörebygden är ett viktigt undantag från denna regel. Här finner man stora byar, vars gårdar lagts i en ring kring en stor, öppen lågt liggande ängsmark, medan åkrarna tagits upp ovanför byn på de odlingsbara markerna. Byarna ligger vanligen lågt i anslutning till åar och bäckar. Högre upp möter åkermarken och ängen. De frostfriaste lägena är de mest åtråvärda (lidbebyggelse) eller ännu hellre uddar i de större sjöarna.

I många länder har förekomsten av drickbart vatten bestämt byarnas lägen och så även i vårt land. Sjöar och vattendrag kantas av bebyggelse. Brunnar har dock kunnat tas upp nästan var som helst. Endast i geologiskt avvikande trakter som på Öland har förekomsten av vatten varit bestämmande för detaljläget. Den begränsande faktorn för bönderna har annars sällan varit vatten. Det har istället handlat om tillgången till åkerjord och ängsmark.

Bebyggelsens grupperingsmönster

Det är svårt att utan generaliseringar ge en bild av efter vilka principer bebyggelsen grupperats i länets olika delar.

I princip kan två motpoler uppställas. Den ena utgörs av byar med bebyggelsen systematiskt reglerad efter bestämda geometriska planlösningar där ägoblandningen och gårdarnas högt utvecklade socioekonomiska integration drivit fram en långt utvecklad reglering. Den andra polen utgörs av ensamgårdsbebyggelse eller byar med ringa integrering mellan gårdarna och som kännetecknas av spontana bebyggelseformer och en anpassning till topografi som inte hämmats av andra krav. Mellan dessa extremfall finns en bred skala av grupperingsmönster beroende på vilken väg byarnas utveckling tagit.

Solskiftade radbyar

Den solskiftade radbyn är ett bra exempel på den äldre jordbruksbebyggelsens mest utvecklade former. Hur tomterna kunde utmätas och placeras i en strikt inbördes ordning beskrivs ovan. Bebyggelsen kunde ordnas i en eller två rader (enkla eller dubbla radbyar). Gårdarna trängdes samman på relativt små rektangulära bytomter som genomkorsades av åtminstone en bygata.

Åtskilliga byar har dock radbyns långsträckta form beroende på den topografiska

anpassningen, detta är ofta fallet med de öländska byarna. De utgör idag de bäst bevarade exemplen på en byform med en nära tusenårig tradition. Å andra sidan är många bytomter inom solskiftesområdet regelbundna utan att överensstämma med solskiftets principer.

Här har uppenbarligen en reglering av tomtstorlek och tomtform skett vid annan tidpunkt, ibland t o m före solskiftet. Trots att ägorna skiftats om har då inte bebyggelsen reglerats.

Radbysystemet var i och för sig inte unikt för Sverige. Det har förekommit i stora delar av Europa, och det var under inflytande därifrån som bytypen infördes i Sverige.

I våra dagar sker en upplösning av radbyarna. Med gårdssammanslagningar och ändrade bebyggelsefunktioner uppstår luckor i byarnas fasad mot bygatan. In i 1800-talets bebyggelse tränger standardiserade fritidshus och permanentbostäder av elementhustyp. Men trots detta finns ännu radbyns karaktär väl bevarad i de flesta av Ölands byar.

Platsbyar

Begreppet platsby betecknar en by, där bebyggelsen är grupperad kring en öppen plats. Detta är en karakteristisk form av by i Götaland. Genom en fägata står platsen i förbindelse med utmarken. Beteckningen platsby tar ingen hänsyn till byns regleringsgrad och inrymmer sålunda mer eller mindre lösa bebyggelsegrupperingar.

Grupphyar - klungbyar

Grupphyar eller klungbyar utgör tillsammans med platsbyn Götalands dominerande byform. Den utmärks av att gårdarna ligger relativt fritt utspridda eller i glesa klungor, ofta längs en byväg eller en vägkorsning. Även beteckningen hopby förekommer.

Släktbyar

Som släktbyar betecknas vissa götlandsbyar som utmärks av att boningshusen med tillhörande bodar bildar en bebyggelsegrupp, de viktigaste uthusen en annan, vissa småhus en tredje osv. Stundom placerade kring en gemensam gårdsplan, ett bytorg. Bytypen kan i många fall påvisas ha uppkommit genom

hemmansklyvningar ur en enda eller ett färre antal gårdar. Länets bästa exempel är Lunds by i Gladhammar.

Gården

Tomten var brukningscentrum och ibland ett konkret uttryck för gårdens värdering. Gårdar kunde vara ensamgårdar eller organiserade till byar.

Bondegården var i princip bostad för en familj. Storfamiljegårdar, d v s bostad för en hel ätt, kan ha funnits i förhistorisk tid jämför med öländska långhus.

Storjordbruk eller gods hör samman med att adeln får inflytande i landet under medeltiden. Stormannaätter kan ha funnits även under förhistorisk tid.

Backstugor och torp sammanhänger med befolkningstillväxten och jordbruksproletariat under olika perioder t ex 1500-tal och 1700-1800-tal.

Malmen

Malmarna börjar på allvar bebyggas under 1700-talets först hälft och når en befolkningstopp runt 1870. Bland de faktorer som bidrog till uppkomsten av bebyggelse utanför själva byn, var i första hand böndernas stigande behov av arbetskraft och den allmänna befolkningsökningen under 1700-talet. En ökning av befolkningen inom den obesuttna klassen var också något som uppmuntrades genom flera centrala direktiv. Som en konsekvens av detta uppstår vid 1800-talets början försörjningssvårigheter för malmens innevånare. Fattigdom och tiggeri kom att höra till vardagen. När den stora emigrationsvågen sätter in på 1870-talet är det också främst malmarnas befolkning som ser en lösning på sina problem i Amerika.

Fortfarande är malmen en påtaglighet i länets bebyggelse. De eländigaste stugorna är sedan länge försvunna, men ännu finns det mycket kvar av malmarnas 1800-talsbebyggelse. Idag har istället många malmar utvecklats till bostadsområden med villabebyggelse av mera permanent karaktär med starka inslag av sommarstugebebyggelse. Gränsen mellan by och malm är dock fortfarande påtaglig.

Ebbetorp i Dörby socken, Kalmar kommun. Foto Kalmar läns museums arkiv.

Byggnadskultur

Gårdstyper

Den götiska gården är en sluten enhet tudelad i man- och fågård, ofta genom ett staket, häck eller mur. Gårdstypen är att betrakta som en efterföljare till den centralsvenska gårdstypen, vilken torde ha högre ålder. Den götiska gården är normalform i östra Götaland och Svealand.

Godsbildningar, sätesgårdar och herrgårdar

Den medeltida godsbildningens inverkan på odlingslandskapet är begränsad till de byggnader som uppfördes i samband med att ett världsligt frälse infördes. Under 1200- och 1300-talen utgörs godsen av det fasta stentornet, ofta beläget på en holme eller en udde eller på en mer svårtillgänglig höjd. Både för byggnadsformen och lägesvalet var möjligheten att kunna försvara sig den dominerande faktorn.

Kärntornet ersattes senare av rektangulära byggnader med flera våningar som gick under benämningen fasta hus. I allmänhet anses

denna borgtyp vara senmedeltida då de flesta daterbara exemplen härrör från 1400- och 1500-talen.

Brukningstekniskt medförde emellertid inte de medeltida godsen några förändringar i förhållande till allmogens brukningsmetoder. Fram till 1300-talet brukades en godsmassa vanligen efter det s k huvudgårdssystemet, som innebar att godsherren innehade en eller ibland flera huvudgårdar omgivna av byar med dagsverkspliktiga bönder, vilka tillsammans med lönearbetare brukade huvudgårdens arealer.

Under 1300-talet styckades ofta huvudgårdens domäner och delades ut till arrendepliktiga men i allmänhet inte dagsverkspliktiga bönder. Jordägarna blev ränteägare men behöll vissa gårdar i egen drift, sätesgårdarna.

Nyare tid

Först under 1600-talet börjar godsbildningar i egentlig mening växa fram ur adelns sätesgårdar. Man har beräknat att 63% av landets brukade mark låg i adelns händer år 1655 men att endast 8% brukades direkt under sätesgårdarna.

Man kan räkna med två godstyper, dels kungsgårdarna, oftast med de medeltida klostergodsen som ursprung och dels adelns sätesgårdar. Många var stora godsbildningar t ex Värnanäs men de flesta i länet omfattade inte ens större marker än en normal bondby.

Godsen har regelmässigt bildats genom avhysning av bondebebyggelsen. Nyodling har förekommit i större omfattning först under 1800-talet. Brukningsformerna förblev också i stort sett oförändrade.

Först under 1700-talet kan man räkna med en agrarteknisk utveckling på de svenska godsen efter nederländska och engelska förebilder.

De äldsta jordegendomarna i länet har rötter i medeltiden, andra har tillkommit under 1600-talets godsbildningsepok. En del har dock formats så sent som på 1800-talet, då jordspekulanter förvärvade och sammanslog hela byar till storgårdar.

Under 1600-talet donerades bl.a. följande gårdar till frälse: Blekhem, Totebo, Blanka, Hellerö, Tuna, Ullevi, Heda, Mjöshult, Björkhult, Vida, Tyllinge, Odensvi, Värnanäs, Björnö, Strömserum, Kråkerum, Vinäs och Helgerum. De flesta av 1600-talets donationer ligger i Södermøre, Stranda och Tjust, där man ännu idag finner länets herrgårdslandskap. I samband med reduktionen drogs många åter till kronan och övergick till att bli boställen för officerare (indelningsverket), kronofogdar, häradshövdingar. Reduktionen påverkade i regel inte hemman som donerats, bortbytt eller sålts för att bilda grund för tidens stora bruksanläggningar i Tjust t ex Ankarsrum, Överum och Ed. Under frihetstiden övergick många gods och bruk till stora köpmannasläkter i Västervik och Kalmar. Tendensen var under 1800-talet densamma.

Bortsett från medeltida lämningar i Kalmar och Borgholms slott är "slottet" på Vinäs i Västra Ed den byggnad i länet där man bäst kan studera medeltidens och 1500-talens bostads- och byggnadssätt.

Torpbebyggelsen

Torpen är en agrar bebyggelseform som vid mitten av 1600-talet plötsligt var en verklighet

på säterierna och från andra hälften av 1700-talet i ökad takt även uppstod på bondejorden.

Ett nära samband har rått mellan torp och backstugor. De senare arrenderade endast stugtomten och har främst varit boplatser för landsbygdens lösa arbetare men också tillflyktsorter för utfattiga bönder och åldriga eller utslitna torpare. Torparen brukade jorden för sin utkomst. Den jord som hörde till en backstuga och som i allmänhet bestod av en kålhage och en täppa med potatisland, har dock i många fall varit början till ett blivande torp. Särskilt omkring 1800 förekommer det ofta att beteckningen backstuga blivit överkorsad i husförhörlängderna och ersatts med torp. Samma företeelse - men i omvänd ordning märks vid sekelskiftet 1900. Då omvandlades ett stort antal torp till backstugor medan åkern fick förfalla och bli betesmark eller lades under huvudgården.

Gränsen mellan backstuga och inhysesstuga var heller inte distinkt. Ofta flyttade inhysesjonen sin stuga från gårdsplatsen ut på ägorna, varefter denna fick karaktär av backstuga.

Beträffande säteritorpen gäller att säteriernas skattefrihet utgjorde grundorsakerna till säteritorpsbebyggelsen.

Soldattorp och officersboställen

Under stormaktstiden utgjorde underhållet av landets stående armé ett ständigt bekymmer för krigsmakten, detta förhållande var bakgrunden till Karl XI:s indelningsverk. Armén förlades på landsbygden och hemmansägarna åtog sig att underhålla trupperna mot avdrag på skatten. Gårdarna grupperades i rotar och varje rote hade att anskaffa en fotsoldat samt ge honom hans bärgning i fredstid. Vanligen skedde detta genom att soldaten utrustades med ett torp. Strax intill fanns en länga med plats för kor och några får. Bredvid låg ett stycke åker och äng.

NYBRO KOMMUN

Naturen

Nybro kommun är belägen i de södra delarna av länets fastlandsdel. Kommunen är belägen i en utpräglad skogsbruksbygd, dvs arealen åkermark är liten i förhållande till arealen skogsmark. Skogsmarken utgör drygt 71% av kommunens totala yta.

Större delen av Nybro kommun tillhör den naturgeografiska regionen 12 Sydöstra Sveriges skogs- och sjörika slättnområde. Regionen karaktäriseras av sin flacka terräng. Moränhöjder och åsar får därför en framträdande roll i landskapet. Den nordligaste delen av kommunen tillhör dock region 13 Sydsvenska högländets centrala och östra delar. Landskapet får här ett mer kuperat utseende. Höjdskillnaderna är dock förhållandevis små inom denna delen av regionen.

Berggrunden domineras av Smålandsgranit. I öst-västlig riktning finns även ett bälte med porfyr. Detta område är ca en mil brett och finns utmed linjen Hälleberga-Orrefors-Kristvalla. Enstaka mindre grönstensförekomster finns också, bland annat söder om Kråksmåla och vid Örsjö.

Den vanligaste jordarten inom kommunen är morän. Dessutom förekommer ett flertal syd-ost-nordvästligt liggande rullstensåsar. Den mest framträdande är Nybroåsen som löper förbi Nybro tätort och vidare genom bl a Orrefors och Hälleberga. Högsta kustlinjen ligger i dessa trakter på drygt 80 meter över havet. Det innebär att jordarterna i kommunens östra del utsatts för svallning.

Barrskogar dominerar kommunens skogsvegetation. Tallskogar är något vanligare än granskogar. Andelen lövskog är liten och utgör cirka 13% av skogsmarken. Björken är det klart dominerande lövträdet.

Jordbruket

Huvuddelen av åkermarken i kommunen återfinns i trakterna av Nybro. Sankt Sigfrids socken är den enda socknen i kommunen där jordbruket dominerar landskapet. Den totala åkerarealen i kommunen är enligt statistiken ca 5 700 hektar, vilket är ca 15% av kommunens totala areal. Dessutom finns det drygt 2 200 hektar betesmark i kommunen.

Åkermarken i östra delarna av Nybro kommun består främst av sandiga eller grusiga jordarter. I övriga delar är sandiga-moiga moränmarker vanligaste jordarten på åkermarken.

Sammanfattning

I kommunen finns 69 områden som ingår i bevarandeprogrammet. De fördelar sig på de tre klasserna enligt följande:

klass 1:	5 st
klass 2:	25 st
klass 3:	39 st

Bevarandeområden i Nybro kommun

Kråksmåla socken....klass

1. Mjöshult 1
2. Lindshult 2
3. Kråksmåla 2
4. Jordeberg..... 3
5. Torshult &
Torshultamåla 3
6. Bölemåla 3
7. Nyemåla 3
8. Holmaryd 2

Bäckebo sockenklass

9. Bönemåla 3
10. Svensboryd..... 3
11. Bäckebo..... 2
12. Stenbrohult..... 3
13. Näversjö 3
14. Luvehult 3
15. Stödstorp 3
16. Stora Alebo 3

Hälleberga sockenklass

17. Applaryd 3
18. Högelycke, Villköl &
Norrback..... 2
19. Stibbetorp..... 2
20. Stengårdsholm..... 2

Kristvalla socken.....klass

21. Sjöbo 3
22. Bränntorp 3
23. Skårebo
(Kvarnamålen) 3
24. Räggekulla 3
25. Norra & Södra
Gunnabo 3

26. Duvetorp 3
27. Stämmeryd..... 2
28. Rössbo Övra &
Kolstaden..... 2
29. Rössbo Släta 2
30. Maltebo 2
31. Ingelsryd 3

Madesjö socken klass

32. Flögstorp..... 1
33. Smedstorp 2
34. Skedebäckshult 1
35. Madesjö-Gränö 2
36. Kolsbygd..... 3
37. Krumhall..... 3
38. Björnshult 3
39. Högemåla..... 2
40. Parismåla 3
41. Råddemåla 3
42. Gangsmad 1
43. Ekaryd..... 3
44. Markustorp 3
45. Torestorp..... 3
46. Östra Resebo..... 3
47. Bondetorp 2
48. Ljusås..... 2
49. Persmåla 2
50. Spaksmåla..... 3
51. Madesjö kyrkby &
Riddartorp..... 2
52. Hagnebo..... 3
53. Västra Madesjö..... 3
54. Otteskruv 3
55. Ebbehult..... 2
56. Agebo 2

Sankt Sigfrids sockenklass

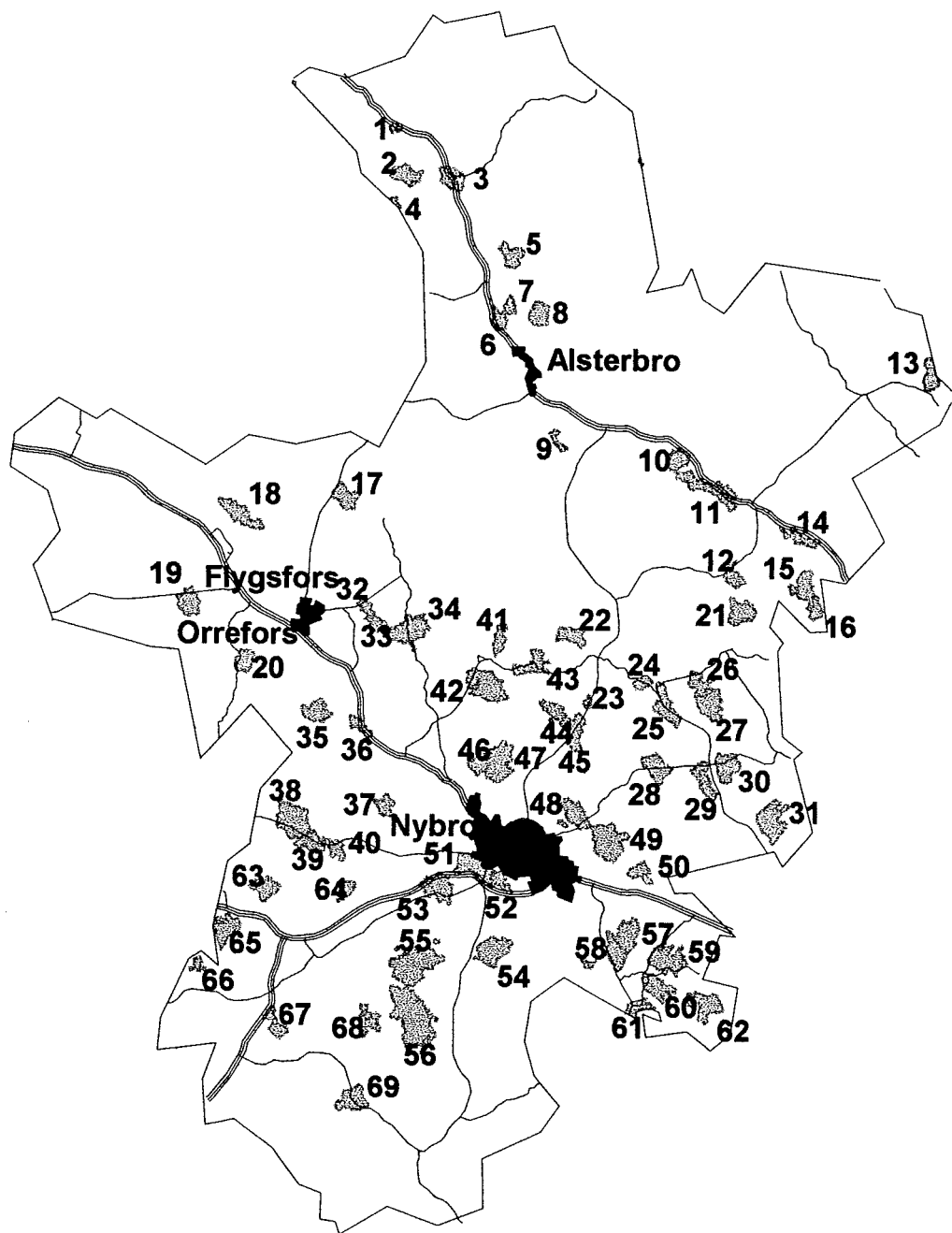
57. Överstatorp..... 3
58. Gårdsryd..... 1
59. Mölebo (Grindmåla) .. 2
60. Kulla..... 3
61. Källeback 2
62. Brändebo 3

Örsjö sockenklass

63. Ärngisslahyltan 2
64. Sävsjö 3
65. Kopparfly 3
66. Nässjömåla 3
67. Kolfly 2
68. Olofsbo..... 3

Oskars socken.....klass

69. Björnasjö 2

KRÅKSMÅLA SOCKEN

1. Mjöshult

Klass 1

Förhållanden:

De kulturhistoriska förhållandena i området är inte kända.

Ekhage med ett stort antal grova ekar. Dessutom finns hassel, björk och en. Örtljunghed, stagghed samt fårsvingeltorräng är de dominerande vegetationstyperna. Arter som ex gullviva, stagg, slättergubbe, kattfot och jungfrulin finns inom området. Hagen betas av nöt. Röjning av hassel, en, björk- och eksly bör göras. Inom området finns en mindre vattensamling med ödlor och grodor.

Sammanfattande värdetext:

Liten ekhage med grov ek samt flera intressanta hävdindikatorer. Området betas av nöt. Röjningsåtgärder krävs.

2. Lindshult

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Området är beläget i den nordligaste delen av kommunen som kännetecknas av ganska karg skogsbygd och i allmänhet små byar. Lindshults fem gårdar är löst grupperade på en sydslutning ned mot Hästakärret, ett ganska omfattande våtmarksområde.

Bebyggelsen är blandad. Längst i väster finns en rödmålad mangårdsbyggnad med ekonomidel i ena hälften. Denna typ av byggnad är ovanlig och har i detta fall en relativt ålderdomlig funktionsuppdelning. Vidare finns flera välhållna ladugårdar i skiftesverk.

Kulturlandskapet är tämligen mångformigt med gamla stentippar, bl a en större med kallmurade sidor. Vidare finns mindre alléer, stenmurar, varav någon dubbelmur samt ålderdomliga röjningsrösen i den västra delen.

Naturförhållanden:

By med vacker landskapsbild. Grova träd, t ex alm, lind, ask, hassel, lönn, avenbok och oxel. Fertalet lindar, askar och oxlar är hamlade. Dessutom hade många av de hamlade askarna hålbön. Gröngöling samt nötväcka sågs i området. Vanligt förekommande är arter som smörbollar, jungfrulin, gullviva. Dessutom finns t ex arter som solvända, svinrot, ängsskära och ängsvädd. Inom byn finns flera områden som tidigare varit ängar. I dagsläget håller fina områden på att växa igen och arter som midsommarblomster och humleblomster förekommer. Några mindre områden betas. Små åkrar vars slänter i vissa områden täcks av jungfrulin. Fina stenmurar samt rösen är vanligt förekommande.

Sammanfattande värdetext:

Blandad bebyggelse med enstaka välbevarade byggnader. Mångformigt odlingslandskap med stentippar, stenmurar, alléer och röjningsrösen. Grova ädellövträd finns i området. Många indikatorarter som också visar att stora delar av området varit ängar.

3. Kråksmåla

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Kråksmåla är sockencentrum och har mycket av den gamla strukturen bevarad. En stor del av bebyggelsen är fortfarande samlad inom den gamla bytomten och sammanhålls av den gamla häradsvägen (från 1700-talet) mot Grönskåra i norr. Från samma tid är även vägen mot Algunnen.

Kyrkan, i centrum av byn, byggdes år 1721, på platsen för ett äldre kapell. Den utgörs av en åttakantig timrad centralkyrka i närmast barockstil. Den är klädd i ekspån och med invändiga tak- och väggmålningar. Bebyggelsen är för övrigt mycket blandad med såväl traditionell lantlig bebyggelse som senare byggnader av mer tätortskaraktär eller ståndsmässighet, som ett flertal större salsbyggnader, bl a prästgården. Enstaka områden med röjningsrösen förekommer liksom stenmurar.

Naturförhållanden:

Vid Kråksmåla finns en ekhage och en blandlövhage. Stora delar av hagarna har tidigare varit uppodlade, varför floran i dessa partier är trivial. I de ogödslade partierna var det vid inventeringstillfället alldeles för tätt och i behov av gallring och röjning. Fältskiktet utgörs till stor del av rödvenfriskängar, men även tuvtåteluktäng samt ett litet kärr med dominans av blåsstart finns inom området. Trädsiktet utgörs av björk, ask och ek. Några av askarna är hamlade. Busksiktet utgörs av hassel, nypon och slån. Hävdgynnade arter i området är svinrot, prästkrage, gökärt, ljung, jungfrulin, liten blålocka, blåsuga, stagg, slåttergubbe och slåtterfibbla.

Sammanfattande värdetext:

Blandad bebyggelse men till stor del på gamla bytomten, sammanhållen av häradsvägen från 1700-talet. I landskapet enstaka röjningsrösen och stenmurar. Blandlövhage och ekhage som till viss del varit uppodlade. Hävdgynnade växter framförallt i marginalerna, mot bryn och längs kantzonen av hagen.

4. Jordeberg

Klass 3

Förhållanden:

De kulturhistoriska värdena är inte kända. Område med fin flora som t ex gullviva, jungfrulin, kattfot, prästkrage, slåttergubbe och timjan. Tyvärr för igenväxt och med ca en meter hög gran. Området betas av nöt. Mindre vattensamling samt odlingsrösen. I området iaktogs gröngöling.

Sammanfattande värdetext:

Igenväxande område med fin flora. Området betas.

5. Torshult & Torshultamåla

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

De två löst grupperade byarna ligger båda söder om Hemsjön, en numera utdikad mindre sjö. Terrängen är småkuperad och ganska blockrik. Enstaka byggnader har visst kultur-

historiskt värde men är i allmänhet ombyggda eller renoverade. Odlingslandskapet är tämligen välbevarat med en del mycket vällagda stenmurar, äldre stentippar, ålderdomliga röjningsrösen i vissa av betesmarkerna samt även enstaka odlingsrösen i åkermark. I objektets västra del finns en hällkista från slutet av stenåldern och en hålväg som benämns Torshults kyrkväg.

Naturförhållanden:

Björkhage med inslag av ek grov hassel, lönn och lind. Arter som t ex gullviva, jungfrulin, slåttergubbe, solvända och svinrot finns inom området. Även inom de mer igenväxta delarna finns det arter kvar som svinrot och gullviva.

Sammanfattande värdetext:

Enstaka välbevarade byggnader i ett småkuperat landskap med stenmurar och odlingsrösen. Typisk bebyggelse i traditionellt läge. Mindre björkhage med inslag av bl a lind och lönn. Fin flora.

6. Bölemåla

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn ligger i småkuperad moränmark och omgiven av talrika mindre mossmarker. Gårdarna ligger ganska spridda med boningshus bestående av salsbyggnader med varierande utseende. Inslag av skiftesverk finns i ekonomibyggnaderna. I inägomarkerna förekommer odlingsrösen, stentippar liksom enstaka stenmurar.

Naturförhållanden:

Vid Bölemåla finns en nyligen gallrad hagmark. Björk är det vanligaste trädslaget men även ek, asp, ask, lönn och lind förekommer. En del träd är dessutom hamlade. Busksiktet utgörs av en, nypon, hassel och ek. Friskängar av rödventyp dominerar i fältskiktet, men även stagghed och skogsnävaäng finns representerade. Gräsmarkerna har en något utarmad flora p g a tidigare beskuggning men det finns ändå ganska många hävdgynnade arter om än i liten frekvens bl a stagg, vårbrodd, slåttergubbe, darrgräs, ängskallra, gullviva, prästkrage, gökärt, jungfrulin, mandelblomma, bockrot, kattfot samt solvända.

Sammanfattande värdetext:

Nyligen gallrad hage vid Bölemåla med en ganska artrik flora. Hävdtrycket var vid inventeringstillfället måttligt och bör ökas. Odlingströsen och enstaka stenmurar förekommer i inägomarken.

7. Nyemåla

*Klass 3***Kulturhistoriska förhållanden:**

Ensamgård i utmarksläge som ligger i småbruten terräng med många mindre våtmarksområden. Inslag av skiftesverk finns bland ekonomibyggnaderna, vissa av husen är stadda i förfall. Småskaligt odlingslandskap med stenmurar, odlingsrösen samt hamlade björkar. Betesmarkerna är i allmänhet väl hävdade.

Naturförhållanden:

Vid Nyemåla finns en hage med björk som det vanligaste trädslaget men även asp, tall, lönn, oxel, ek och al förekommer. I buskskiktet finns hassel, en, björk och sälg. Hagen är variationsrik med många hävdgynnade vegetationstyper som rödvenfriskäng, högstarrfuktäng, stagghed, örtrik torräng, svinrotäng, tuvtåtel-fuktäng samt en mosaik av rödvenfriskäng och stagghed. De skiftande fuktighetsförhållandena i kombination med beteshävd har även gett en artrik flora med hävdgynnade arter som stagg, slättergubbe, sommarfibbla, solvända, gullviva, jungfrulin, liten blåklocka, mandelblomma, prästkrage, gökärt, vårbrodd, darrgräs, bockrot, slätterfibbla och svinrot. I området finns även hamlade björkar samt trögärdesgårdar och stengärdesgårdar.

Sammanfattande värdetext:

Ensamgård i utmarksläge i småskaligt odlingslandskap med stenmurar, odlingsrösen och hamlade björkar. Art och variationsrik björkhage vid Nyemåla med kulturhistoriska värden i hagen i form av hamlade träd, sten- och trögärdesgårdar. Tyvärr var hagen vid inventeringstillfället för dåligt hävdad varvid sly av framförallt björk börjat expandera.

8. Holmaryd

*Klass 2***Kulturhistoriska förhållanden:**

Holmaryd är en by om två gårdar i utpräglad skogsbygd med kuperad och våtmarksrik moränmark. Mangårdsbyggnaderna består av senare salsbyggnader, i vissa av ekonomibyggnaderna finns inslag av skiftesverk. Odlingslandskapet är småskaligt och talrika röjningsrösen finns i de numer ofta igenväxande hagmarkerna. Även stenmurar, odlingsterrasser och rester efter trögärdesgårdar förekommer.

Naturförhållanden:

Två olika naturtyper har urskilts i byns odlingslandskap. Norra delen består av björkhagar och södra delen av blandlövhagar. Björkhagen innehåller flera hävdberoende vegetationstyper. Rödvenängen är som oftast den dominerande. Fårsvingeltorräng och stagghed växer i områdets torrare delar. I nordväst finns ett större sumpkärr som till viss del fortfarande betas. Små fläckar med svinrotängar förekommer bl a utmed åkerrenar. Växtsamhälle- na i blandlövhagen utgörs av rödvenfriskäng, örtrik torräng samt fårsvingeltorräng. Björk är hagmarkens vanligaste trädslag.

I blandlövhagen finner man även al, tall, ek, gran, ask, lönn och asp. I buskskiktet är enen karakteristisk. Antalet hävdberoende arter är stort, främst i björkhagen i norr. Till de vanligaste hör jungfrulin, vårbrodd, slättergubbe, slätterfibbla, gökärt och stagg. Sammanlagt har sjutton hävdarter noterats. Kulturhistoriska spår finns i form av hamlade träd (lind och björk), äldre åkrar, odlingsrösen och gamla trä- och stengärdesgårdar. Hagmarkerna i byn skulle bli mycket fina med en bättre hävd.

Sammanfattande värdetext:

Artrika och i stort sett välhävdade hagmarker vid Holmaryd. Hamlade träd samt trä- och stengärdesgårdar förhöjer helhetsbilden ytterligare. Småskaligt odlingslandskap med röjningsrösen, odlingsterrasser och stenmurar.

BÄCKEBO SOCKEN

9. Bönemåla

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn som består av två gårdar ligger i utmarksläge och omges av våtmarker. Den södra gården, med götisk gårdsplan, har välbevarade ladugårdslängor i skiftesverk medan böningshuset består av en reveterad salsbyggnad och intill ligger en undantagsstuga i fritt liggande knuttimmer. Vid den norra gården finns en tillbyggd, knuttimrad enkelstuga med torvtak och snidad dörrportal. I inägomarkerna som delvis håller på att växa igen finns stenmurar och odlingsrösen. Längs byvägen får man delvis känslan av en allé på grund av gamla och stora träd. Mellan de två gårdarna ligger en fångstgrop och i skogsmarkerna utanför det markerade området flera slagghvarpar efter primitiv järnframställning.

Naturförhållanden:

Naturvärdena är begränsade. I kantzoner finns fortfarande intressant flora som till exempel slåttergubbe, gullviva och jungfrulin.

Sammanfattande värdetext:

Enstaka välbevarade byggnader i ett delvis igenväxande odlingslandskap med stenmurar och odlingsrösen

10. Svensboryd

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Mindre by, troligen en senmedeltida etablering, som ligger i moränmark och i norra delen bestående av ganska omfattande våtmarker. Söder om gårdarna rinner Snärjebäcken igenom området. Odlingslandskapet är relativt ensartat men inslag av enstaka stenmurar, odlingsrösen och en allé. Hävden är delvis dålig och gården i söder är stadd i förfall. Inom området finns flera platser med järnslag efter

primitiv järnhantering, som haft stor betydelse i bygden under framförallt medeltid.

Naturförhållanden:

Intill Snärjebäcken finns en vacker och variationsrik björkhage vid Svensboryd. Här finns ovanligt många växter som indikerar hävd, bl a stagg, ljung, gökärt, liten blåklocka, slåttergubbe, jungfrulin, bockrot, solvända, ögontröst, blåsuga, gullviva och ängsvädd. Mängden av olika hävdgynnade växtarter beror förutom på hävden även på skiftande fuktighetsförhållanden i hagen vilket givit upphov till många vegetationstyper som rödvenhed, stagghed, rödvenfriskäng, fårsvingeltorräng och högstarrfuktäng.

Sammanfattande värdetext:

Relativt ensartat odlingslandskap med enstaka stenmurar och odlingsrösen samt en allé. Vacker björkhage som är variationsrik med många hävdgynnade arter.

11. Bäckebo

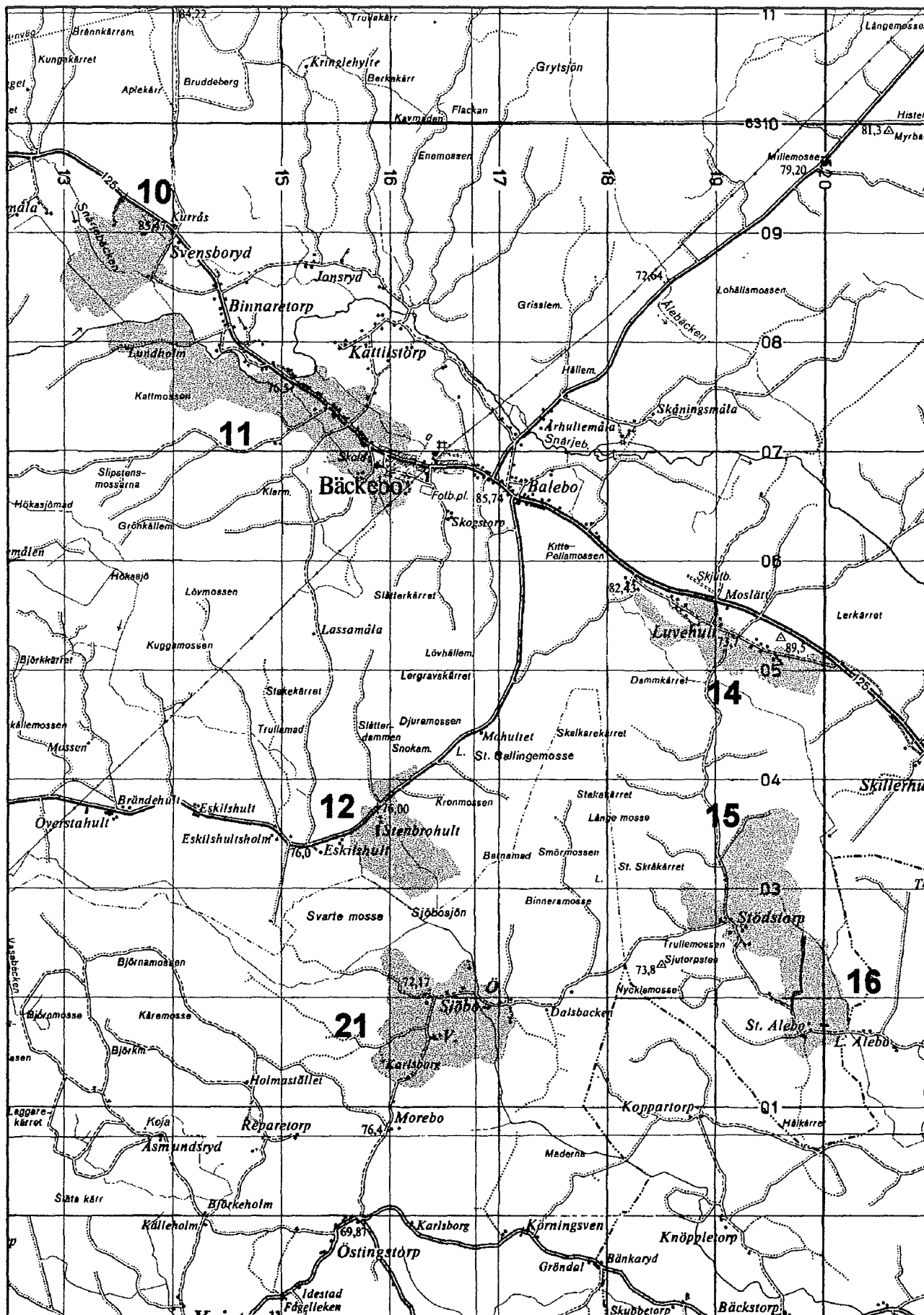
Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Bebyggelsen i kyrksamhället är utsträckt längs Bäckeboåsen och ligger nära invändigt landsvägen, som löper på krönet av densamma. Nära högsta punkten ligger kyrkan, en traditionell Tegnérlada. Nära kyrkan finns också skola och brandstation i trä med tillhörande slangtorn. Huvuddelen av bebyggelsen är uppförd under 1900-talet vilket även gäller ekonomibyggnaderna. Odlingslandskapet är tämligen formfattigt. Området kring Bäckebo är ett av sydsveriges slagghvarpstätaste områden. Slagghvarpar är lämningar efter lågteknisk järnframställning som i området haft sin höjdpunkt under medeltid.

Naturförhållanden:

Vid Bäckebo finns ett område som består av olika typer av hagmarker. Björkhagar finns i den västra och östra delen, annan träd- och buskbärande hagmark i östra delen samt en mindre areal öppen hagmark i västra delen. Rödvenfriskängar och rödvenhedar är områ-

gödslingspåverkan i större delen av området men ändå finns ganska många betesgynnade växter som ex stagg, darrgräs, gökärt, vildlin, solvända, kattfot, granspira, backnejlika, gullviva och prästkrage. Trädsiktet i hagen utgörs av ek, björk, asp och al och busksiktet av hassel.

Sammanfattande värdetext:

Samlad bebyggelse med enstaka odlingsrösen i hagarna. Hagmarker vid Stenbrohult. Stagg-hed och rödvenfriskäng är de vanligaste vegetationstyperna. Den öppna hagmarken är ställvis ganska fuktig. Viss gödslingspåverkan har konstaterats.

13. Näversjö

Klass 3

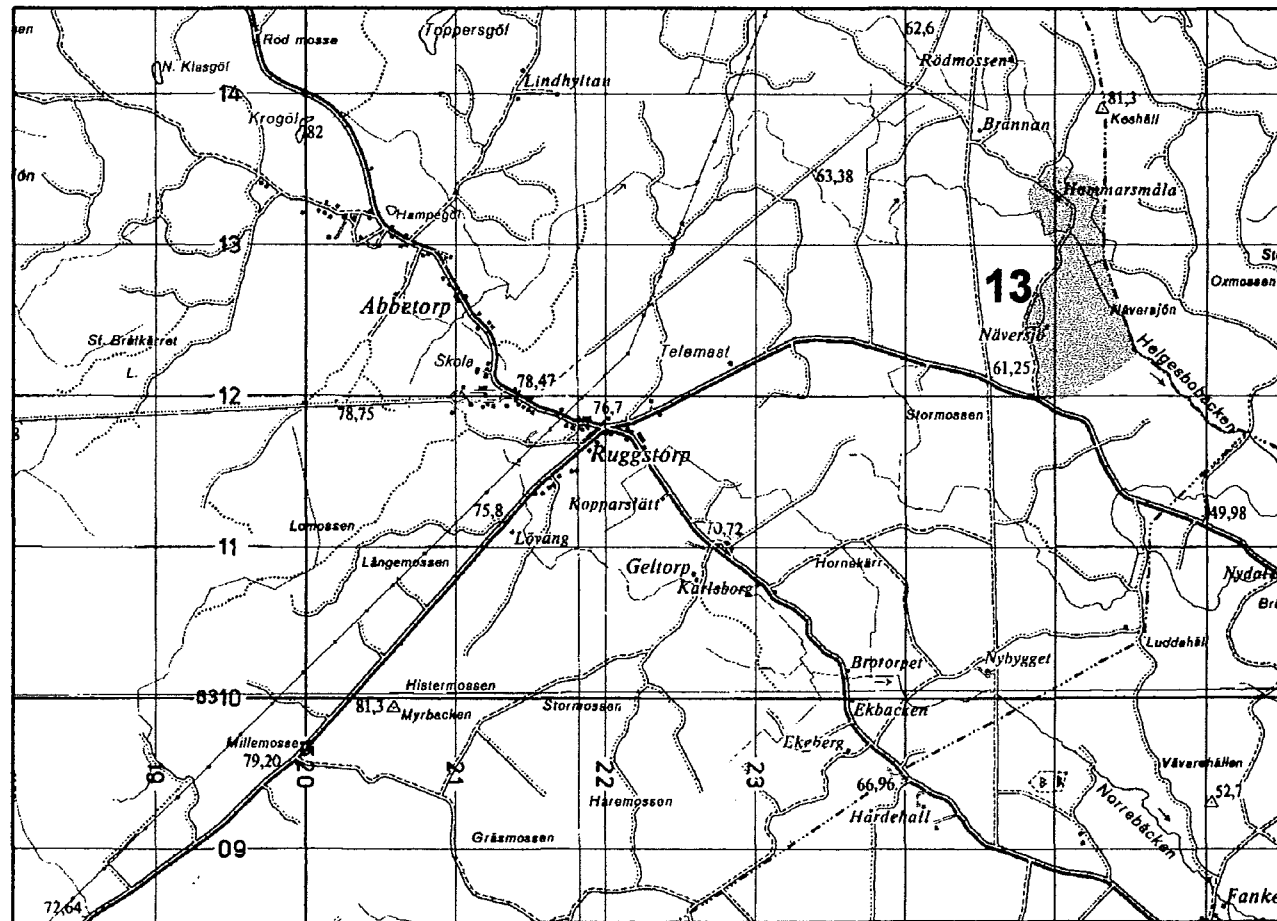
Kulturhistoriska förhållanden:

Ensamgården ligger väster om den utdikade lilla Näversjön i kraftigt stembunden moränmark. Gården är av götisk typ med långa röd-

färgade ladugårdslängor och gulmålad salsbyggnad. Inslag av skiftesverk finns liksom bodar i fritt liggande timmer. Uppfartsvägen mellan ladugårdslängorna kantas av en allé. I norra delen av fastigheten ligger torpet Hammarsmåla med en enkelstuga i ett plan under tegeltak och mycket välbevarad så när som på detaljer. Odlingslandskapet är till stora delar dåligt hävdad och många åkrar och hagmarker igenplanterade. Exponerade odlingsrösen finns dock söder om gården och troligen innehåller de igenplanterade områdena många äldre agrara former. Större ekar kantar vägen till gården. Inom området har påträffats spår efter primitiv järnhantering. Ute vid landsvägen finns en minnessten med texten: "På Näversjö ägor föll sista vargen i Kalmar län 1868".

Naturförhållanden:

Vid Näversjö finns en av de fåtaliga ädellöv-hagarna i Nybro kommun. Stora ekar dominerar trädsiktet, men även ask, lind och alm finns representerade. Många träd bär spår av

tidigare hamling, främst ask och lind. En ganska stor del av hagen har tyvärr tidigare varit uppodlad. Hagen är variationsrik med många vegetationstyper och hävdgynnade arter i de ogödslade partierna. Rödvenfriskäng är vanligast men även stagghed, gräslågstarrfuktäng, blåtåtel-fuktäng, högörtfuktäng och öppet sumpkärr förekommer. De betesgynnade växter som finns är bl a stagg, gullviva, ängsvädd, gökärt, vårbrodd, jungfrulin, ljung, liten blåklocka, stor blåklocka, jungfru Marie nycklar, darrgräs, blåsuga, slättergubbe och solvända.

Sammanfattande värdetext:

Gård i götisk stil med välbevarat torp. Allé och odlingsrösen. En av de fåtaliga ädellöv-hagarna i Nybro kommun med många vegetationstyper och hävdgynnade arter.

14. Luvehult

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Byns bebyggelse ligger längs en äldre sträckning av landsvägen och vid sidan av Bäckeboåsen. Området omges av en mängd mossmarker. Gården längst i söder bildar en relativt välbevarad miljö. Här finns en renoverad parstuga med veranda i två plan, samt en salsbyggnad som tillkommit senare. Bland ekonomibyggnaderna märks en magasinsbyggnad i liggande timmer och senare ladugårdslänga. Alla byggnader vid gården är rödfärgade. Längs vägen finns en allé. I övrigt är bebyggelsen blandad och det mesta uppfört under 1900-talet. Enstaka stenmurar och odlingsrösen finns men sammantaget är odlingslandskapet formfattigt. En milstolpe samt en fångstgrop finns i den östra delen.

Naturförhållanden:

Naturvärdena är begränsade. Området är obeatat och igenvuxet, dock finns floristiska värden kvar t ex svinrot, slättergubbe och krissla.

Sammanfattande värdetext:

Byn ligger längs en äldre sträckning av landsvägen och har enstaka välbevarade byggnader. Relativt formfattigt landskap med enstaka stenmurar och odlingsrösen.

15. Stödstorp

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Väl samlad klungby med större åkergården i öster som till största delen utgörs av utdikade f d våtmarksområden. Bebyggelsen är av varierande utseende, bostadshusen mestadels bestående av salsbyggnader. Bland ekonomibyggnaderna märks flera vinkelbyggda ladugårdslängor samt en dubbelbod i timmer. Stenmurar och odlingsrösen förekommer men hävden i inägomarkerna är delvis dålig.

Naturförhållanden:

Vid Stödstorp finns en skuggig och buskrik blandlövhage med många hamlade askar och lindar. Trädsiktet hyser även björk, al, gran och tall. Hagen var svagt hävdad vid inventeringstillfället med ett ställvis mycket tätt buskskikt med hassel, hagtorn, slån, nypon och olvon. Trots den svaga hävden är det riktigt med hävdgynnade växter som ex stagg, darrgräs, solvända, gullviva, jungfrulin, vårbrodd, prästkraze, slättergubbe, bockrot, fältgentiana, kattfot, slätterfibbla, ljung och korskovall. Vissa delar av hagen är ängsliknande med bl a hassel. Fältskiktet domineras av rödvenfriskängar men även tuvtåtel-fuktäng, stagghed, gräs och lågstarrfuktäng samt högörtfuktäng finns representerade.

Sammanfattande värdetext:

Klungby med skiftande bebyggelse med en del stenmurar och odlingsrösen i landskapet. Artrik hage vid Stödstorp med förekomst av den hotade arten fältgentiana som är knuten till det gamla odlingslandskapet. Området bär även spår av gamla bruksmetoder i form av hamlade träd.

16. Stora Alebo

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Ligger i småkuperad stenbunden terräng med inägoblocken omgivna av skogsmarker. Ganska väl samlad bebyggelse. En gård i den södra delen har tomtplan av götisk typ med trästaket mellan boningshus och ekonomibyggnader, på tomten finns större vårdträd. Bebyggelsen i stort är enhetligt färgsatt i rött och vitt. Odlingslandskapet är småskaligt med flikiga uppodlade partier. Längs byvägen och även runt vissa åkergården finns mycket väl-lagda stenmurar. I de delvis igenväxande hagmarkerna och åkermarkerna finns enstaka odlingsrösen.

Naturförhållanden:

Vid Alebo finns artrika hagmarker. Området innehåller ovanligt många vegetationstyper som stagghed, rödvenfriskäng, tuvtåtel-fuktäng, fårsvingeltorräng, högörtfuktäng, gräs- och lågstarrfuktäng, samt blåbär-lingonhed. Trädskiktet utgörs av ek, tall, björk, gran, ask, lind och al. Buskskiktet av en, björk, slån, sälk, björk och hassel. Det variationsrika fältskiktet i kombination med hävd gör att området även är mycket artrikt med bl a följande hävdgynnade arter: vårbrodd, jungfrulin, slåttergubbe, stagg, gökärt, gullviva, slåtterfibbla, darrgräs, solvända, korskovall, svinrot, ljung, bockrot, kattfot, prästkraze och krissla. I området finns även hamlade träd och stengärdesgårdar. Den norra delen av området som utgörs av en ekhage hävdades inte vid inventeringstillfället.

Sammanfattande värdetext:

Relativt väl samlad bebyggelse i ett småskaligt landskap med stenmurar och odlingsrösen och hamlade träd. Art- och variationsrika hagmarker vid Alebo.

HÄLLEBERGA SOCKEN

17. Applaryd

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Den löst grupperade byn om sju gårdar ligger i stenbunden terräng och omgiven av mossrika skogsmarker. Bebyggelsen är blandad men nästan genomgående äldre och med flera byggnader av intresse. Nämnas kan en tillbyggd(?) enkelstuga längst i söder i två plan, med snidad dörrportal liksom gammal snickarglädje i vindskivorna. Vidare finns välbevarad parstuga samt en salsbyggnad från tjugotalet med frontespis och veranda med snickarglädje. I ekonomibyggnaderna förekommer skiftesverk och en dubbelbod i liggande timmer finns. Hävden i området är delvis dålig med talrika övergivna odlingsterrasser liksom odlingsrösen i inägblocken. Även stenmurar förekommer, bl a längs det gamla vägsystemet.

Naturförhållanden:

Blandlövhage med trädslag som tex grov hassel, ek, björk och tall. De dominerande vegetationstyperna är örtljunghed, stagghed och fårsvingeltorräng. Arter inom området är bl a bockrot, gullviva, jungfrulin, kattfot, prästkrage, slättergubbe, solvända, stagg, ängsvädd och svinrot. Även åker- och vägrenar hyser en intressant flora. Terrassodling samt fina odlingsrösen och stengärdesgårdar. Området hävdas. Rójning krävs.

Sammanfattande värdetext:

Delvis välbevarad bebyggelse i ett landskap med odlingsterrasser och stenmurar, framförallt längs den gamla vägen. Blandlövhage med bl a grov hassel. Intressant flora även längs åker- och vägrenar. Rójning krävs.

18. Högelycke, Villköl & Norrbäck

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Bebyggelsen ligger i en delvis uppodlad dalgång strax norr om Hälleberga kyrkby. Högelycke, i områdets västligaste del, är en fd komministergård som bebotts av den kände prästprofilen P L Sellergren. Nuvarande byggnad som uppfördes år 1856 består av en större salsbyggnad i två plan med frontespis och brutet tak. Här finns även en visthusbod och äldre vårdträd på tomten. I övrigt är bebyggelsen inom objektet blandad med delvis nybyggda boningshus.

Villköl har tidigare varit gästgiveri och här har även funnits en marknadsplats. Ställvis finns talrika stenmurar, odlingsrösen och även övergivna odlingsterrasser.

Naturförhållanden:

Vid Högelycke och Villköl finns en stor blandlövhage med varierande karaktär vilket har gett upphov till många olika vegetations typer bl a rödvenfriskäng, tuvtåtel fuktäng, högörtfuktäng, mosaik av rödvenfriskäng och stagghed, stagghed och skogsnävaäng i skuggigare partier. Friska och fuktiga ängsmarker dominerar. Björk, lind, asp och ek finns i trädskiktet och hassel i buskskiktet. Hävdgynnade arter är bl a vårbrodd, slättergubbe, liten blåklocka, gökärt, stagg, ängsvädd, blåsuga, harstarr, sommarfibbla, prästkrage, svinrot, jungfru Marie nycklar, solvända, bockrot, jungfrulin och gullviva. Området har även hamlade träd och odlingsrösen.

Sammanfattande värdetext:

Enstaka välbevarade byggnader i ett landskap med stenmurar, odlingsterrasser och odlingsrösen. Traditionsrik gård, Högelycke, med välbevarade byggnader. Hagmarkerna är art- och variationsrika med dominans av fuktiga och friska ängsmarker. Trädskiktet utgörs till stor del av björk.

19. Stibbetorp

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn ligger omgärdad av våtmarksrik skogsbygd och har ett småskaligt odlingslandskap. Bebyggelsen är, med avseende på mangårdsbyggnaderna, inte ålderdomlig medan ekonomibyggnaderna är betydligt äldre med bl a en ladugård helt i skiftesverk och en knuttimrad ängslada under spåntak. Här finns också talrika och delvis ålderdomliga röjningsrösen, kallmurade äldre stentippar och stenmurar. Större ekar på inägomarken förstärker intrycket av ett ålderdomligt kulturlandskap.

Naturförhållanden:

Vid Stibbetorp finns flera hagmarker som är hävdade och opåverkade. Bl a en björkhage som utgörs till stor del av tuvtåtel-fuktängar med inslag av blåttåtel-fuktäng och stagghed. Hagen har mycket uppkommande gran som troligen är ett utslag av för dåligt betestryck. Hävdgynnade arter är bl a slåttergubbe, vårbrodd, harstarr, gökärt och stagg.

I nordöstra delen av Stibbetorp finns en ekhage som består av rödvenfriskängar och tuvtåtel-fuktängar i fältskiktet. Trädsiktet som i stort är slutet består av kraftiga ekar och uppkommande björkar. Busksiktet utgörs av enar och hassel. Hagen är nygallrad, men är i behov av ytterligare gallring om man vill behålla hagmarkskaraktären och inte låta den utvecklas till ekskog. Fältskiktet är upplöst i stora delar av hagen.

Intill gården finns en gammal slåtteräng som slogs senaste gången för ca trettio år sedan. Spår av den epoken finns bl a i form av en ängslada ute i ängen. Numer betas området ganska extensivt. Området är fuktigt med vitmossor, kråklöver, flaskstarr, veketåg och tuvtåtel.

Sammanfattande värdetext:

By i skogsbygd med enhetliga byggnader, enstaka ålderdomliga. Småskaligt odlingslandskap med odlingsrösen, stenmurar och åkerterrasser. Enstaka större ekar. Hagmarker

som med ökat hävdtryck, röjning och gallring kan bli mycket fina.

20. Stengårdsholma

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Bebyggelsen spridd längs gammalt vägsystem på mindre höjdsträckningar som är omgivna av våtmarker. På gården Lilla Holma i norr finns, jämte en salsbyggnad från fyrtiotalet, en mycket välbevarad parstuga och en ladugård, helt byggd i skiftesverk. Stora Holma består av mer moderna byggnader. Odlingslandskapet är småskaligt och ganska välbevarat med bl a många trögärdesgårdar och röjningsrösen.

Naturförhållanden:

Fuktig björkhage vid Stengårdsholma som till stor del är påverkad av gödsling. Östra delen och ett mindre parti i väster är dock intressanta och innehåller många indikatorarter som vårbrodd, stagg, slåttergubbe, darrgräs, ljung, gökärt, blåsuga, kattfot, liten blåklocka, harstarr, jungfrulin och svinrot. Ovanligt rik förekomst av granspira. Trädsiktet utgörs av björk, al, gran, tall och asp med asp och en i busksiktet. En trögärdesgård omgärdar hagen.

Sammanfattande värdetext:

Bebyggelsen spridd längs gammal väg. På Lilla Holma finns välbevarade byggnader. Småskaligt odlingslandskap med trögärdesgårdar och röjningsrösen. Björkhage som till stor del är gödslingspåverkad men ändå innehåller ganska många hävdindikatorer bl a rik förekomst av granspira.

KRISTVALLA SOCKEN

21. Sjöbo

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Löst grupperad by strax söder om Sjöbosjön som numera är utdikad. Terrängen utgörs av småkuperad moränmark som bidragit till ett småskaligt odlingslandskap med små och oregelbundna åkrar. Dessa innehåller en hel del impediment med odlingssten.

Naturförhållanden:

Vid Sjöbo finns en liten blandlövhage med ask, björk, ek och apel i trädskiktet. Buskskiktet utgörs av en, hassel och slån. Norra delen är fuktig med en blockrik markyta. Rödvenfriskängar är vanliga i hagens fältskikt, tuvtåtel-fuktängar är mindre vanliga. Hävdgynnade växter är bland andra stagg, gökärt, prästkrage, jungfrulin, gullviva, ängsskallra, darrgräs, vårbrodd, kattfot, mandelblomma och blåsuga. Alla indikatorarter har låg frekvens.

Sammanfattande värdetext:

Löst grupperad by med små och oregelbundna åkrar som innehåller en del odlingssten. Liten blandlövhage med fuktig och blockrik markstruktur. Dominans av rödvenfriskängar

22. Bränntorp

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Bebyggelsen, som ligger längs byvägen, är blandad. En ganska välbevarad parstuga under tegeltak och en gulmålad salsbyggnad med frontespis märks. Odlingslandskapet är ensartat men inslag av stenmurar och alléer finns.

Naturförhållanden:

Vid Bränntorp finns en blandlövhage som till stor del utgörs av björk och ek med inslag av asp, al, ask och apel. Vegetationstyperna utgörs av tuvtåtel-fuktäng, gräslågstarrfuktäng,

rödvenfriskäng, stagghed och öppet sumpkärr. Hagen hyser många hävdgynnade arter men endast stagg, ängsvädd, och slåttergubbe finns i riklig mängd. I övrigt förekommer exempelvis darrgräs, jungfrulin, prästkrage, blåsuga, ljung, slåtterfibbla, vårbrodd, svinrot, krissla och gökärt. Området sambetas med omgivande åkermark och betestrycket är ganska lågt. Rikligt med asp i norra delen.

Sammanfattande värdetext:

Blandad bebyggelse i ett landskap med inslag av stenmurar och alléer. Variationsrik hage som utgörs av friska till fuktiga vegetationstyper med artrik flora. Trädskiktet utgörs till stor del av björk och ek.

23. Skårebo (Kvarnamålen)

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Den mycket lilla jordbruksenheten är belägen alldeles intill landsvägen mellan Knivingaryd och Nybro i ett område som idag kan karaktäriseras som utmark. I området har det dock tidigare funnits flera torpställen. Gården är uppförd under 1900-talet och byggnaderna har ringa kulturhistoriskt intresse. Strax väster om gården och på andra sidan vägen finns rester av ett troligen äldre torpställe. Bl a märks en bevarad jordkällare och fruktträd samt mindre åkerlycka.

Naturförhållanden:

I södra Skårebo finns en ensamgård som heter Kvarnamålen med en mindre öppen hagmark med lågt betestryck. Marken är ojämn och stenig vilket ger ett mosaikartat fältskikt. Ovanligt många vegetationstyper och indikatorarter för att vara ett så litet område. Vanligaste växtsamhället är rödvenfriskäng men även gräs-lågstarräng, svinrotäng, stagghed, högörtfuktäng, tuvtåtel-fuktäng, blåtåtel-fuktäng och öppet sumpkärr finns representerade. Hävdgynnade arter är bl a stagg, vårbrodd, gökärt, darrgräs, ängsvädd, jungfrulin, ängsskallra, slåttergubbe, granspira, svinrot, prästkrage och gullviva.

Sammanfattande värdetext:

Sentida bebyggelse med en del spår av torplämningar i landskapet. Art- och variationsrik öppen hagmark vid Kvarnamålen i södra Skårebo. Med förekomst av bl a svinrotängar och granspira.

24. Räggekulla*Klass 3***Naturförhållanden:**

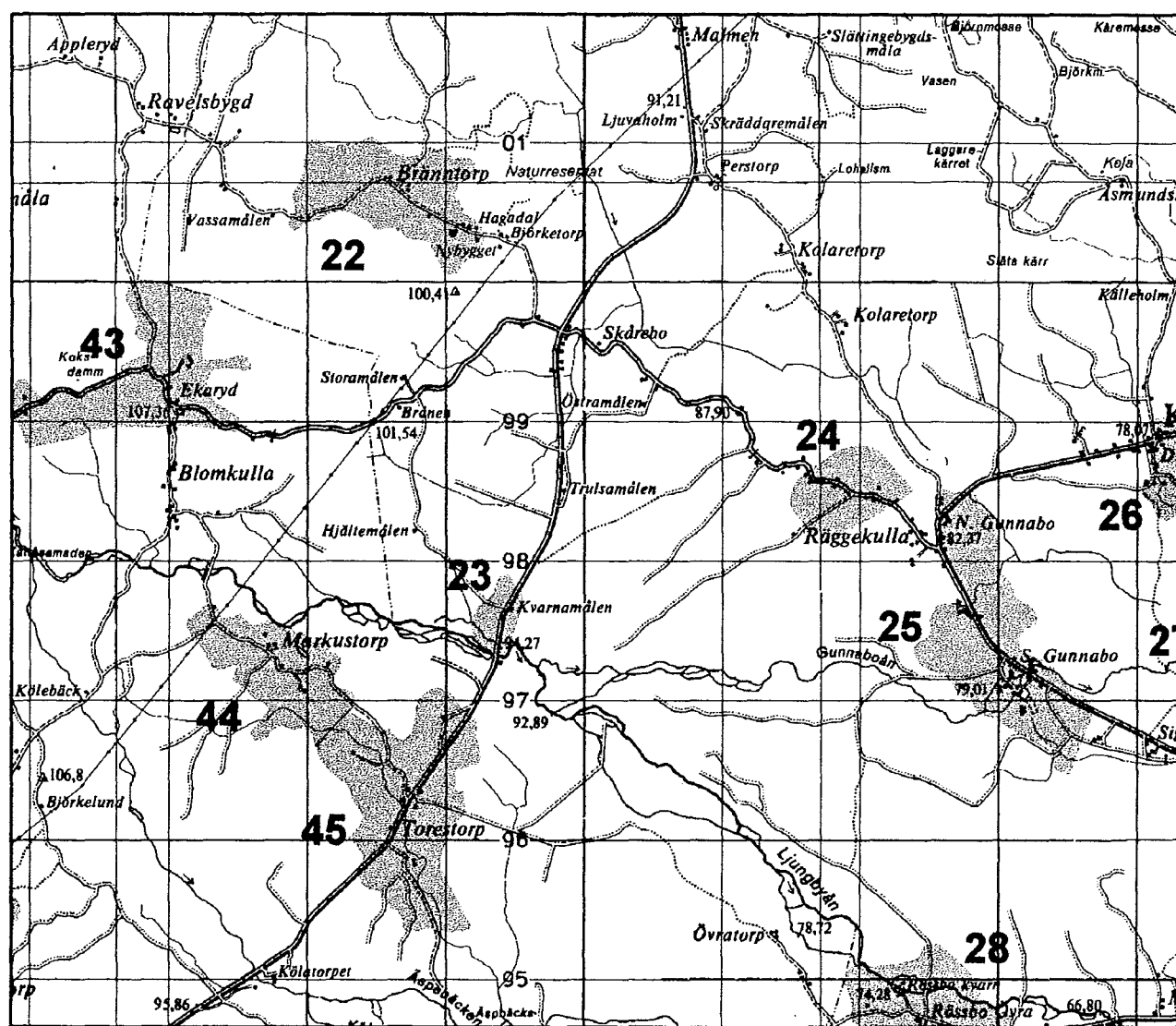
Björk- och ekhage i anslutning till fin gårdsmiljö. Inom hagen finns arter som t ex. prästkrage, slåttergubbe och ängsvädd. Området betas av nöt och häst. Längs hagens södra gräns finns en bred stengärdesgård. Dessutom rinner ett mindre vattendrag igenom området.

Sammanfattande värdetext:

Mindre område med relativt få arter, betas av nöt och häst. Fin gårdsmiljö.

25. N & S Gunnabo*Klass 3***Kulturhistoriska förhållanden:**

Bebyggelsen är spridd längs landsvägen mellan Kristvalla och Kristvallabrunn. Gunnabo är det tidigare namnet för Kristvalla. Namnändringen skedde när socknen och kyrkan vid nuvarande Kristvalla tillkom år 1647. Vid Norra Gunnabo finns socknens hembygdsgård som tidigare fungerat som prästgård. Gården är ursprungligen från 1600-talet men fick sitt nuvarande utseende år 1717 då mangårdsbygg-

naden påbyggdes med en våning. Två flygelbyggnader ställda snett ut från huvudbyggnaden och en skvaltkvarn ingår också i den mycket välbevarade miljön. Vid S Gunnabo finns kvarnställe och mjölnarbostad med en mycket välbevarad gårdsmiljö och parkliknande trädgård. Odlingsrösen i skogsmarken liksom enstaka större odlingsrösen i åkermarken förekommer. Stenvalvbro över Äskebäckens finns vid Bäcktorpet liksom en sträckning av den gamla landsvägen som delvis är byggd på hög bank.

Naturförhållanden:

Vid Gunnabo finns en öppen hagmark som har vuxit igen under lång tid. Trädsiktet som är glest utgörs av ek, lind, ask och bok. I busksiktet finns framförallt hassel. I hagen finns spår av tidigare odlarmöda i form av hamlade träd och odlingsrösen. Numera är hägnet borttaget och området har vuxit igen. Fortfarande finns dock exemplar av gullviva och gökärt kvar, men de trängs alltmer undan av kväve- och skuggynnade arter.

Sammanfattande värdetext:

Mycket välbevarade byggnader i ett landskap med ekar, odlingsrösen och gammal landsvägssträckning. Öppen hagmark stadd i igenväxning.

26. Duvetorp

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Duvetorps by med Kristvalla kyrkmiljö ligger vid fyrvägs korsning i ett företrädesvis ganska flackt öppet åkerlandskap. Förutom Duvemåla omfattar även området del av fastigheten Silkesmålen. Kristvalla kyrka uppfördes åren 1794 till 1795 och utgörs av en nyklassicistisk salskyrka.

Till kyrkomiljön hör även kyrkstallarna söder härom som består av två längor om tolv respektive tretton portar på vardera sidor av landsvägen. Längorna som i stort är relativt välbevarade är uppförda i skiftesverk med takbeklädning bestående av flatfalsade betong-

pannor. Några av portarna har i modern tid blivit omändrade till dubbelporlar, ursprungligen har alla varit enkla. En delvis bevarad trädallé finns i anslutning till stallarna.

Bebyggelsen i övrigt är blandad både vad gäller utseende och ålder. Duvetorps gård har mangårdsbyggnad i två plan av parstugetyp med glasveranda. Merparten av ekonomibyggnaderna är från sent 1800-tal men en del är nybyggda. I övrigt kan nämnas f d skolbyggnad, f d lanthandel samt församlingshem, alla i anslutning till fyrvägs korsningen och kyrkan. Stenmurar och enstaka odlingsrösen finns i de öppna åkermarkerna runt kyrkmiljön.

Naturförhållanden:

Öppen hagmark som domineras av fuktiga och friska ängsmarker, vanligast är tuvtåtel-fuktäng samt mosaik av rödvenfriskäng och stagghed men det finns också inslag av blååtel-fuktäng av sydlig variant och öppet sumpkärr. Hävden i området är god, men stora delar är möjligtvis svagt gödslingspåverkade. Det låga antalet indikatorarter talar för detta, endast stagg, slåttergubbe, gökärt, ljung och svinrot upptäcktes.

Sammanfattande värdetext:

Kristvalla kyrkomiljö med en del välbevarade byggnader i byn. Öppet landskap med stenmurar och enstaka odlingsrösen. Öppen hagmark med enbuskar som till stor del utgörs av tuvtåtel-fuktängar. Bra hävdad, men svagt gödslingspåverkat gör området ganska trivialt.

27. Stämmeryd

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn är relativt löst grupperad längs vägen mot Kristvalla i norr. Byn är särskilt på västra sidan kringgårdad av mossmarker. Gården längst i söder utgörs av en anläggning av götisk typ med stora ekonomibyggnader i delvis skiftesverk som kringsluter fågården. Mangårdsbyggnaden består av en åttaknutabyggnad i två våningar med glasveranda och sadeltak. Övrig bebyggelse är något blandad

med få enhetliga miljöer men med enskilda byggnader av intresse. Boningshusen är oftast av parstugetyp eller större åttaknutabyggnader. En välbevarad stenkällare finns inom en av trädgårdarna. Längs den slingrande och ålderdomliga vägsträckningen finns sträckvis vällagda stenmurar, delvis med påbyggda trägärdesgårdar. I övrigt förekommer sparsamt med odlingsrösen i åkermarkerna. Sammantaget kan byn anses som ganska välbevarad med välhållna byggnader i ett relativt varierat kulturlandskap med god hävd närmast byn.

Naturförhållanden:

Öppen hagmark med enbuskar samt al, gran och asp i trädskiktet. Vegetationstyperna utgörs av tuvtåtel-fuktäng, rödvenfriskäng/ stagghed i mosaik, blåttåtel-fuktäng av sydlig variant samt öppet sumpkärr. Området är något trivialt p g a svag gödslingspåverkan vilket gör att antalet indikatorarter är lågt, endast stagg, slåttergubbe, gökärt, ljung och svinrot hittades. Kulturhistoriska spår finns i form av äldre åker, odlingsrösen och stengärdesgård.

Sammanfattande värdetext:

Löst grupperad by med en del välbevarade byggnader i ett varierat odlingslandskap med en del stenmurar, ålderdomlig vägsträckning och enstaka odlingsrösen. Öppen hagmark dominerad av fuktiga och friska vegetations typer som tyvärr är svagt gödslingspåverkad med utarmad flora.

28. Rössbo Övra & Kolstaden

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn ligger på ömse sidor av landsvägen mellan Kristvallabrunn och Nybro i relativt flackt men omväxlande landskap med Ljungbyån i norra delen av byn. Två av byns tre gårdar har bostadshus av parstugetyp i två våningar med äldre tillbyggnader samt stora ekonomibyggnader i delvis liggande timmer. I norra delen av området finns Rössbo kvarn med delvis ursprungliga byggnader. Kvarnbyggnaden är relativt ursprunglig, troligen uppförd under

1900-talets början i trä under brutet tak. Den i modern tid påbyggda dammanläggningen är ändå relativt ursprunglig och fortfarande intakt med stensatt kvarnränna öster om kvarnbyggnaden. Mjölnerbostället intill består av en mindre byggnad vilken klätts med mexitegel. Stenmurar kantar såväl gårdsvägar som landsväg. Vägarna kantas även delvis av alléer. Odlingsrösen förekommer. Gamla större ekar står i betesmarkerna.

Naturförhållanden:

Vid Rössbo övra finns en skuggig blandlövhage med artrikt trädskikt med arter som ask, asp, apel, ek, lind, gran och rönn. Buskskiktet utgörs av en och hagtorn. Området är variationsrikt och innehåller både bättre och sämre hävdade partier. Tuvtåtel-fuktäng och rödvenhed är vanligast, men även stagghed, rödvenfriskäng, skogsnävaäng, gräs- lågstarrfuktäng och öppet sumpkärr förekommer. Indikatorarter i området är bl a gökärt, gullviva, blåsuga, darrgräs, prästkrage, jungfrulin, slåttergubbe, kattfot och ängsvädd. Kulturhistoriska spår finns i form av en kvarn, hamlade träd samt trä- och stengärdesgårdar.

Vid Kolstaden finns en björkhage som är variationsrik med vegetationstyp som tuvtåtel-fuktäng, rödvenfriskäng, stagghed, högörtfuktäng, gräs- lågstarrfuktäng och rödvenhed av fårsvingelvariant. Det variationsrika växtsamhällena hyser även många hävdindikerande arter som darrgräs, gökärt, ängsvädd, blåsuga, gullviva, krissla, slåttergubbe, jungfrulin, slåtterfibbla, svinrot och prästkrage. Kulturhistoriska spår finns i form av äldre åker, odlingsrösen, hamlade träd och stengärdesgårdar.

Sammanfattande värdetext:

By i flackt landskap med en del stenmurar och odlingsrösen samt alléer. Art och variationsrika hagmarker vid Kolstaden och Rössbo övra. Friska och fuktiga växtsamhällen är vanligast. Kulturhistoriska spår bl a i form av hamlade träd, trä- och stengärdesgårdar samt en kvarn.

29. Rössbo Släta

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Kristvallabrunn på Rössbo Slätas ägor är känd som surbrunn sedan slutet av 1700-talet och verksamheten avslutades först under 1890-talet. Då fanns bara danspaviljongen och brunnpaviljongen kvar. En ny byggnad över källan, efter gammal modell, uppfördes 1959. Rössbo är även känt för tillverkning av snusdosor av näver. Bland bebyggelsen i samhället märks brandstationsbyggnaden med tillhörande slangtorn. Kulturlandskapet är svagt kuperat med delvis hävdade betesmarker med röjningsrösen och stenmurar.

Naturförhållanden:

Vid Rössbo Släta finns en variationsrik blandlövhage med såväl fuktiga som torra partier. Rödvenäng och rödvenhed i mosaik är vanligast tillsammans med stagghed, i övrigt förekommer tuvtåtel-fuktäng, högörtfuktäng och gräs-lågstarrfuktäng i mosaik, blåttåtel-fuktäng av sydlig variant, blåbär-lingonhed, hällmarkstorräng och öppet sumpkärr. Hagmarken är välhävdad och har ej påverkats av gödsel. Hävdgynnade arter är tex stagg, ängsvädd, slåttergubbe, kattfot, blåsuga, darrgräs, jungfrulin, krissla, prästkrage och granspira.

Sammanfattande värdetext:

Brunnsmiljö med en del spår. I markerna odlingsrösen och stenmurar. Variationsrik blandlövhage med björk, tall och ek i trädskiktet och dominans av rödvenfriskäng och rödvenhed samt stagghed i fältskiktet. Ganska många indikatorarter bl a förekomst av den hotade arten granspira.

30. Maltebo

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Maltebo gård är belägen strax nordost om Kristvallabrunns samhälle och intill landsvägen mot Sporsjö och Åby. Väster om gården

flyter Gunnaboån fram och bildar på ägorna Maltebo damm som är den största vattensamlingen i socknen. Dammanläggningen har anlagts för att driva kvarn och kraftverk.

Gården Maltebo donerades 1645 till överstelöjtnant Traill och fick säteriprivilegier år 1650. Huvudbyggnaden till gården är uppförd år 1865 och utgörs av en större envånings salsbyggnad i trä som senare blivit gulreveterad. Gårdsmiljön har under 1900-talet kompletterats med två flygelbyggnader. Till gården hör också arbetarbostäder och tre torp.

Kvarnen anlades i mitten av 1800-talet och nuvarande kvarnbyggnad är från 1920. Kvarnrännan är idag torrlagd. Uppfartsvägen till gården kantas av en askallé och längs landsvägen finns också en allé bestående av i huvudsak lönnar. Här finns också vällagda breda stenmurar. Enstaka röjningsrösen finns i det välhävdade odlingslandskapet kring gården.

Naturförhållanden:

Artrik hagmark vid Maltebo med riklig förekomst av hävdberoende arter, ett tjugotal har hittats. Vanligaste bland dessa är vårbrodd, darrgräs, gökärt, stagg, kattfot, liten blåklocka, harstarr, knägräs, prästkrage och höskallra. Grässvålen är ofta mycket välutbildad och tät. Hagens vanligaste vegetationstyp är rödvenfriskängen. Den är här ovanligt artrik och välutbildad. I något fuktigare partier växer fuktängar av gräs-lågstarrtyp. På tuvor växer små fragment av stagghed. Träd och buskskiktet utgörs av yngre exemplar av björk, gran, al samt enbuskar.

Sammanfattande värdetext:

Gårdsmiljö med anor i ett landskap med alléer, stenmurar och en del odlingsrösen. Välbevarat säteri med långa anor. Frisk till fuktig betesmark med enbuskar och yngre björk. Fältskiktet är tätt och artrikt.

31. Ingelsryd

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Byns fem utspridda gårdar ligger i ett svagt kuperat blockrikt landskap. Mangårdsbyggnaderna utgörs ofta av större byggnader i ett eller två plan av parstugetyp, i något fall knuttimrat. Gården längst i nordväst utgörs av en götisk gård med tvåvånings rödfärgad parstuga med skedgärdesgård som avdelar mangård från fägård. Uppfartsvägen till gården kantas av en björkallé. Ekonomibyggnaderna har inslag av både knuttimring och skiftesverk. Längs den slingrande och småbackiga byvägen finns vällagda stenmurar. Ställvis finns odlingsrösen.

Naturförhållanden:

Vid Ingelsryd finns en liten ängsliknande betesmark med ställvis mycket artrik flora, bl a förekomst av jungfrulin, blåsuga, slåtterfibbla, darrgräs, gullviva, prästkraze, bockrot, ängsskallra, krissla, solvända, ängsvädd och svinrot. Växtsamhällena utgörs av rödvenfriskäng och stagghed i mosaik samt örtrik friskäng, fårsvingeltorräng, skogsnävaäng, blåbärlingonhed och svinrotäng. Trädsikt av björk, ek, apel och tall samt ett buskskikt bestående av hassel. Området är till större delen måttligt hävdad. Områdets västra och norra delar är de mest intressanta.

Sammanfattande värdetext:

Utspridda gårdar med enstaka välbevarade miljöer. En del stenmurar och odlingsrösen i markerna. Hagmark med många växtsamhällen och arter men tyvärr ganska måttlig hävd vid inventeringstillfället.

MADESJÖ SOCKEN

32. Flögstorp

Klass 1

Förhållanden:

De kulturhistoriska förhållandena i området är inte kända. Ekhage med solitära grova ekar. Dessutom finns björk, en, hassel och al. Området är nyröjt. Kuperad terräng med arter som tex gullviva, jungfrulin, kattfot, knölsmörblomma, prästkrage, slåttergubbe, smörbollar, solvända, stagg, svinrot och ängsvädd. Mindre vattensamling finns inom området. Området betas men kraftigare hävd krävs.

Sammanfattande värdetext:

Ekhage med solitära grov ekar. Fin flora med bl a ängsvädd. Området är nyröjt men hävden bör öka.

33. Smedstorp

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn om två gårdar ligger strax öster om brukssamhället Flygsfors och invid Ljungbyåns norra strand. Bebyggelsen är blandad utan större ursprunglighet men relativt enhetligt färgsatt i rött och vitt. Längs den ålderdomligt slingrande byvägen finns exempel på vällagda stenvägar liksom runt några av de ganska små åkerlyckorna. Kring åkrarna finns äldre och ganska välhävda betesmarker med äldre solitärträd bestående av björkar och enstaka ekar. Vid gården Smedsfors i områdets sydöstra del finns en tvåvånings kvarn- och sågbyggnad med en tillhörande och fortfarande intakt dammanläggning. Byggnaden är enligt uppgift uppförd 1921. Namnet Smedstorp kan anspela på äldre järnhantering, vilket här understryks av att det i den sydöstra delen finns inte mindre än fyra slagghvarpar samlade i grupp invid en sankmark. Troligen kan järnframställningsplatsen hänföras till högmedeltid.

Naturförhållanden:

Vid Smedstorp finns en variationsrik björkhage. I trädsiktet finns dessutom ask, ek och gran i enstaka exemplar. Rödvenfriskängar och rödvenhedar är de vanligaste växtsamhällena. Stagghed och olika typer av fuktängar är också vanligt förekommande. Små områden av svinrotängar visar att hagen troligen varit slåttermark tidigare. Hagen har ovanligt många hävdberoende arter. Bland de vanligaste är vårbrodd, slåttergubbe, darrgräs, prästkrage, stagg, jungfrulin och ängsvädd. Sammanlagt har tjugofyra indikatorarter noterats. Hagen var vid inventeringstillfället obetad.

Sammanfattande värdetext:

Småskaligt och ganska välbevarat odlingslandskap i skogsbygd där alternativa näringsfång vid sidan av jordbruket alltid har haft stor betydelse. Här representeras det bland annat av en medeltida järnframställningsplats.

Mycket artrik hage med stort antal indikatorarter och växtsamhällen. Friskängar av rödventyp och rödvenhedar dominerar. Obetad vid inventeringstillfället.

34. Skedebäckshult

Klass 1

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn är förhållandevis stor och har tidigare omfattat tolv gårdar. Idag ligger de spridda i ett öppet landskap och omges av stenvägar och trädgårdsgårdar. Bebyggelsen är blandad och saknar gårdsmiljöer av mer enhetligt utseende. Inslag av äldre ekonomibyggnader finns dock. Åkrarna är små, oregelbundna och spridda med betesmarker emellan sig. Runt byn i skogsmarken finns ganska många slagghvarpar från primitiv järnframställning liksom även kolbottnar. I regionen har inte minst kolningen varit ett viktigt komplement till jordbruket, som varit ganska extensivt p g a de topografiska förhållandena. Många övergivna torp finns inom byns ägor. Detta sätts i samband med inflyttning till glasbruksorterna. Här finns också ett hembygdsmuseum.

Naturförhållanden:

Vidsträckta hagmarker som till stor del är öppna eller björkdominerade. Fältskiktet är friskt till fuktigt och utgörs av rödvenfriskängar, tuvtåtel-fuktängar, stagghedar, gräslåg-starrfuktängar och högörtfuktängar. Ett flertal indikatorarter finns men sällan med hög frekvens. Bl a förekommer stagg, gökärt, slåttergubbe, prästkraige, liten blåklocka, jungfrulin, ängsvädd, ljung, bockrot, svinrot och blåsuga. Området har även kulturhistoriska spår i form av odlingsrösen, hamlade träd och stengärdesgårdar.

Sammanfattande värdetext:

Blandad, spridd bebyggelse i ett öppet landskap med sten- och trögärdesgårdar. Många övergivna torp som har samband med inflyttning till glasbruksorterna. Stor by med typiska drag i bebyggelsen och med många lämningar efter äldre tider i utmarken. Hagmarkerna är vidsträckta och till stor del öppna eller björkdominerade. Fältskiktet är överlag friskt till fuktigt med ganska många hävdgynnade arter om än i låg frekvens.

35. Madesjö - Gränö

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Medelstor by med bebyggelsen spridd längs ett gammalt vägnät. Bland husen märks två pietetsfullt renoverade röd-vita salsbyggnader. Odlingslandskapet är ganska småskaligt med inslag av stenmurar och odlingsrösen mellan de spridda åkerlyckorna. Hagmarkerna är delvis i dålig hävd.

Naturförhållanden:

Vid Gränö finns flera hagmarker bl a en öppen hage i norra delen med välutbildade stagghedar med ganska riklig förekomst av granspira. Andra hävdindikatorer är till exempel stagg, vårbrodd, slåttergubbe, gökärt, blåsuga och darrgräs.

I västra delen finns en färbetad ekhage med ganska utarmad flora p g a hårt färbete. Röddenfriskängar och gräs- lågstarrfuktängar är

de vanligaste vegetationstyperna. Vårbrodd, stagg, ängsvädd, jungfrulin, solvända och prästkraige är förekommande indikatorarter.

I södra delen av Gränö finns också en björkhage med många vegetationstyper som ex röddenfriskäng, stagghed, örtrik friskäng, högörtfuktäng och svinrotäng. Det variationsrika fältskiktet i kombination med hävden gör att området även är artrikt med hävdgynnade arter som stagg, gökärt, prästkraige, brudbors-te, ljung, darrgräs, slåttergubbe, blåsuga, stor och liten blåklocka, knägräs, sommarfibbla, gullviva och ängsvädd.

Sammanfattande värdetext:

Enstaka välbevarade byggnader i ett småskaligt landskap med stenmurar och odlingsrösen. Art- och variationsrika hagmarker vid Gränö som övervägande är friska till fuktiga i sin karaktär. Hävden var vid inventeringstillfället för svag.

36. Kolsbygd

Klass 3

Förhållanden:

De kulturhistoriska förhållandena i området är inte kända. Blandlövhage med träd som t ex ek, bok, björk, asp, vildapel, al och rönn. I buskskiktet finns dessutom slån, en och nypon. Arter som ängsvädd, solvända, slåttergubbe, kattfot, jungfrulin och gullviva finns inom området. Tyvärr är röjningen eftersatt. Ett dike som rinner igenom området är nyligen rensat och stora stenar och jord ligger längs dikets sidor.

Sammanfattande värdetext:

Blandlövhage med fin flora. Röjning krävs.

37. Krumhall

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

By om tre gårdar som ligger spridda längs ett gammalt vägnät. Gården längst i söder utgör en enhetlig och välbevarad miljö. Huvudbyggnaden består av en parstuga i två plan

med senare glasveranda. Den flankeras av en undantagsstuga samt en dubbelbod i fritt lig-gande timmer. På andra sidan vägen ligger en U-formad ladugårdslänga i skiftesverk med plåttak. Samtliga byggnader är rödfärgade och på tomten finns större vårdträd. Längs hela byvägen finns en mycket fin dubbelmur samt i södra delen även en allé. Inslag av odlings-rösen finns i betesmarkerna.

Naturförhållanden:

Vid Krumhall finns en gräsrik och ganska svagt betad öppen hagmark och ekhage. Gräs-lågstarrfuktängar och blåtåtel-fuktäng av syd-lig variant är de vanligaste vegetationstyperna men även rödvenfriskäng, tuvtåtel-fuktäng och stagghed förekommer. Ek är vanligast i trädskiktet men även björk och al finns repre-senterade. Buskskiktet utgörs av en, nypon, hassel, asp och björk. Fältskiktet är relativt artfattigt de hävdgynnade arter som förekom-mer är stagg, vårbrodd, gökärt, blåsuga, slät-tergubbe, darrgräs, krissla, prästkrage, gullvi-va och ängsvädd.

Sammanfattande värdetext:

By längs gammal väg, där den södra gården är välbevarad. Stenmurar, allé och odlingsrösen. Gräsrika och ganska svagt betade hagmarker vid Krumhall med dominans av ek i trädskik-tet.

38. Björnahult

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn ligger på ömse sidor av landsvägen och omges av ett förhållandevis småskaligt od-lingslandskap med mindre och spridda åker-lappar. Bebyggelsen är blandad och utan stör-re kulturhistoriska värden, enskilda byggnader i relativt ursprungligt skick finns dock, sär-skilt i den södra byklungan. Kulturlandskapet är, trots småskaligheten, ganska ensartat även om stenmurar och odlingsrösen förekommer. I byns nordvästra del finns en vargrop.

Naturförhållanden:

Öppen hagmark med stenig och ojämn mark-struktur. Fältskiktet utgörs främst av en mo-saik av rödvenfriskäng och stagghed samt rödvenfriskäng och tuvtåtel-fuktäng. Träd-skiktet består av enstaka ekar och björkar. Hagen är i stort välhävdad med arter som stagg, gökärt och jungfrulin.

Sammanfattande värdetext:

Blandad bebyggelse i ett småskaligt landskap med enstaka stenmurar och odlingsrösen. Öp-pen hage med mosaik av friska och fuktiga växtsamhällen, relativt få indikatorarter.

39. Högemåla

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Terrängen kring den lilla byn är småkuperad, flikig och kraftigt stenbunden. Mangårds-byggnaderna består av en salsbyggnad med frontespis och en ombyggd enkelstuga. Od-lingslandskapet är småskaligt med små sprid-da åkerlyckor som ofta omges av äldre sten-murar. I öppningarna till åkrarna är ofta sten-stolpar och grindar bevarade. Stenmurar följer i flera fall också det gamla vägnätet. Odlings-rösen förekommer ställvis. Sammantaget är byns kulturlandskap väl bevarat.

Naturförhållanden:

Vid Högemåla finns en ganska skuggig blandlövhage med framförallt ek och björk i trädskiktet men även ask, gran, lind, alm och al. Buskskiktet utgörs till stor del av en med inslag av uppkommande ask. Hagen är myck-et variationsrik med många olika vegetations-typer. Rödenfriskängar är vanligast men även tuvtåtel-fuktängar, högörtfuktängar, stagghedar, mosaik mellan stagghed och gräs-låg-starrfuktäng och mosaik mellan rödvenfrisk-äng och stagghed. Många hävdgynnade arter men få med hög frekvens ex vårbrodd, slät-tergubbe, gökärt, stagg, svinrot, jungfrulin, blå-suga, sommarfibbla, kattfot, harstarr, darrgräs, prästkrage och gullviva. Kulturhistoriska spår

finns bl a i form av odlingsrösen, hamlade träd och trädgårdsgårdar.

Sammanfattande värdetext:

Småskalig och småkuperad terräng med stenmurar och odlingsrösen. Art- och variationsrik blandlövhage vid Högemåla i måttlig hävd.

40. Parismåla

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Mindre och ganska löst grupperad by på ömse sidor av landsvägen. En välbevarad enkelstuga finns, i övrigt består boningshusen av senare salsbyggnader. På gården längst i söder finns en ladugård helt uppförd i skiftesverk. I betesmarkerna, som delvis är dåligt hävdade, finns enstaka röjningsrösen. Stenmurar förekommer i begränsad utsträckning.

Naturförhållanden:

Vid Parismåla finns en blandlövhage med ek och björk i trädskiktet samt inslag av enstaka askar. I buskskiktet finns nypon och en. Rödvenfriskängar är den vanligaste vegetationstypen. Fuktängar av tuvtåtel och högörstyp är också ganska vanliga, liksom fuktängar av gräs- lågstarrtyp. Mindre delar av gräsmarkerna består av stagghedar. Hagen hävdas av nötkreatur och är till större delen välhävdad. Ett flertal indikatorarter har återfunnits. Vårbrodd, slättergubbe och stagg tillhör de vanligaste. Här växer även darrgräs, gökärt, jungfrulin, kattfot och gullviva. Sammanlagt har tretton olika indikatorarter konstaterats.

Sammanfattande värdetext:

Löst grupperad by i ett delvis dåligt hävdad landskap med enstaka stenmurar och odlingsrösen. Välhävdad och relativt stor blandlövhage vid Parismåla. Friska och fuktiga vegetationstyper dominerar. Sydöstra delen är tätare med ett sämre betestryck, men hyser många hävdgynnade arter.

41. Råddemåla

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn ligger omedelbart nordöst om Flerohopp och nära Ljungbyån. På den norra gården återfinns en ganska välbevarad parstuga med senare veranda, undantagsstuga och dubbelbod i fritt liggande timmer liksom ladugårdslänga. Gården utgör en ganska fint bevarad miljö med sina byggnader och äldre vårdträd. Stenmurar, odlingsrösen, trädgårdsgårdar och även stentippar varierar landskapet. En slaggvarp i byns närhet har blivit undersökt och daterad till slutet av 1200-talet.

Naturförhållanden:

Strax söder om Råddemåla finns en björkhage som till huvuddelen är bevuxen med artfattiga rödvenfriskängar som är påverkade av gödsling. Området är variationsrikt med många olika växtsamhällen: stagghed och rödvenfriskäng i mosaik, tuvtåtel-fuktäng, gräs- lågstarrfuktäng, stagghed, blåttåtel-fuktäng av sydlig variant samt öppet sumpkärr. Trädskiktet utgörs förutom av björk även av ek, rönn, oxel, gran och tall. Marken är stenig och tuvig men till stor del välhävdad. I de opåverkade partierna finns bl a följande hävdgynnade arter: stagg, vårbrodd, ljung, ängsvädd, blåsuga, jungfrulin, slättergubbe, darrgräs och gökärt.

Sammanfattande värdetext:

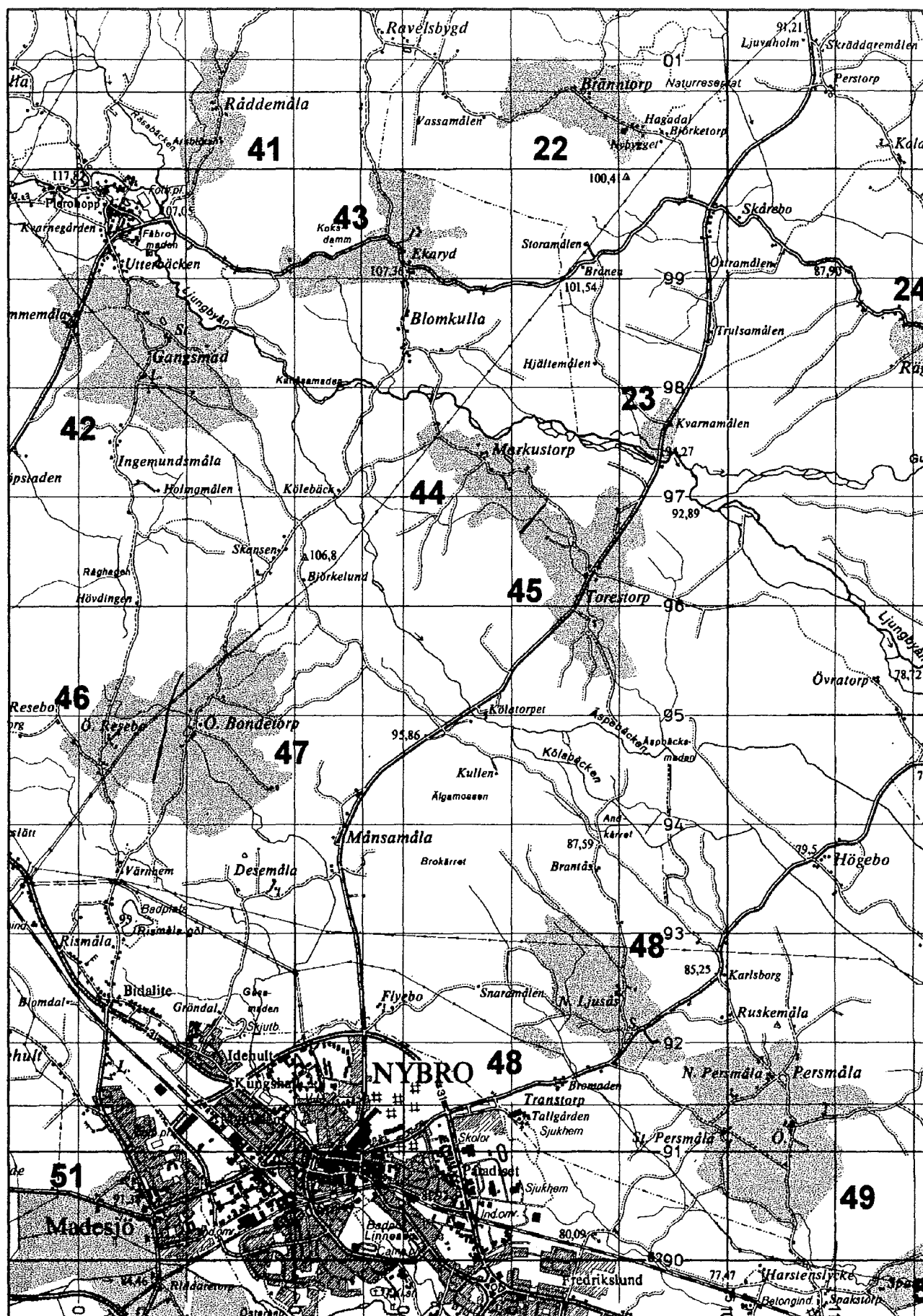
Norra gården med välbevarade byggnader och vårdträd. Omväxlande landskap med odlingsrösen, sten- och trädgårdsgårdar. Tuvig och stenig björkhage söder om Råddemåla som i de opåverkade partierna är ganska artrik. Spår av medeltida järnframställning.

42. Gangsmad

Klass 1

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn ligger i anslutning till åsen som varit den norra skogsbygdens viktigaste förbindelseled

till den större landsvägen i söder. Den ridstig som fanns här under 1600-talet förbättrades då Flerohopps järnbruk anlades år 1725 för att underlätta böndernas koltransporter till bruket. Den ganska stora byn är mycket löst grupperad i ett ställvis kuperat landskap särskilt i norr och i anslutning till de mossmarker som finns vid Ljungbyåns lopp. Byn har blandad bebyggelse både till ålder och utseende med enskilda byggnader av intresse. Den mest välbevarade gårdsmiljön av götisk typ ligger längst i norr med ett relativt välbevarat större tvåvånings bostadshus i trä med veranda med snickarglädje. Två sidobyggnader finns varav den ena i liggande timmer med vällingklocka. Den andra torde vara uppförd under 1900-talet liksom ladugårdsbyggnaden. På tomten finns också ett senare bostadshus med eternitplattor som inte tillhör den ursprungliga miljön. Hustomten skiljs från ladugårdsplanen av en trädgårdsgård. Byvägen kantas av en längre allé med framförallt ask samt breda vällagda stenmurar.

Naturförhållanden:

Vid Gangsmad finns tre olika hagmarkstyper. Utmed ån finns en öppen hagmark och i sydöstra delen finns en mindre björkhage. Övriga delar utgörs av blandlövhagar. Låglänta och fuktiga marker dominerar i hagmarkerna vid Gangsmad. Tuvtätelfuktängen är den vanligaste vegetationstypen med arter som tex tuvtätel, smörblomma och ängsgröe. Lågstarrfuktäng och blåtätelfuktäng är andra växtsamhällen som återfinns i hagarnas fuktiga delar. I områdets friska delar växer stagghedar och rödvenfriskängar. Stagghed dominerar exempelvis i björkhagen. På tuvigare marker är en mosaik av dessa två växtsamhällen vanlig. Längs ån övergår fuktängarna i en ren kärrvegetation med bl a blåsarr och videört. Hävdgynnade arter är bl a slättegubbe, darrgräs, jungfrulin, ljung, gökärt, ängsvädd, liten blåklocka, stagg, blåsuga, vårbrodd, granspira, svinrot, prästkrage, krissla och skogsklöver.

Sammanfattande värdetext:

Byn i anslutning till åsen och har blandad bebyggelse med enskilda byggnader av kulturhistoriskt intresse. Allé och stenmurar. Gangsmad ligger längs kommunens längsta och mest värdefulla åssträckning med spår av gamla färdvägar. Hagmarkerna vid Gangsmad är till huvuddelen friska till fuktiga med många hävdberoende vegetationstyper och arter.

43. Ekaryd

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Beläget på en flack moränplatå med fuktängar i den västra delen. Bebyggelsen är blandad men består av enskilda byggnader med kulturhistoriskt värde. Den nordligaste gårdsmiljön av götisk typ är välbevarad med ett tvåvånings större bostadshus i trä av salstyp. Ladugården är timrad och från 1800-talets senare del. De agrara formerna är relativt få men vällagda och breda stenmurar finns vid gårdsvägar liksom vid landsvägen. Det finns också en trädgårdsgård kring en björkhage. Enstaka odlingsrösen finns i det välhävda odlingslandskapet kring bebyggelsen. Ett antal större odlingsrösen finns i de låglänta fuktmarkerna i väster.

Naturförhållanden:

Betesmarkerna vid Ekaryd består av två olika delobjekt. En björkhage i norr samt en blandlövhage i söder. Björkhagen är ganska skuggig, men har en värdefull flora med bl a välutbildade gräs- lågstarrfuktängar och stagghedar. I trädsiktet finns förutom björk även ek, al, asp, tall och gran. I busksiktet finns övervägande en med inslag av al och gran. Hagen är till stor del välhävda med ganska många hävdgynnade växter som ex stagg, ljung, vårbrodd, slättegubbe, gökärt, darrgräs, krissla, ängsvädd, jungfrulin, backklöver, gullviva och prästkrage.

Sammanfattande värdetext:

Enstaka byggnader med kulturhistoriskt värde i ett landskap med en del stenmurar, odlingsrösen och en trädgårdsgård. Vålövade betesmarker vid Ekaryd som är friska till fuktiga i sin karaktär med ganska många hävdindikerande växter.

44. Markustorp

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Den ganska glest grupperade byn är belägen på en åssträckning alldeles söder om Ljungbyån. Bebyggelsen är blandad med bevarade gårdsbildningar men bostadshusen är i allmänhet av senare datum eller moderniserade. Ekonomibyggnaderna är uppförda under 1900-talet och är senare till- eller ombyggda. Vid en av gårdarna finns idag en modern handelsträdgårdsanläggning. Längs den slingrande gamla byvägen finns enstaka bevarade stenmurar. En ny vägsträckning genom byn är dock under byggnad och kommer att kraftigt påverka den äldre strukturen.

Naturförhållanden:

Hagmarkerna vid Markustorp består dels av en ekhage och dels av en blandlövskog. Fältskiktet är till stor del friskt till fuktigt med stagghedar, gräs-lågstarrfuktängar, tuvtåtel-fuktängar, högortfuktängar och blåttåtel-fuktängar av sydlig variant. I trädskiktet har ek och björk en framträdande roll med inslag av ask, gran, al och asp. Hagen har rikligt med indikatorarter, dock sällan med hög frekvens. Följande arter upptäcktes vid inventeringen: stagg, slåttergubbe, darrgräs, vårbrodd, gullviva, svinrot, gökärt, sommarfibbla, bockrot, slåtterfibbla, jungfrulin, blåsuga, prästkrage och liten blålocka.

Sammanfattande värdetext:

Glest grupperad by med enstaka stenmurar. Friska till fuktiga hagmarker vid Markustorp med övervikt av ek och björk i trädskiktet. Fältskiktet är artrikt, men arterna förekommer i ganska låg frekvens.

45. Torestorp

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Byns sex gårdar ligger utspridda på båda sidor av landsvägen mellan Knivingaryd och Nybro. Bebyggelsen består av bevarade gårdsbildningar men utan enhetligt utseende eller med enskilda byggnader av större kulturhistoriskt värde. Inslag av vällagda stenmurar finns framför allt i områdets södra del. I övrigt få äldre agrara lämningar.

Naturförhållanden:

Vid Torestorp finns en svagt hävdad blandlövskog med björk och ek i trädskiktet samt inslag av asp, al och ask. Fältskiktet är variationsrikt och övervägande friskt till fuktigt med växtsamhällen som: gräslågstarrfuktängar, stagghed, rödvenfriskäng, tuvtåtel-fuktäng, blåttåtel-fuktäng av sydlig variant och öppet sumpkärr. Hävdgynnade arter är bl a vårbrodd, stagg, prästkrage, jungfrulin, slåttergubbe, darrgräs, gökärt, sommarfibbla, krissla, ängsvädd, gökärt och granspira.

Sammanfattande värdetext:

Spridd bebyggelse med en del stenmurar i södra delen. Friska till fuktiga hagmarker vid Torestorp med fina och välutbildade gräslågstarrfuktängar. Området är ganska svagt betat men hyser ganska rikligt med indikatorarter.

46. Östra Resebo

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Löst grupperad klungby i småkuperad moränmark. Blandad bebyggelse med enstaka byggnader av kulturhistoriskt intresse, bl a en tillbyggd enkelstuga? från senare delen av 1800-talet i bycentrum. Det finns även exempel på senare salsbyggnader och även moderna villor i den norra delen. Inslag av timrade större ekonomibyggnader finns. Enstaka odlingsrösen och stentippar förekommer i betesmarkerna kring byn. I övrigt finns få rester av den äldre agrara strukturen. Markerna är

delvis dåligt hävdade och en begynnande förbuskning av ängsmarker märks i den södra delen av området.

Naturförhållanden:

Vidsträckta hagmarker vid Östra Resebo och Östra Bondetorp som i trädskiktet domineras av björk, med inslag av ek, apel, gran och al. Buskskiktet består av nypon, hassel, ask, björk och al. Vegetationen är sällan riktigt artrik och representativ. Små arealer med fina stagghedar finns dock här och var. I övrigt utgörs stor del av rödvenfriskängar och tuvtåtel-fuktängar, men det finns även inslag av gräs- lågstarrfuktäng, högörtfuktäng samt en mosaik av stagghed och lågstarrfuktäng. Hävdgynnade arter är bl a stagg, slättegubbe, gökärt, ljung, ängsvädd, solvända, jungfrulin, prästkraige, blåsuga, darrgräs, svinrot och liten blåkllocka.

Sammanfattande värdetext:

Löst grupperad klungby med enstaka byggnader av kulturhistoriskt intresse. Småkuperat landskap med enstaka odlingsrösen och sten-tippar. Vidsträckta hagmarker som till stor del utgörs av friska och fuktiga gräsmarker. Vegetationen är sällan riktigt artrik och representativ.

47. Bondetorp

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Den relativt stora byn ligger i småkuperad moränmark och omgiven av ett småskaligt odlingslandskap med ett splittrat och oregelbundet åkerlappstäck. Bebyggelsen är blandad med enstaka byggnader av kulturhistoriskt intresse, bl a flera ladugårdslängor i skiftesverk. Bland boningshusen kan nämnas en reveterad salsbyggnad med jugendinspire-rad glasveranda. Odlingslandskapet innehåller ganska många äldre former, vällagda stenmu-rar och trädgårdsgårdar samt odlingsrösen i de ställvis igenväxande hagmarkerna.

Naturförhållanden:

Vid Östra Bondetorp finns en vidsträckt hage som sträcker sig in i Östra Resebo. Området utgörs dels av en björkhage och dels av en blandlöv-hage. Vegetationen är sällan riktigt artrik och representativ. Små arealer med fina stagghedar finns här och var. Friska och fuktiga gräsmarker dominerar. Röddenfriskäng och tuvtåtel-fuktäng är vanligast men även mosaik av stagghed och röddenfriskäng samt gräs- lågstarrfuktäng förekommer i stor omfattning. Björk är det vanligaste trädslaget. I övrigt växer här ek, apel, gran och al samt i buskskiktet nypon, hassel, ask, björk och al.

Hagmarksområdet är till större delen svagt hävdad. Hävdgynnade arter som upptäcktes vid inventeringen är: stagg, slättegubbe, gökärt, ljung, ängsvädd, solvända, jungfrulin, prästkraige, blåsuga, darrgräs, svinrot och liten blåkllocka.

Vid Bondetorp finns en betesmark som utgörs av en björkhage. Gräsmarkerna i björkhagen innehåller fem olika växtsamhällen. Röddenfriskäng och röddenhed är de två vanligaste. Röddenheden är ställvis mycket örtrik med bl a kattfot och gökärt. I norra delen finns mindre partier med örtrik friskäng. Även stagghed återfinns i hagmarken men bara på mindre partier. Invid vattensamlingen återfinns en mindre högstarrfuktäng. Den har tidigare utnyttjats för slätter och domineras av olika starrarter.

Trädskiktet i hagen är varierande men björk dominerar oftast. Man finner även ek, ask, al, asp och oxel. I buskskiktet är en vanligast. Mindre granar är också ganska vanligt. Hagen är ovanligt rik på arter som indikerar hävd och avsaknad av gödslingspåverkan. Av dessa är ängsskallra, jungfrulin, slättegubbe, vår-brodd, ljung, stagg och gökärt rikligt förekommande. Sammanlagt har tjugo hävdbero-ende arter noterats. Kulturhistoriska spår finns i form av tidigare hamlade askar, äldre åker och en slaggvarpsförekomst. Vattensamlingen invid gården har använts för karpodling.

Sammanfattande värdetext:

Blandad bebyggelse med enstaka värdefulla byggnader i ett småskaligt odlingslandskap med oregelbundet åkermarkstäckte, där det finns sten- och trädgårdsgårdar samt odlingsrösen. En stor björkhage med dominans av rödvenfriskängar och rödvenhedar. Hagen är mycket artrik med många hävdgynnade arter. Kulturhistoriska spår finns bl a i form av hamlade träd. Hagmarker invid byarna Östra Resebo och Östra Bondetorp. Många vegetationstyper med övervikt på friska och fuktiga gräsmarker.

48. Ljusås*Klass 2***Kulturhistoriska förhållanden:**

Byn ligger strax utanför och öster om Nybro stad i småkuperad och stembunden moränmark. I den norra delen av byn finns en fin gårdsmiljö av götisk typ. Huvudbyggnaden består av en gul- och vitmålad salsbyggnad med glasveranda och ekonomibyggnader i skiftesverk. Ett staket skiljer av trädgård från ladugårdsplan där det finns allé och större vårdträd. Även södra Ljusås har götisk gårdspan med liknande utseende som ovan. Runt flera av de små åkerlyckorna finns vällagda stenmurar eller trädgårdsgårdar och på flera platser finns ålderdomliga odlingsrösen i betesmarkerna.

Naturförhållanden:

Vid Ljusås finns en liten ekhage med inslag av björk, gran, ask och lind. Buskskiktet består av en, rönn och hassel. Området är till viss del stembundet och fuktigt. Tuvtåtel-fuktängar är den vanligaste vegetationstypen tillsammans med gräs-lågstarräng, men det finns även inslag av rödvenfriskäng och staggshed. I norra delen växer stora gamla ekar, men tyvärr är området mycket skuggigt. Hagen är till övervägande delen måttligt hävdad men hyser ändå hävdgynnade arter som slättergubbe, gökärt, vårbrodd, stagg, ljung, ängsvädd, liten blålocka, darrgräs, blåsuga och prästkrage.

Sammanfattande värdetext:

Götisk, välbevarad gårdstyp i norra delen. Allé och vårdträd. Runt åkrarna stenmurar, trädgårdsgårdar och odlingsrösen. Liten ekhage vid södra Ljusås som är stembunden och fuktig med stora ekar samt ganska många hävdindikatorer.

49. Persmåla*Klass 2***Kulturhistoriska förhållanden:**

Byns gårdar ligger utspridda i ett kuperat och småbrutet landskap. Byggnadsbeståndet är blandat och utan större ursprunglighet även om inslag av skiftesverk finns i ekonomibyggnaderna. De spridda och ganska små odlingsytorna innehåller en hel del impediment med odlingssten. Även odlingsrösen i skogsmarken förekommer. En mindre allé finns vid Stora Persmåla.

Naturförhållanden:

Betesmarkerna vid Persmåla består av blandlövhagar, öppen hagmark och en björkhage. Hagmarkerna hyser många olika växtsamhällen. I de fuktigare områdena utmed ån är tuvtåtel-fuktängarna vanliga. På något friskare mark är rödvenfriskängarna vanliga. På grund av markens blockighet är de mosaikartade, oftast då med staggshed på tuvorna. I övrigt förekommer fårsvingeltorrängar, lågstarrfuktängar, högörtfuktängar, blåttåtel-fuktängar samt rödvenhedar. I blandlövhagarna växer bl a ek, ask, lind, avenbok och björk. I björkhagen och i den öppna hagen dominerar björken. Flera hävdberoende arter finns i hagarna. Den vanligaste är slättergubben som ofta växer i staggshedvegetationen. Andra vanliga hävdberoende arter är jungfrulin, kattfot, prästkrage och gullviva. Det finns rikligt med träd som har spår av tidigare hamling, främst ask.

Sammanfattande värdetext:

By vid kommunens längsta och bäst bevarade ås med kulturhistoriska spår. Spridd bebyggelse i ett varierat landskap. De spridda åkrarna innehåller odlingssten. Hagarna är vid-

sträckta och artrika. Fuktiga samt friska växtsamhällen är vanligast, björk är den vanligaste överståndaren.

50. Spaksmåla

Klass 3

Naturförhållanden:

Tuvig och stenig betesmark i anslutning till Snokabäcken. Grova solitära ekar. Bland arterna kan nämnas gullviva, prästkrage, stagg och ängsvädd. Inom området finns en grävd damm. Vid inventeringstillfället sågs skogsödlor.

Sammanfattande värde-text:

Tuvig och stenig betesmark med fina solitära ekar.

51. Madesjö Kyrkby & Riddartorp

Klass 2

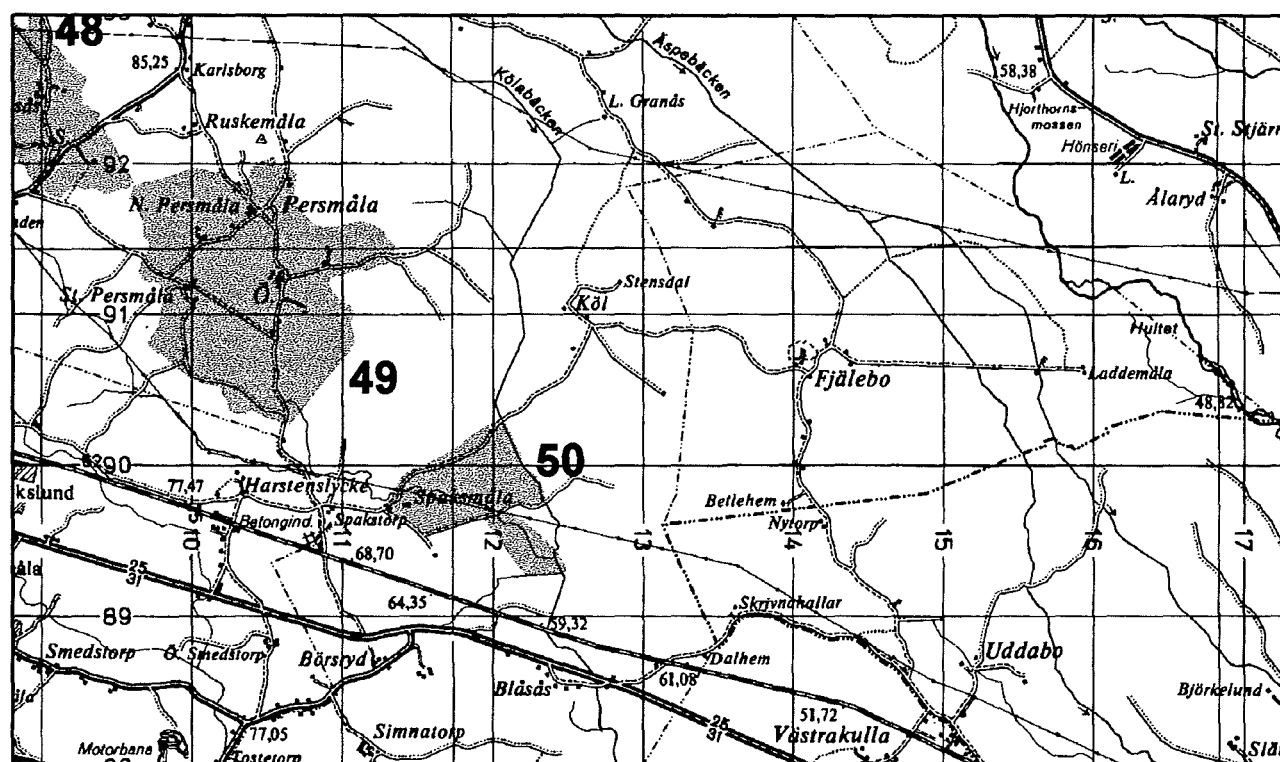
Kulturhistoriska förhållanden:

Madesjö kyrksamhälle är idag sammanbyggt med Nybro stad och ligger i dess västra utkant. Kyrkan är stiftets största och fick sitt nuvarande utseende år 1885. Den första kyr-

kan som var av trä, uppfördes under senmedeltid och låg omedelbart söder om den nuvarande. Intill kyrkan finns kyrkstallarna kvar, väl bevarade med tegeltak, rödmålade med svartfärgade portar. I den södra delen är inrymt ett hembygdsmuseum. I miljön ingår även skola, sockenstuga och prästbostad. Komministerbostället, Riddartorp, ligger en bit söderut med en välbevarad större mangårdsbyggnad, uppfört under förra delen av 1800-talet. Som namnet Madesjö anger består det omgivande landskapet till stora delar av utdikade våtmarker som spelat stor roll för boskapsskötseln. På moränpartierna finns inslag av stenmurar och odlingsrösen.

Naturförhållanden:

Invid kyrkstallarna finns en ekhage som vid inventeringstillfället var mycket skuggig och i behov av utglesning. Västerut är hagen öppen med atrikare partier, med bl a välutvecklade stagghedar. Växtsamhällena i övrigt utgörs av rödvenfriskängar, tuvtåtel-fuktängar, rödvenhed av färsvingelvariant samt ett öppet sumpkärr. I trädskiktet är ek och björk vanligast men även ask, al, lönn och sälg växer i enstaka exemplar. Buskskiktet består av nypon, hassel,

ask och björk. Hagen är till större delen måttligt hävdad med hävdgynnade arter som stagg, slättergubbe, darrgräs, gökärt, blåsuga, backnejlika, liten blåklocka, jungfrulin och ljung.

Sammanfattande värdetext:

Välbevarad kyrka, skolhus, kyrkstallar, prästgård, sockenstuga och komministerboställe. Utdikadade sankmarker med stenmurar och odlingsrösen på moränhöjderna. Vid kyrkan finns öppna hagmarker i väster med bl a välutbildade stagghedar.

52. Hagnebo

Klass 3

Naturförhållanden:

Rester kvar av fin flora som t ex gullviva, jungfrulin, kattfot, slättergubbe, solvända ängsvädd och svinrot. Dessvärre är stora delar av marken kvävepåverkad. Blandade trädslag som t ex björk, gran, ask, säl, ek, al, en och hägg. I området finns hamlade träd, även nyhamlade. Odlingsrösen med lind s k lindrösen samt husgrunder fanns inom området. Dessutom fanns mindre vattensamlingar, vattendrag samt sildike. Området betas av nöt och häst.

Sammanfattande värdetext:

Mosaiklandskap med hamlade träd samt rösen med lind. Betas av nöt och häst. I anslutning till tuvor och rösen finns fortfarande kattfot kvar.

53. Västra Madesjö

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn är lokaliserad till området mellan landsvägen mellan Nybro och Öresjön och järnvägen mellan Kalmar och Växjö. Bebyggelsen är blandad, men en mycket välbevarad parstuga märks bland i övrigt salsbyggnader av varierande ålder och utseende. Flera ekonomibyggnader med inslag av skiftesverk finns. Odlingslandskapet är relativt varierat med bl a en allé, odlingsrösen och trädgårdsgårdar.

Naturförhållanden:

Ett variationsrikt och småskaligt landskap. Inom nordvästra delen av området finns kärrpartier med al på sockel. Förutom kärren finns flera mindre vattensamlingar samt en källa. Kraftiga röjningsåtgärder krävs eftersom stora delar håller på att växa igen. Inom området finns grov ek samt grov hassel. För övrigt finns bl a björk, gran och en. Även asp med hålbom förekommer. I delar av byn finns arter som gullviva, jungfrulin, kattfot, slättergubbe och ängsvädd. Området betas av nöt.

Sammanfattande värdetext:

Blandad bebyggelse i ett relativt varierat odlingslandskap med allé, odlingsrösen och trädgårdsgårdar. Variationsrikt område med grov ek och hassel. Träd med hålbom finns i området. I delar av byn krävs en kraftiga röjningsåtgärder.

54. Otteskruv

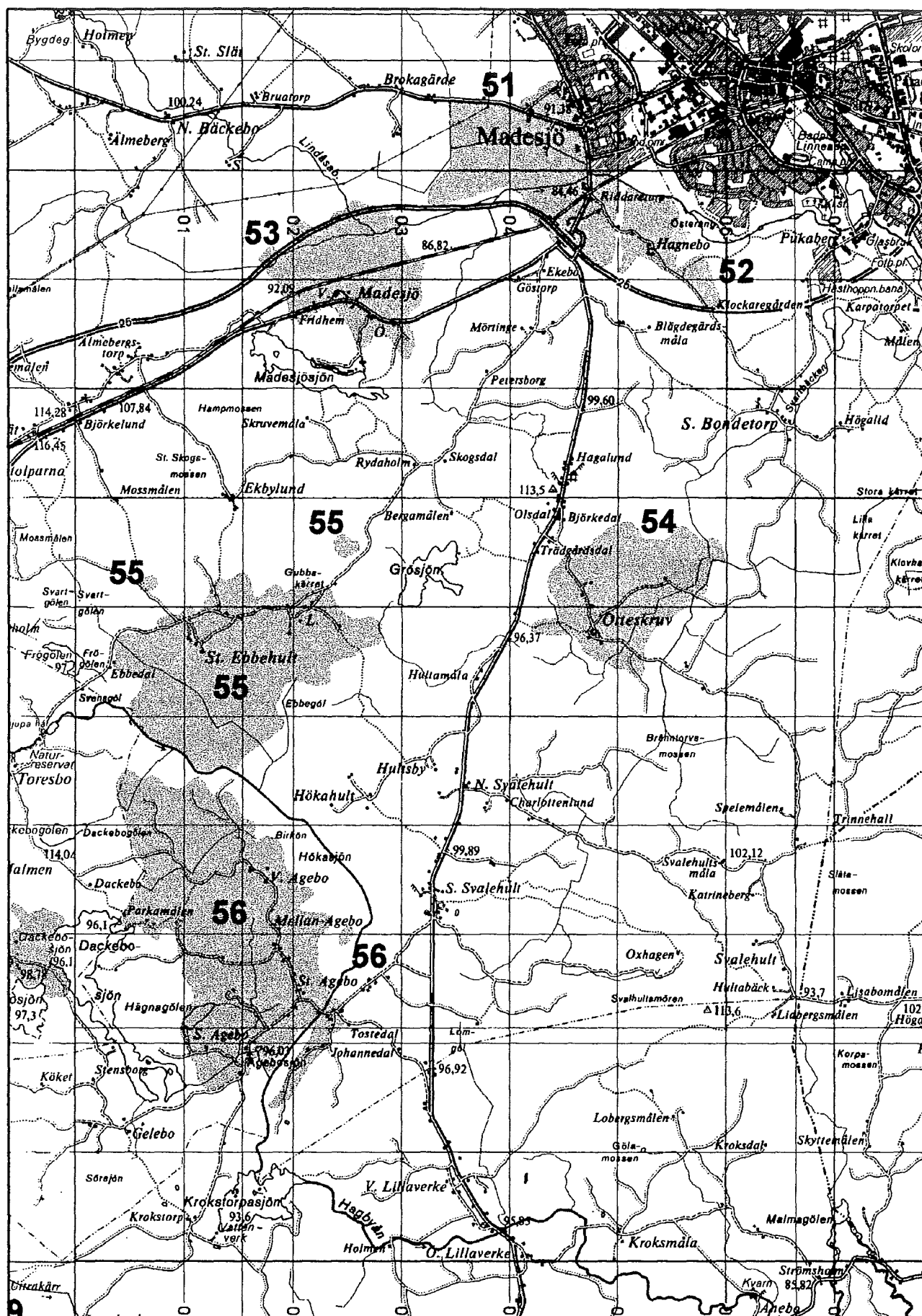
Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Den ganska stora byns gårdar ligger spridda längs ett gammalt vägsystem i ett småkuperat landskap. Bebyggelsen är blandad vad gäller såväl ålder som utseende. En välbevarad parstuga finns liksom en dubbelbod i liggande timmer. Merparten av byggnaderna är dock uppförda under detta seklet. Odlingslandskapet är småskaligt och sammantaget väl bevarat. Inom hela byn finns talrika och väl lagda stenmurar, såväl längs byvägen som runt de små åkerlapparna. Flera grindar finns också kvar vid ingångarna till åkrarna. Odlingsrösen förekommer ganska ymnigt. I södra delen av byn finns en allé.

Naturförhållanden:

Området består av två olika delobjekt. En blandlövhage på det nordvästra skiftet och en öppen hagmark på det andra skiftet. Blandlövhagen innehåller många gamla ekar och är idag något för skuggig. Den öppna hagen har till stora delar varit uppodlad och innehåller en

mängd odlingsrösen. Relativt få indikatorarter och med låg frekvens. Rödvenfriskängar dominerar i fältskiktet med inslag av stagghed, tuvåtelfuktäng, rödvenhed och gräs-lågstarrfuktäng. Hävdgynnade arter i den måttligt till svagt hävdade hagen är gökärt, blåsuga, stagg, darrgräs, liten blåklocka, slättergubbe, skogsklöver, gullviva och ängsskallra.

Sammanfattande värdetext:

Blandad bebyggelse med enstaka välbevarade byggnader i ett småskaligt landskap med stenmurar och odlingsrösen. Svagt hävdade hagmarker med dominans av ek och björk i trädskiktet. Rödvenfriskängar dominerar i det relativt artfattiga fältskiktet.

55. Ebbehult

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Stora Ebbehult räknas som en av de mer betydande gårdarna i Madesjö socken och är känd sedan 1500-talet. Gården ligger högt med låglänta marker runt om, bl a den utdikade Ebbegölen i sydöst. Den nuvarande huvudbyggnaden består av en större reveterad salsbyggnad. I söder ligger en äldre huvudbyggnad i karolinerstil med stor frontespis, valmat tak och färgsatt i rött och vitt. En allé leder fram till den förra huvudbyggnaden. Långa ladugårdslängor hör till gårdsmiljön varav en helt uppförd i skiftesverk. I övrigt är bebyggelsen blandad med inslag av nyare villor. Odlingslandskapet är relativt ensartat med odlingsrösen, stentippar liksom en fin dubbelmur längs den gamla byvägen.

Naturförhållanden:

Vid Ebbehult finns bl a en öppen hagmark och en blandlövhage med ek, björk, al och ask i trädskiktet. Rödvenfriskängar och stagghedar dominerar vegetationen. Välutbildade gräs- lågstarrängar i öster med förekomst av granspira. Övriga hävdgynnade arter är bl a stagg, gökärt, slättergubbe, darrgräs, ängsvädd, blåsuga, ljung, jungfrulin, liten blåklocka, vårbrodd och prästkrage. Kulturhisto-

riska spår finns bl a i form av odlingsrösen, trä- och stengärdesgårdar.

Sammanfattande värdetext:

Stora Ebbehult är högt beläget med en del ålderdomliga byggnader. Allé och en del odlingsrösen, stentippar och stenmurar. Välbevarad gårdsbebyggelse i öppet landskap. Variationsrika hagmarker med många olika vegetationstyper och relativt många hävdgynnade arter. Förekomst av den hotade arten granspira.

56. Agebo

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Den till inägoblocket stora byn ligger mellan två utdikade sjöar, Hökasjön och Agebosjön. Den förra sjön är dessutom genomflöde för Hagbyån. Terrängen är småkuperad och omväxlande. Gårdarna ligger i första hand spridda längs den gamla och slingrande byvägen. Bebyggelsen är blandad med enstaka byggnader av intresse men utan mer enhetliga gårdsmiljöer. Odlingslandskapet är ganska småskaligt men ändå relativt fattigt på äldre agrara spår, även om inslag av odlingsrösen, stenmurar och alléer finns. Sammantaget är intrycket dock ganska omväxlande genom blandningen av skogspartier inom inägomarkerna.

Naturförhållanden:

Vid Agebo finns en björkhage med apel, tall, ek och asp som övriga överståndare. Buskskiktet utgörs av en, hassel och björnbär.

Vegetationstyperna utgörs av rödvenhedar, stagghedar, rödvenfriskängar och tuvtåtel-fuktängar, med rödvenfriskängar som vanligaste inslaget. Hagen är svagt hävdad vilket fått till följd att örnbräken brett ut sig men ändå finns arter som ex vårbrodd, ljung, liten blåklocka, knägräs, gökärt, stagg, bockrot, jungfrulin och ängsvädd i hagen.

I norra delen finns också en björkhage som är nygallrad med asp och tall som övriga träd. Buskskiktet utgörs av en, hagtorn, rönn, hassel och ek. Hagen är dåligt hävdad och hyser

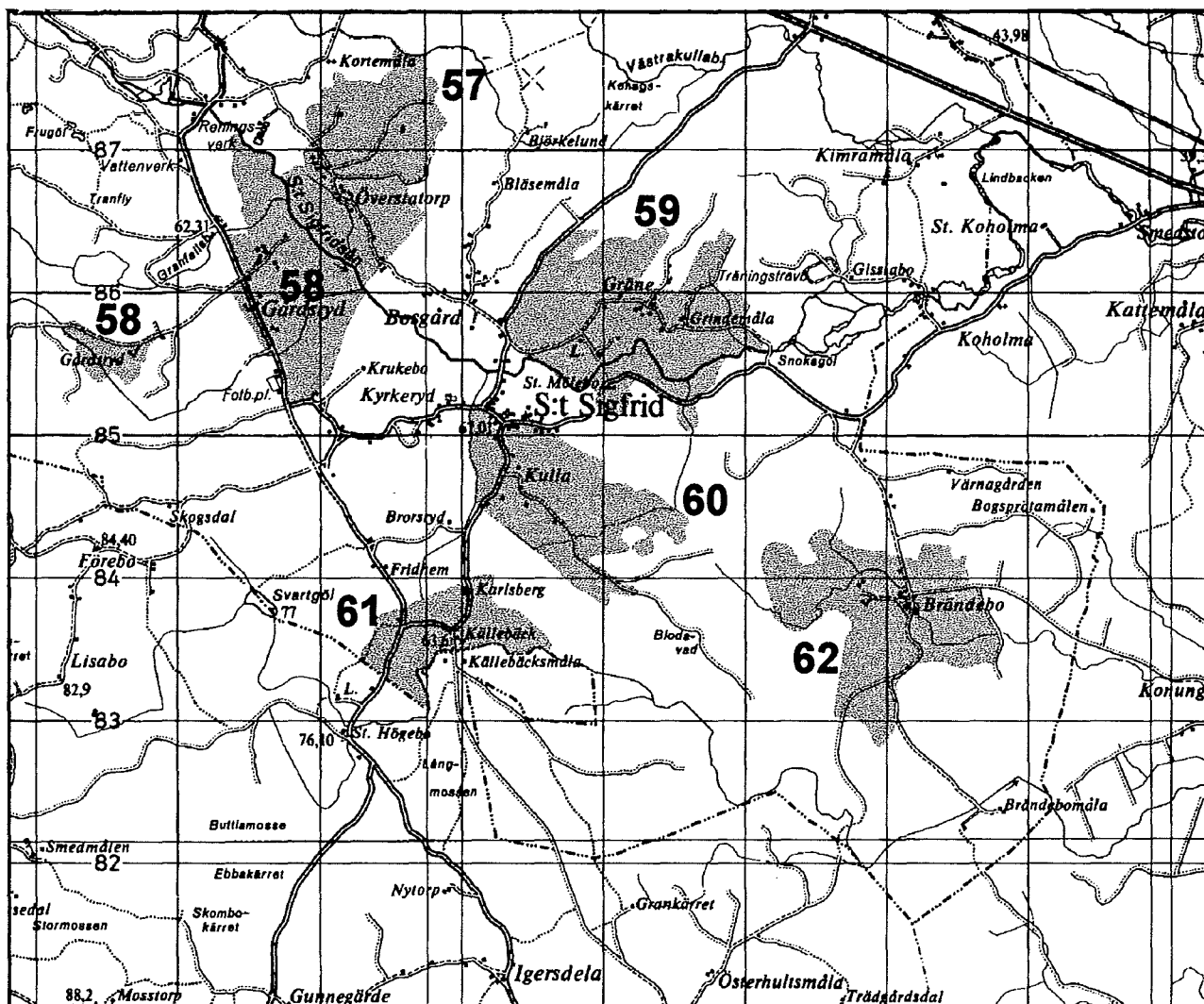
få hävdindikatorer endast vårbrodd, liten blå-klocka och sommarfibbla kunde upptäckas vid inventeringstillfället.

Sammanfattande värdetext:

By längs gammal byväg med enstaka byggnader av kulturhistoriskt intresse i ett småskaligt

och omväxlande landskap med en del stenmurar, odlingsrösen och alléer. Enhetlig bebyggelse med ålderdomliga inslag. Björkhagar med frisk karaktär, hävdtrycket borde ökas.

SANKT SIGFRIDS SOCKEN

SANKT SIGFRIDS SOCKEN

57. Överstatorp

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn ligger på sydsluttning ned mot S:t Sigfridsån i ett småkuperat landskap med omväxlande åker- och skogsmark. Bebyggelsen är blandad utan byggnader med hög ursprunglighet även om inslag av skiftesverk i ekonomibyggnaderna finns. Odlingslandskapet är varierat med vackra beteshagar där det bl a finns ålderdomliga odlingsrösen. Stenmurar förekommer liksom solitärträd i åkermarken.

Naturförhållanden:

Vid Överstatorp finns en skuggig björkhage med ek, gran, lind och oxel som övriga träd. I buskskiktet finns en och ek. Endast hagmarkerna i södra delen betas. Vegetationen är ganska artfattig, troligen p g a för hård beskuggning. Förekommande indikatorarter finns ofta bara i mindre antal. De är vårbrodd, gökärt, krissla, blåsuga, jungfrulin, darrgräs, prästkrage, gullviva, solvända, stagg och bockrot. Rödvenfriskängar dominerar men det finns även inslag av gräs-lågstarrfuktäng, stagghed, tuvtåtel-fuktäng, rödvenhed av fårsvingelvariant, rödvenhed och fårsvingeltorräng. Kulturhistoriska spår finns i form av äldre åker, odlingsrösen och hamlade träd.

Sammanfattande värdetext:

Blandad bebyggelse i ett småkuperat landskap med en del odlingsrösen, stenmurar och solitärträd. Variationsrik hagmark som vid inventeringstillfället var för skuggig med en ganska artfattig vegetation, troligen beroende på fårbete.

58. Gårdsryd

Klass 1

Naturförhållanden:

Fina områden med grov en och ek samt lind med hålbön. Arter som t ex bockrot, gullviva, jungfrulin, prästkrage, ängsvädd, kattfot, solvända och slättergubbe. I anslutning till S:t Sigfridsån finns ett område som troligtvis tidigare varit äng med arter som t ex gullviva, och svinrot. Området betas fortfarande. Betad fågata med arter som svinrot, gullviva, prästkrage och solvända. Igenom Gårdsryd sträcker sig en ås med ett fornlämningsområde.

Sammanfattande värdetext:

Områden med grova träd bl a lind med hålbön. Ett stort antal indikatorarter samt ås med fornlämningar.

59. Mölebo (Grindmåla)

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Genom området rinner S:t Sigfridsån och det är i anknytning till dess dalgång som den mesta åkermarken finns. En salsbyggnad i ganska ursprungligt utseende från 1800-talet finns, i övrigt är bebyggelsen av varierande utseende och ålder. Genom den småkuperade terrängen är också odlingslandskapet ganska varierat med många skogslundar inom inägomarken, dock utan att innehålla talrika äldre agrara lämningar.

Naturförhållanden:

Betesmarkerna går längs med S:t Sigfridsån och domineras kraftigt av tuvtåtel-fuktängar. På lite torrare delar finner man friskängar av rödventyp. Här finns också små fragment av svinrotängar. Dessutom finns här fårsvingeltorräng, tuvtåtel-fuktäng, skogsnävaäng, rödvenhed och stagghed. Trädsiktet domineras oftast av ek, men här växer även björk, al och gran. Längs med ån saknas trädsikt. Det finns flera växter som indikerar lång hävd bl a slättergubbe, gökärt, vårbrodd, svinrot och ängsvädd. Granspira växer i de fuktiga parti-

erna av blandlövshagen. Hävdens tillstånd har bedömts som väl till måttligt.

Sammanfattande värdetext:

Blandad bebyggelse i ett ganska varierat landskap. Vidsträckta hagmarker längs med S:t Sigfridsån. Variationsrikt med många vegetationstyper, vanligast är tuvtåtel-fuktäng. Förekomst av den hotade arten granspira.

60. Kulla

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Området ligger söder om Mölebo och S:t Sigfridsån och omfattar delen sydöst om S:t Sigfrids kyrka. Landskapet är till stora delar öppet. Bebyggelsen är blandad med företrädesvis salsbyggnader från 1900-talet men det finns också exempel på renoverade par- och torpstugor. Stenröjda beteshagar finns liksom stenmurar och solitärträd.

Naturförhållanden:

Björkhage med inslag av tall, gran och lönn på stenbundet höjdparti vid Kulla. Tätt buskskikt av en i västra delen. Av speciellt intresse är den rikliga förekomsten av fårsvingeltorräng, som i vissa delar är mycket välutbildad. Övriga vegetationstyper är rödvenhed av fårsvingelvariant och öppet sumpkärr. Vårbrodd, jungfrulin, slättergubbe, blåsuga, gullviva och prästkrage är exempel på hävdgynnade arter i hagen. Enbuskarna står alldeles för tätt och behöver gallras.

Sammanfattande värdetext:

Blandad bebyggelse i ett öppet landskap med en del stenmurar och solitärträd. Björkhage på ett stenbundet höjdparti vid Kulla med bl a en välutvecklad fårsvingeltorräng.

61. Källebäck

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Gården hyser fina ladugårdslängor som delvis är uppförda i skiftesverk. Odlingslandskapet

är relativt ensartat men omedelbart norr om gården finns en hagmark med röjningsrösen. I övrigt finns alléer och en del trädgårdsgårdar. I områdets södra kant finns, enligt uppgift, platsen för en tidigare offerkälla.

Naturförhållanden:

Området vid Källebäck innehåller både öppen hagmark och björkhagar. De välhävda betesmarkerna innehåller både torra, friska och fuktiga gräsmarker. Rödvenominerade friskängar och gräshedar är vanligast i björkhagen, I den öppna hagmarken är tuvtåtel-fuktängar vanligast. Övriga växtsamhällen är fårsvingeltorräng, stagghed och högortfuktäng. Det finns många hävdgynnade arter varav slättergubbe, jungfrulin, stagg och solvända är vanliga. I området finns även den hotade arten granspira. Hagen är till större delen välhävda.

Sammanfattande värdetext:

Ensamgård med en del odlingsrösen, alléer och trädgårdsgårdar. Stora hagmarker vid Källebäck med variations- och artrika gräsmarker bl a med förekomst av den hotade arten granspira.

62. Brändebo

Klass 3

Förhållanden:

Byn ligger i ett vackert kuperat landskap. Bebyggelsen är, med något undantag, välhållen och företrädesvis av äldre datum. Bland byggnaderna kan nämnas en större gulmålad salsbyggnad med brutet tak med två rödfärgade flygelbyggnader i liggande timmer, parstuga, ett äldre bostadshus(?) i fritt knuttimmer med glasveranda och frontespis. Gården längst i väster har gotisk plan där man- och fågårdsgårdarna åtskiljs av ett staket. Långa stenmurar finns såväl längs byvägen som runt många av åkrarna. Längre alléer kantar flera av vägarna. Hävden i inägomarkerna är delvis dålig. Områdets naturvärden är dåligt kända.

Sammanfattande värdetext:

Välbevarade byggnader i ett kuperat landskap med en del stenmurar och alléer.

ÖRSJÖ SOCKEN

63. Ärngisslahyltan

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn, som ligger 4 km nordväst om Örsjö samhälle, har fått sitt lite egendomliga namn efter det fornsvenska mansnamnet Erengisle. Den väl samlade bebyggelsen innehåller ett flertal mangårdsbyggnader med ganska hög ursprunglighet, bl a en salsbyggnad av framkammartyp med senare glasveranda och balkong. På samma gård finns också en mycket välbevarad ladugårdslänga i knuttimmer. Gården omges av stenmur och allé och en parkliknande trädgård. Odlingslandskapet är på det stora taget välbevarat med flera stenmurar vid byvägen liksom runt åkrarna och impediment med odlingsrösen. I västra delen av området finns den sk Mokällan, en fd offerkälla. I den södra delen finns en registrerad slaggförekomst efter lågteknisk järnframställning.

Naturförhållanden:

Vid Ärngisslahyltan finns en variationsrik öppen hagmark med ett glest träd- och buskskikt av björk, ek, al, asp och hassel. Området har många olika vegetationstyper varav rödvenfriskäng är vanligast troligen beroende på en viss gödslingspåverkan. Övriga växtsamhällen är tuvtåteluftäng, högörtfuktäng, fårsvingeltorräng, gräs- lågstarrfuktäng och högstarrfuktäng. Det finns ganska rikligt med hävdgynnade arter men sällan med hög frekvens. De arter som upptäcktes vid fältinventeringen var stagg, bockrot, gökärt, darrgräs, vårbrodd, slättergubbe, stor och liten blåklocka, solvända, slätterfibbla, prästkrage, gullviva och svinrot.

Sammanfattande värdetext:

Välbevarad och sammanhållen bebyggelse i ett varierat landskap med stenmurar, alléer och odlingsrösen. I markerna finns många lämningar från olika tidsskikt. Hagmarken vid

byn är öppen med många vegetationstyper och arter, trots en viss gödslingspåverkan och ganska dåligt hävdtryck.

64. Sävsjö

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn ligger i småbruten och kuperad terräng och omges av ett småskaligt odlingslandskap. Bebyggelsen innehåller inga enhetliga miljöer eller enskilda byggnader av högt värde. Odlingslandskapet är dock relativt välhävdad och mångformigt. Här finns talrika och vällagda stenmurar, odlingsrösen och äldre vägbankar. Solitärträd i åkermarken varierar landskapet ytterligare.

Naturförhållanden:

Vid Västra Sävsjö finns en blandlövhage med ek, gran och björk i trädskiktet samt hassel och en i buskskiktet. Hagen är variationsrik med många vegetationstyper och hävdgynnade arter. Rödvenfriskäng är vanligast då partier av hagen har viss gödslingspåverkan. I övrigt förekommer svinrotäng, skogsnävaäng, örtrik friskäng, tuvtåteluftäng och gräs- lågstarrfuktäng. Exempel på hävdgynnade arter i hagen är: svinrot, blåsuga, kattfot, slättergubbe, solvända, slätterfibbla, sommarfibbla, prästkrage, stagg, bockrot, jungfrulin, gullviva och ängsvädd.

Sammanfattande värdetext:

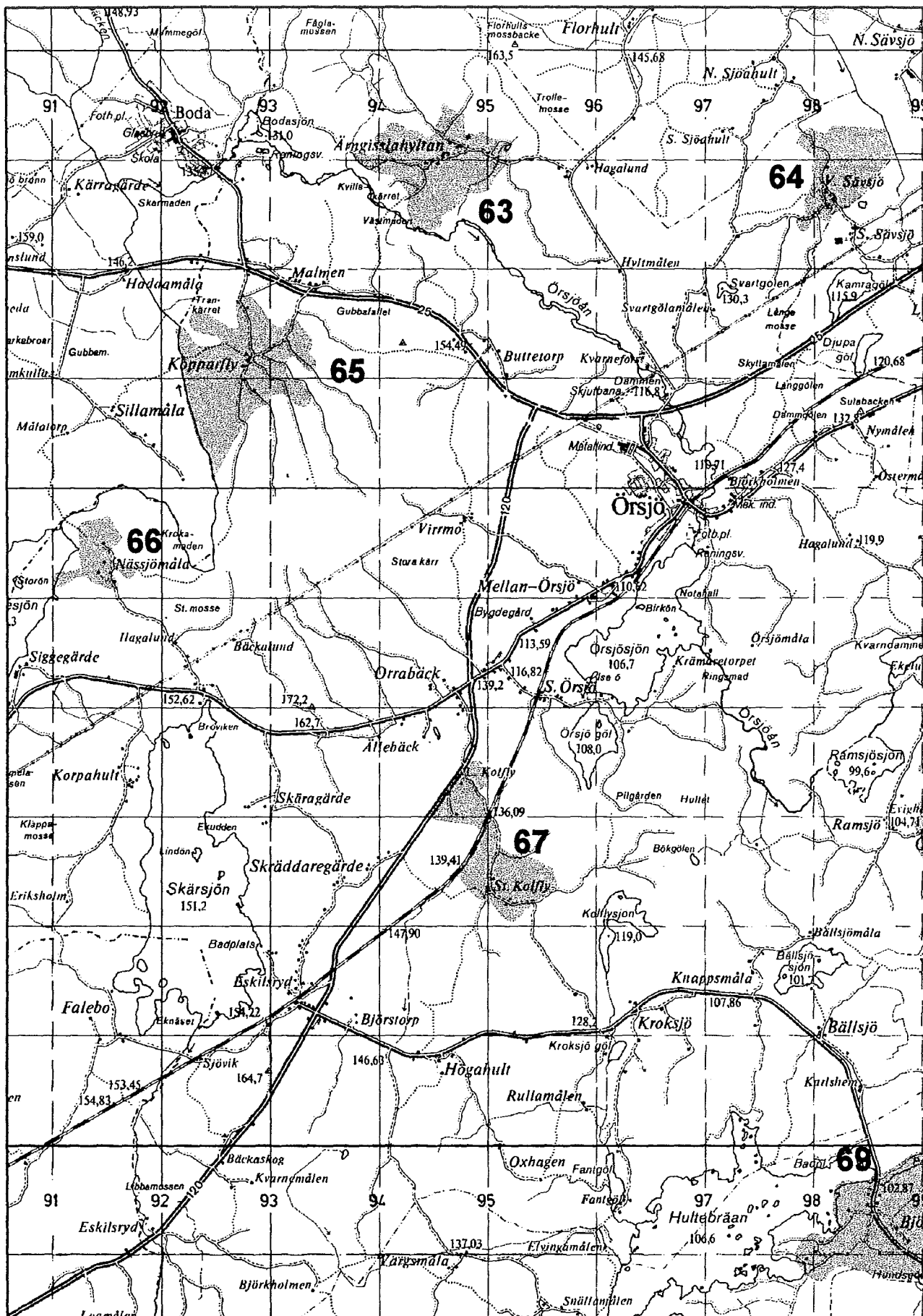
Småskaligt och mångformigt odlingslandskap med stenmurar, odlingsrösen och gamla vägbankar. Liten blandlövhage invid den sänkta och uppodlade Sävsjön. Flertalet vegetationstyper och indikatorarter finns i det södra skiftet. Denna del har även lägst betetryck. Stor förekomst av svinrot.

65. Kopparfly

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Av byns gårdar ligger fyra tätt samlade invid byvägen. Bebyggelsen är nästan genomgåen-

de äldre men de flesta byggnader har genomgått mer eller mindre exteriöra förändringar. Nämnas kan dock en gulmålad salsbyggnad med frontespis, glasveranda och balkong. Här finns också en fint bevarad enkelstuga i knuttimmer. Till byn hör också torpbebyggelse vid Kopparfly malm. De agrara lämningarna är ganska talrika och utgörs bl a av vällagda stenmurar och odlingsrösen. Inom området finns en varggrop samt flera väghållningsstenar vid byvägen. I en av ladugårdarna inryms ett privat bygdemuseum som framförallt inriktas på att skildra byn Kopparflys historia och innehåller redskap m m.

Naturförhållanden:

Fin by med områden med lind, ek, vildapel och grov hassel. Inom ett område i södra byn fanns hamlad björk. Arter som kattfot, jungfrulin, slättegubbe, gullviva, svinrot och ängsvädd, finns inom byn. Vissa områden är gödselpåverkade. Hagmarkerna hävdas genom bete. I närheten av gårdscentrum finns en källa. Dessutom finns inom området en fångstgrop, odlingsrösen samt husgrunder.

Sammanfattande värdetext:

By där enstaka byggnader har kulturhistoriska värden. Öppet landskap med stenmurar och odlingsrösen.

66. Nässjömåla

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Den lilla byn är belägen strax söder om en långsträckt mossmark i utpräglad skogsmark. Här finns två större parstugor varav den ena är under renovering medan den andra, med senare veranda, utnyttjas som fritidshus. En av ladugårdarna är uppförd i skiftesverk. Odlingslandskapet är i delvis dålig hävd och äldre lämningar är relativt fåtaliga, även om både stenmurar och odlingsrösen förekommer.

Naturförhållanden:

Vid Nässjömåla finns två stora björkhagar som betas av får. Den nordligaste hagen har varit betad under lång tid, medan den södra

nyligen öppnats upp efter en igenväxningsperiod. Ordinär flora med ganska många vegetationstyper varav rödvenfriskäng och blåbärlingonhed är vanligast. I övrigt förekommer lågstarrfuktäng, stagghed, blåtåtel-fuktäng och öppet sumpkärr. I trädsiktet förekommer ask och gran förutom björk. Busksiktet består av en, gran och hassel. De hävdgynnade arter som upptäcktes vid inventeringen var vårbrodd, stagg, darrgräs, liten blåklocka, sommarfibbla, prästkrage, jungfrulin, gökärt, bockrot och gullviva.

Sammanfattande värdetext:

Enstaka stenmurar och odlingsrösen. Två stora fårbetade björkhagar vid Nässjömåla. Hagarna är både art och variationsrika trots en modest hävd.

67. Kolfly

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

I Lilla Kolfly finns stenmurar som avgränsar den gamla inägomarken och övergår i en fågata som kantar sista biten mot gården. I området finns även ett par ängslador.

Naturförhållanden:

Ett antal spridda hamlade lindar är mycket stora och gamla. Några är på väg att falla. Dessa döende träd har ett mycket högt värde för insektslivet.

Gröngöling, spillkråka och större hackspett är vanliga i området. Mindre hackspett har varit synlig för några år sedan.

I Stora Kolfly förekommer fortfarande slåtter i en äng som tidigare omfattat cirka tio tunnland. I övrigt betas området med ett sent bete för att gynna ängsblommorna. I ängsområdena finns spår av små, troligen mycket gamla åkertegar. Några mycket stora ekar och bokar finns, varav åtminstone en är döende från toppen. Den har mycket rikliga spår av insekter. Ekoxe sågs sommaren 1994.

Slätterängen är artrik, här förekommer rikligt med slättegubbe, svinrot, stagg, kattfot,

prästkraige, gullviva, nunneört, tätväxande gökärt, blåsuga och fuktiga partier med gullpudra med mera.

Sammanfattande värdetext:

Vackert område med stenmurar och ängslador. Stora och gamla träd, en del hamlade med rikt insektsliv. Vissa delar av området slåttras ännu. Slätterängen är artrik och hyser arter som slåttergubbe, svinrot och kattfot.

68. Olofsbo

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

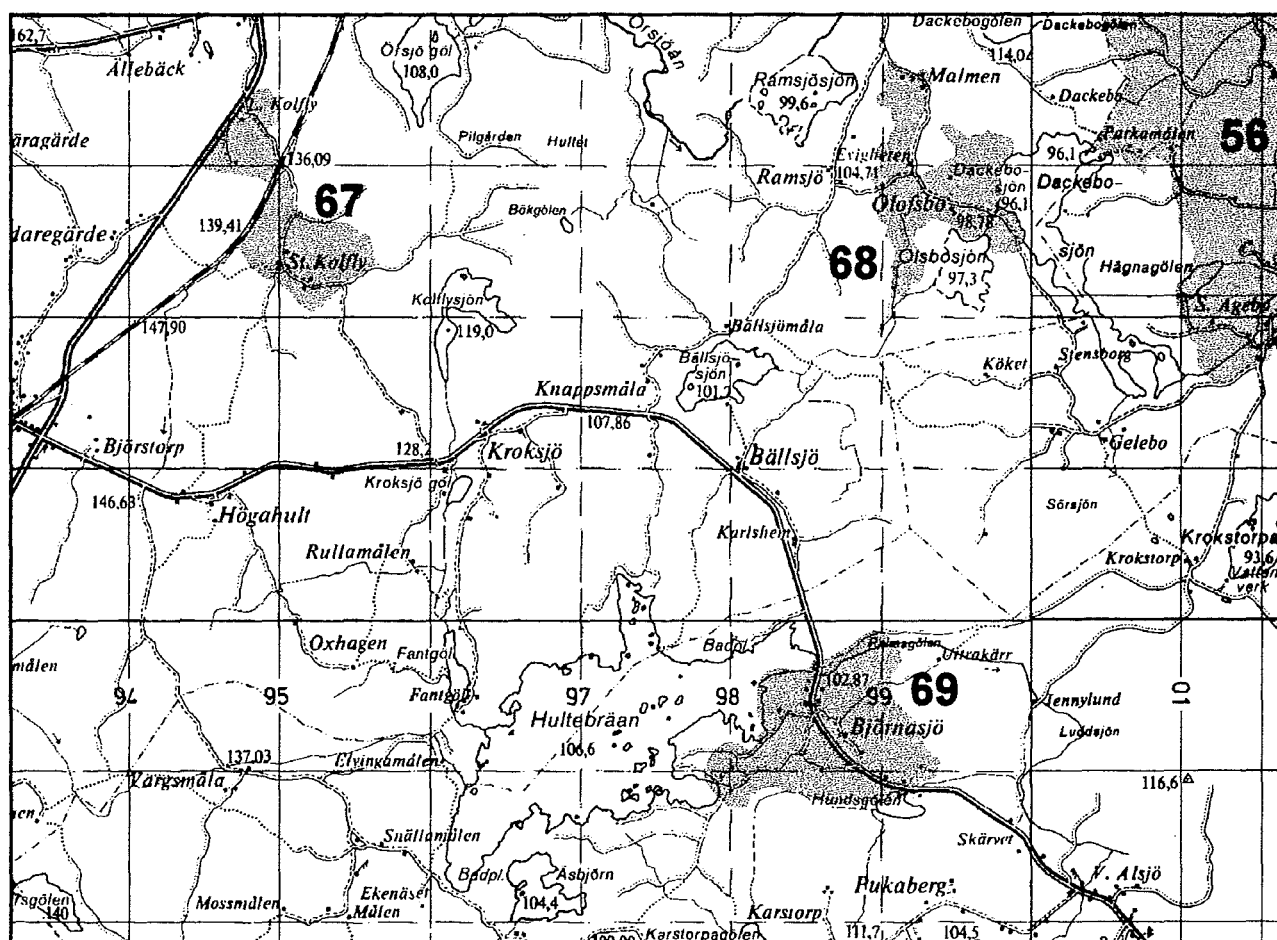
Olofsbo ligger strax norr om den delvis utdikade Olsbosjön i kuperad moränmark. Bebyggelsen är blandad utan större ursprunglighet. Odlingslandskapet är ofta i dålig hävd med igenväxande marker. Det finns dock många och väl lagda stenmurar och röjningsrösen i betesmarkerna.

Naturförhållanden:

Invid bebyggelsen i Olofsbo finns en björkhage. Cirka halva arealen verkar vara påverkad av gödsling, främst då den östra delen. Rödvenfriskäng dominerar områdets friska delar. I övrigt förekommer blåbär- lingonhed, gräslågstarrfuktäng, rödvenhed och högstarrfuktäng. Hävdgynnade arter är bl a vårbrodd, gökärt, stagg, gullviva, blåsuga, kattfot, slåttergubbe, darrgräs, solvända, bockrot och jungfrulin.

Sammanfattande värdetext:

Blandad bebyggelse i igenväxande marker med stenmurar och odlingsrösen. Relativt stor björkhage som trots en viss gödslingspåverkan och ganska svagt hävdtryck hyser många indikatorarter.

OSKARS SOCKEN

69. Björnasjö

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Björnasjö ligger vid Hemsjön och byn har varit bebyggd sedan medeltid. Bebyggelsen är blandad men har sitt ursprung från senare hälften av 1800-talet. Kulturlandskapet är omväxlande och ganska småskaligt. Odlingsrösen inom åkermarkerna och även inom den nutida skogsmarken finns. Stenmurar omgärdar en del av de små och oregelbundna åkerlapparna liksom de också kantar vissa sträckor av det gamla vägsystemet. Inom byns marker har påträffats flera stenyxor vilket visar att man tidigt rört sig kring Hemsjöns stränder.

Naturförhållanden:

Område med grova träd, t ex hassel, ek, lönn och hamlad ask samt asp med hålbön. Trägårdsgårdar, odlingsrösen och fornlämningar finns samt alkärr och sildike. Dessvärre är området artfattigt. Vissa delar har rester av hävdgynnad vegetation t ex kattfot, jungfrulin och slåttergubbe.

Sammanfattande värdetext:

Blandad bebyggelse men till stora delar från 1800-talet. Omväxlande och småskaligt landskap med stenmurar runt oregelbundna åkrar och längs vägen. Fin by med trädgårdsgårdar och odlingsrösen. Hamlad ask samt asp med hålbön. Relativt artfattigt.

Index över bevarandeområden

Agebo	64	N & S Gunnabo	47
Applaryd	43	Nyemåla.....	35
Björnahult	55	Nässjömåla	70
Björnasjö	72	Näversjö.....	39
Bondetorp.....	60	Olofsbo	71
Brändebo	67	Otteskruv	63
Bränntorp	45	Parismåla	56
Bäckebo.....	36	Persmåla	61
Bölemåla	34	Råddemåla	56
Bönemåla	36	Räggekulla.....	47
Duветorp	48	Rössbo Släta	50
Ebbehult	64	Rössbo Övra	
Ekaryd	58	& Kolstaden.....	49
Flögstorp	53	Sjöbo.....	45
Gangsmad	56	Skedebäckshult	53
Gårdsryd.....	66	Skårebo (Kvarnamålen) ..	45
Hagnebo	63	Smedstorp	53
Holmaryd	35	Spaksmåla.....	62
Högelycke, Villköl		Stenbrohult	37
& Norrbäck	43	Stengårdsholma	44
Högemåla	55	Stibbetorp	44
Ingelsryd	51	Stora Alebo.....	41
Jordeberg	34	Stämmeryd.....	48
Kolfly	70	Stödstorp.....	40
Kolsbygd	54	Svensboryd	36
Kopparfly	69	Sävsjö	69
Krumhall	54	Torestorp.....	59
Kråksmåla	33	Torshult	
Kulla.....	67	& Torshultamåla.....	34
Källeback	67	Västra Madesjö	63
Lindshult	33	Ärngisslahyltan.....	69
Ljusås	61	Östra Resebo.....	59
Luvehult	40	Överstatorp	66
Madesjö - Gränö.....	54		
Madesjö Kyrkby			
& Riddartorp	62		
Maltebo	50		
Markustorp	59		
Mjöshult	33		
Mölebo (Grindmåla)	66		

AKTUELLA MEDDELANDEN FRÅN LÄNSSTYRELSEN

1994:16	Miljörapporter 1993 för länets stora animalieföretag
1994:17	Befolkningens utbildning i Kalmar län.
1994:18	Krokshult. Kulturhistorisk utredning
1994:19	Utvärdering av kalkningen i Ljungbyån
1994:20	Utvärdering av kalkningen i Snärjebäcken
1994:21	Utvärdering av kalkningen i Bruatorpsån
1994:22	Elfiskeundersökningar på miljöövervakningsstationerna i Kalmar län 1994
1995:1	Miljöatlas Öland
1995:2	Odlingslandskapet i Kalmar län, bevarandeprogram för Högsby kommun
1995:3	Taxinäringen efter avregleringen. En undersökning i Kalmar, Borgholms och Mörbylånga kommuner
1995:4	LSS-verksamheten i Kalmar län under 1994 i ett kommunalt perspektiv
1995:5	Utvärdering av kalkningen i Lyckebyån
1995:6	Utvärdering av kalkningen i Nättrabyån
1995:7	Utvärdering av kalkningen i Halltorpsån
1995:8	Vård av missbrukare. En uppföljning av LVM-ärenden i Kalmar län 1994
1995:9	Vegetationsmätningar i ängs- och hagmarker. En statistisk utvärdering av nålsticksmetoden samt diskussion kring artarea-analysen
1995:10	Odlingslandskapet i Kalmar län, bevarandeprogram för Torsås kommun
1995:11	Odlingslandskapet i Kalmar län, bevarandeprogram för Kalmar kommun
1995:12	Odlingslandskapet i Kalmar län, bevarandeprogram för Nybro kommun
1995:13	Odlingslandskapet i Kalmar län, bevarandeprogram för Vimmerby kommun
1995:14	Odlingslandskapet i Kalmar län, bevarandeprogram för Mönsterås kommun

